

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MARIO VARGAS LLOSA’NIN KENT VE
KÖPEKLER ROMANINDA TOPLUMSAL
YANSIMALAR**

ZEYNEP BÜŞRA ZÜLFİKAROĞLU

2501100136

TEZ DANIŞMANI:
DOÇ. DR. LEMAN GÜRLEK

İSTANBUL, 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ZEYNEP BÜŞRA MÜFTÜOĞLU Numarası : 2501100136
Anabilim Dalı / İSPANYOL DİLİ VE EDEBİYATI
Anasanat Dalı / Programı : BİLİM DALI Danışmanı : DOÇ.DR.LEMAN GÜRLEK
Tez Savunma Tarihi : 05.07.2019 Saati : 10:00
Tez Başlığı : "MARIO VARGAS LLOSA'NIN KENT VE KÖPEKLER ROMANINDA TOPLUMSAL YANSIMALAR"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.İSMAİL COŞKUN		Kabul
DOÇ.DR.LEMAN GÜRLEK		Kabul
DR.ÖĞR.ÜYESİ OLCAY ÖZTUNALI		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ.DR.ENGİN BEZCİ		
DR.ÖĞR.ÜYESİ MARIO ANTONIA PANIZO BÜYÜKKOYUNCU		

ÖZ

MARIO VARGAS LLOSA’NIN KENT VE KÖPEKLER ROMANINDA TOPLUMSAL YANSIMALAR ZEYNEP BÜŞRA ZÜLFİKAROĞLU

Toplumların geçirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerin yazınsal yapıtlara yansımaları kaçınılmazdır. İspanyolların, Latin Amerika’ya ayak basmasıyla başlayan gelişme ve değişimler, Latin Amerika Edebiyatı’nın da çizgisini belirler. Bu tezde, 1960lı yıllarda Latin Amerika’da ortaya çıkan “boom” isimli edebi hareketin öncülerinden Perulu yazar Mario Vargas Llosa’nın kaleme aldığı **Kent ve Köpekler** romanında yer alan toplumsal yansımalar dış uzam-iç uzam bağlamında incelenmiştir. Tezde yöntem olarak Marksist eleştirinin önemli isimlerinden Macar düşünür George Lukács ve Fransız felsefeci Lucien Goldmann’ın görüşlerinden yararlanılmıştır. Bölgedeki duruma örnek oluşturabilecek tarihi olaylar, siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan irdelenmiştir. Latin Amerika’nın geçirdiği bu dönüşümlerin yanında, bölgenin edebi tarihi üzerinde de durulmasının gerekliliği görülmüştür. Ele alınan yazın tarihi, siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerle paralellik gösterme amacını taşıdığından; 15. yüzyılda İspanyolların kıtaya gelmesi ile başlayan dönem ve “boom” hareketin ortaya çıktığı dönem arasını kapsamaktadır. Yazarın bireysel duyarlılığının incelenmesinin toplumsal gerçekliğe ulaşma yönünde önemli bir unsur olması sebebiyle, Mario Vargas Llosa’nın yaşam öyküsü ve ideolojik tutumu üzerinde durulmuştur. Farklı sosyal kesimlerin bir arada bulunduğu askeri lisenin Peru mikrokozmu oluşturduğu ve Latin Amerika kıtasının sosyal tarihinde de yer alan adaletsizlik ve toplumsal yozlaşma gibi konulara odaklandığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mario Vargas Llosa, Latin Amerika Edebiyatı Tarihi, Latin Amerika Tarihi, Peru mikrokozmu, Kent ve Köpekler, George Lukács, Lucien Goldmann, Edebiyat Sosyolojisi, “Boom”

ABSTRACT

SOCIAL REFLECTIONS IN MARIO VARGAS LLOSA'S NOVEL 'THE TIME OF THE HERO' ZEYNEP BÜŞRA ZÜLFİKAROĞLU

It is inevitable that political, social and economic developments of societies will be reflected in literary works. The developments that started with the arrival of Spanish in Latin America determined the fate of Latin American literature. This thesis examines the social reflections in the novel **Time of the Hero**, in the context of outdoor and indoor spaces. The novel is written by Peruvian writer Mario Vargas Llosa, one of the pioneers of the "boom" movement, which emerged in Latin America in the 1960s. The views of Hungarian philosopher George Lukács and French philosopher Lucien Goldmann, two of the prominent names of Marxist criticism, have formed the basis of the method used in the thesis. Historical events that serve as an example for the situation in the region are studied in terms of political, social and economic aspects. In addition to these transformations in Latin America, the literary history of the region that covers between the arrival of the Spanish to the continent in the 15th century and the emergence of the "boom" movement is also researched. Since the study of the author's individual sensitivity is an important element in achieving social reality, Mario Vargas Llosa's life story and ideological attitude are surveyed. This thesis tries to present the fact that the military high school forms a Peruvian microcosm that brings together different social groups and the fact that author focuses issues like injustice and social corruption that have existed in the social history of the Latin America.

Keywords: Mario Vargas Llosa, History of Latin American Literature, History of Latin America, Peruvian microcosm, The Time of the Hero, George Lukács, Lucien Goldmann, Sociology of Literature, "Boom"

ÖNSÖZ

Edebi metinler oluşturulurken, yazar her şekilde sosyal oramı bir arka plan olarak kullanmak durumundadır. Yazar toplumsal hayattan örnek aldığı ve gözlemlediği gerçekliği kendi bakış açısıyla edebi bir esere dönüştürür. Özellikle modern çağın türü sayılan romanın yapısı ve sosyal yaşam arasındaki bağlantı, roman türünün, dönemin ve toplumun izlerini taşımasını beraberinde getirir. Bu tezde hedeflenen, edebiyatın okuyucuya sunduğu bu bağlantı üzerinden yansıyan toplumsal yapıyı ortaya koymaya çalışmaktır.

Bu incelemede, Perulu yazar Mario Vargas Llosa'nın **Kent ve Köpekler** isimli romanının seçilmiş olması, romanın Peru ve Latin Amerika toplumunun içinde bulunduğu sosyal durumu yansıtmada önemli bir yere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmada, Peru toplumunda yer alan zenginler ve fakirlerin, beyazlar ve melezlerin, yerliler ve siyahilerin bir arada bulunduğu bir uzam olan Leoncio Prado Askeri Lisesi'nin ana eksen olduğu romanın yansıttığı toplumsal yapı incelenmeye çalışılmıştır.

Platon'un "mimesis" benzetmesini, 19. ve 20. yüzyıllarda yeniden yorumlayan Marksist estetik, yazına yine hayatın aynası olarak bakmıştır. Çalışma boyunca, Marksist eleştirmenler, Macar George Lukács ve Fransız Lucien Goldmann'ın görüşlerinden yararlanılmıştır.

Okuyucuyu tarihi süreç açısından bilgilendirme amacıyla, Latin Amerika tarihinde önemli sayılabilecek olaylar, siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan irdelenmiştir. Latin Amerika'nın yazın tarihi üzerinde de durulan çalışmada, 15. yüzyılda İspanyolların kıtaya gelmesi ile başlayan dönem ve "boom" isimli edebi hareketin ortaya çıktığı dönem arasındaki etkiler ele alınmıştır. Yazarın bireysel duyarlılığının incelenmesi amacıyla Mario Vargas Llosa'nın yaşam öyküsü ve ideolojik tutumu üzerinde durulmuştur.

Öncelikle, çalışmanın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, teze ara verdikten sonra yeniden başladığım dönemde de ilgi ve desteğini esirgemeyen, yönlendirmeleriyle çalışmamı şekillendiren sayın hocam Doç. Dr. Leman Gürlek'e ve çalışmamın başlangıcında beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. İsmail Coşkun'a, hayatım boyunca beni destekleyen ve bugüne gelmemi

sağlayan sevgili annem, babam ve kardeşime, çalışmam boyunca beni motive eden ve sorumluluklarımı paylaşan eşim Yasin'e ve sevgili ailesine ve son olarak tez hazırlama sürecinde kimi zaman yanında bulunamadığım sevgili oğlum Mustafa Selim'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL, 2019

ZEYNEP BÜŞRA ZÜLFİKAROĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAYATIN YAZINA YANSIMASI

1.1. Marksizm açısından ideoloji	5
1.2. Marksist Estetik ve Edebiyat Eleştirisi	6
1.3. Georg Lukács ve Roman Kuramı	8
1.4. Lucien Goldmann ve Oluşumsal Yapısalcılık	11

İKİNCİ BÖLÜM

LATİN AMERİKA SİYASİ, SOSYAL VE EKONOMİK TARİHİ

2.1. Yirminci Yüzyıl Öncesi Latin Amerika	17
2.1.1. Latin Amerika Bağımsızlık Savaşları	20
2.1.2. Bağımsızlık Sürecinin Ardından Latin Amerika	24
2.2. Yirminci Yüzyılda Latin Amerika	26
2.2.1. Küba Devrimi ve Etkileri	29
2.2.2. 20. Yüzyıl Sonlarında Latin Amerika Siyasi Hareketleri	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LATİN AMERİKA EDEBİYAT TARİHİ

3.1. 20. Yüzyıl Öncesi Yazın	36
3.2. Bağımsızlık Döneminde Latin Amerika Yazını	38
3.2.1. Romantizm Akımının Etkisi	38
3.2.2. Gerçekçilik ve Doğalcılık Akımlarının Etkisi	40
3.3. Çağdaş Latin Amerika Edebiyatı	41
3.3.1. Latin Amerika Edebiyatının Yükselişi	44
3.3.1.1. Büyülü Gerçekçilik ve Olağanüstü Gerçekçilik	47

3.3.1.2. Latin Amerika Boom Hareketi	49
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
MARIO VARGAS LLOSA'NIN YAŞAM ÖYKÜSÜ VE İDEOLOJİK TUTUMU	
4.1. Mario Vargas Llosa'nın Yaşam Öyküsü	53
4.2. Mario Vargas Llosa'nın Dünya Görüşü ve İdeolojik Tutumu.....	59
BEŞİNCİ BÖLÜM	
KENT VE KÖPEKLER ESERİNİN TOPLUMSAL YANSIMALAR	
DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ	
5.1. Olay Örgüsü.....	64
5.2. Dış Uzam-İç Uzam Bağlamında Romana Yansıyan Toplumsal Yapı.....	67
5.2.1. Lima Kenti.....	68
5.2.1.1. Miraflores ve San Isidro	68
5.2.1.2. Lince ve La Victoria.....	73
5.2.2. Leoncio Prado Askeri Lisesi	77
SONUÇ	100
KAYNAKÇA	104

GİRİŞ

Hammadde arayışı içinde olan ülkelerin sömürgecilik yarışına girdiği yüzyıllardan itibaren, Latin Amerika'nın geçirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler, başta İspanya olmak üzere, farklı Avrupa ülkelerinin ve sonrasında da ABD'nin etkisi altında yaşanmıştır. Bu durum, Latin Amerika ülkelerinin yapısında ve kültürlerinde ortak tarihsel bütünlüğün ve benzer dönüşüm dinamiklerinin görülmesine yol açmıştır. Latin Amerika'nın geçirdiği bu dönüşüm, bölgenin edebi tarihini de derinden etkilemiştir.

Bu çalışmada, Perulu yazar Mario Vargas Llosa'nın, Peru ve Latin Amerika'nın toplumsal yapısına dair örneklerle yer verdiği **Kent ve Köpekler** isimli eseri üzerinde durulacaktır. Tezin öncelikli amacı, romanının yansıttığı toplumsal unsurlar üzerinde çalışmaktır. Bir Latin Amerika ülkesi olan Peru toplumunda yer alan farklı kesimlerin izlerini taşıyan; zenginler ve fakirlerin, beyazlar ve melezlerin, yerliler ve siyahilerin bir arada bulunduğu bir uzam olan Leoncio Prado Askeri Lisesi'nin ana merkezi olduğu bu eser, toplumsal yapıyı kavrama açısından ele alınacaktır.

Bu yapıyı kavramak amacıyla, tezin ilk bölümünü oluşturan, Toplumsal Hayatın Yazına Yansıması başlıklı bölümde, Platon'un mimesis kavramı üzerinden yola çıkarak, yazının toplumun aynası olduğu fikrini yeniden yorumlayan Marksizm'in edebi eleştiri yönü üzerinde durulacak ve Marksizm açısından ideoloji genel hatlarıyla irdelenmeye çalışılacaktır. Çalışmada yöntemi oluşturacak olan Marksist estetik kuram üzerine ilk sayılabilecek çalışmaları yürüten Plehanov ve ardından Macar düşünür Lukács ve Fransız felsefeci Goldmann'ın görüşlerine yer verilecektir.

Tezin ikinci bölümünde, Peru'nun ve Latin Amerika'nın tarihsel sürecinin okuyucu tarafından kavranılması amacıyla, döneme örnek oluşturabilecek ülkelerin bir takım siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri irdelenecektir. Tarihsel süreç, İspanyolların kıtayı keşfetmesi ile başlayan değişimlerle, önemli gelişmelerin yaşandığı Latin Amerika ülkelerinin yakın tarihi arasındaki dönemi kapsamaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde önceki bölümle paralellik taşıması amacıyla, 15. yüzyılda İspanyolların kıtaya gelmesi ile başlayan ve Mario Vargas Llosa'nın da dâhil olduğu “boom” isimli edebi hareketin ortaya çıktığı dönem arasında Latin Amerika’da etkisi görülen edebi akımlar ve yazın süreci ile ilgili bilgiler sunulacaktır.

Romanda yer alan bir takım unsurlarla, yazarın kişisel hayatı arasında benzerlikler bulunduğu fikrinden yola çıkılarak, yazarın bireysel duyarlılığının incelenmesi amacını taşıyan tezin dördüncü bölümünde Mario Vargas Llosa'nın yaşam öyküsü ve ideolojik tutumu üzerinde durulacaktır.

Tezin son bölümde ise, okuyucuya **Kent ve Köpekler** eserinin olay örgüsü ile ilgili bilgiler verilecek ve ardından yukarıda bahsedilen görüşler doğrultusunda romana yansıyan toplumsal yapı, dış uzam-iç uzam bağlamında incelenecektir. Bu çalışma sırasında, ilk olarak askeri liseye ev sahipliği yapan Lima kenti ve bu kentte bölgeler arasındaki temel farklar irdelenecek; ardından romanın ana eksenini oluşturan Leoncio Prado Askeri Lisesi üzerinden romana yansıyan toplumsal yapı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAYATIN YAZINA YANSIMASI

Edebiyat, insanın sosyal dünyası, o sosyal dünyaya nasıl adapte olduğu ve onu nasıl değiştirmek istediği ile ilgilenir. Ayrıca insanın toplumu kendi duygularıyla nasıl tecrübe ettiğini göstererek bunu bir adım daha ileriye taşır. Özellikle modern çağın türü sayılan roman¹, insanın toplum içindeki rolünü, grupların ve toplumsal sınıfların birbiri ile olan ilişkisini tasvir edebilir. Bu durumda roman, insanın sosyal dünyasını yansıtma yönünde dürüst bir girişim olarak görülebilir. (Lawrenson-Swingewood, 1972:12-13)

Ancak düşünüldüğünde, edebiyatın kurgu olduğu ve edebi metin dışında kalan dünyanın gerçekliği ile uyuşup uyuşmayacağı ve edebiyatın neyi yansıttığı soruları ortaya çıkabilir.

Edebi metni yaratma sürecinde, yazar her şekilde gerçek hayattan örnek almak, “sosyal ortam ve kendi bireysel gözlem alanını/düşsel dünyasını bir arka plan olarak kullanmak” durumundadır. (Alver, 2004: 15-16) Yazar toplumsal hayattan örnek aldığı ve gözlemlediği bu gerçekliği kendi bakış açısıyla edebi bir esere dönüştürür. Romanın temelde, bireyin ve toplumun yaşadığı tüm olayların kaydedildiği bir günlük olduğu düşünüldüğünde, romanın yapısı ve sosyal yaşam arasındaki bağlantı inkâr edilemez. Bu durumda, edebiyatın yaşadığı dönemin ve toplumun izlerini taşıması kaçınılmazdır. (Goldmann, 2005:24-25) Edebiyatın okuyucuya sunduğu bu bağlantı üzerinden toplumsal yapıyı incelemek, uzun yıllardır eleştirmenlerin yöneldiği bir alan haline dönüşmüştür.

¹ George Lukács, romanı, modern çağın başlıca edebi türü olarak görmektedir. Bkz. George Lukács, **Roman Kuramı**, Metis Eleştiri, İstanbul, 2017, s.11

Edebi metnin gerçekte neyi yansıttığı sorusu ise, tarihsel olarak, “ayna” benzetmesi, Platon’un **mimesisi**² ile başlar. Yüzyıllar boyunca, yansıtma, ayna benzetmesi ile birlikte kullanılmaya devam edilir. Edebiyatçı Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri** kitabında, bu görüşün temelde üçe ayrıldığını belirtir. Bunlardan ilki, Eski Yunan’da, Plato’nun temsilcisi sayıldığı, “sanat görüngü dünyasını yansıtır” kuramıdır. Sanatın, görüneni, aslına sadık kalarak yansıtması gerekliliğini savunan kuram doğalcı anlayışa dayanır. İkinci kuram, “sanatın tümeli ya da özü yansıttığı” görüşüne sahiptir. Aristoteles’in öne sürdüğü bu kurama göre, edebiyat olanı değil, olabilir olanı yansıtmalıdır. Bunu yaparken de seçici olmalıdır. Öze ait olan unsurları seçmeli, gereksiz ayrıntıları, rastlantısal olanları atmalıdır. Ayrıca bu görüş, bir durumun nedensellik ilkesine göre oluşumunu ve gelişimini gösterdiğinden olay örgüsünün önemini savunur. “Sanatın tümeli ya da özü yansıttığı” görüşünün ardından, son olarak, “sanatın ideal olanı yansıttığı” görüşü, yine Aristoteles’e dayandırılrsa da, sanatın seçiciliğinin, yalnızca güzel olanı yansıtma kullanılması gerektiğini savunarak, diğer görüşten ayrılır. Buna göre, sanat, idealleştirilmiş bir tabiatı sunmalıdır. (Moran, 2008:28-36)

Bu görüşler şu andaki tartışmalarımızın temelini oluştursa da, yansıtma, on dokuzuncu yüzyıl sonrası Aristoteles’in fikirlerinden ayrı bir şekilde ortaya çıkar. Sanatın toplumu yansıttığı ilkesinden hareket eden Marksist eleştiri, sanat olayının nedenlerini araştırır. Bu nedenleri belirlerken de, araştırmanın temelini ekonomik koşullar ve sınıf çatışmalarını esas alarak yapmaya çalışır. Ancak Marksist eleştiri, sanat eserlerini oluşum sürecini açıklamaya çalışırken kullandıkları, aynı zamanda edebiyat alanında da kullanılabilir niteliktedir. (a.e.87-88) Dolayısıyla, sosyolojik eleştiriye yakın durmasının yanı sıra sanatsal bakış açısına da sahiptir. Marksist eleştiriye incelemek için öncelikle Marksist ideolojiyi irdelemek gerekir.

² [...] Platon, sanatın doğanın taklidi olduğuna dair bir düşünce geleneğine sahiptir. Bu geleneğin temel çalışması, sanat ve doğa arasındaki ilişkidir. Bkz. Santiago Juan Navarro, “The Power of Mimesis and The Mimesis of Power: Plato’s Concept of Imitation and His Judgement on the Value of Poetry and Art”, **Revista de Humanidades**, 13, ISSN: 1137-8417, s. 97-108

1.1. Marksizm Açısından İdeoloji

Marksizm, ideolojiyi temelde sadece öğretiler kümesi olarak görmez. Onun yerine; “[...] sınıflı bir toplumda insanların yaşadığı roller, değerler, onları toplumsal işlevlerine bağlayan ve böylelikle bir bütün olarak toplumun doğru bilgisine ulaşmalarına engel olan düşünce ve imgeler” olarak görür. (Eagleton, 2014:30-31) Engels, bu görüşün kısıtlı olduğunu, tanımın bundan çok daha karmaşık olduğunu ileri sürer. Sanat, dünyanın ideolojik bir kavranışından ibarettir. Diğer bir deyişle, her sanat eseri bir ideoloji içerir.

Eagleton sanatın ideoloji ile olan bağlantısını açıklarken konuyu basitçe ikiye ayırır. İlkini edebiyat eserlerinin bulunduğu çağı doğrudan yansıttığını ileri sürdüğünü ifade ederken, bu duruşun edebiyatın çağın ideolojisine meydan okuyabileceğini göz ardı ettiğini düşünür. İkinci duruş ise bu meydan okumayı dikkate alır, hatta bunu edebiyatın tanımının bir parçası olarak görür. Buna göre gerçek sanat daima ideolojik sınırları aşar ve dahası ideolojinin atladığı gerçekleri gün yüzüne çıkarır.

Bu ayrımın ötesinde bir yaklaşımı bize Fransız kuramcı Louis Althusser sunar. Sanatın ideoloji ile olan ilişkisinin özel olduğunu, ideoloji gibi edebiyatın da insanın gerçek dünyada tecrübe edebildiği imgelemsel biçimleri ifade ettiğini belirtir. Sanat, kavramsal bir çözümleme sunmak yerine durumun ne hissettirdiğine yönelik bir deneyimdir. Ancak yine de, sanatın bu deneyimlerin yansıtılmasından çok daha karmaşık olduğunu da belirtir. Bunu bilim ile sanat arasındaki farktan bahsederek açıklar. Bilimin kavramsal bilgiyi verirken; sanat deneyim verir. Bu şekilde sanat, deneyimle birlikte ideolojiyi sunar. Aynı zamanda Althusser, sanat ve ideoloji arasındaki mesafenin, sanat eseri tarafından belirlendiğini düşünür.

Eser, algılamamızı ve hissetmemizi istediği ölçüde ideoloji içerir. Yazar kurguladığı gerçekliği dönüştürürken, ideolojisinin sınırlarını da belirler. Yansıttığı insanların birbirleriyle olan ilişkilerinden ortaya çıkan ideoloji fark edilir hale geldiğinde, ideolojinin okura söylemeyeceği şeyler de, eserdeki boşluklar içerisinde belirir. Marksist bakış açısıyla eserin incelenmesi, temelde eserin ardındaki ideolojik yapıyı ortaya çıkarmaktır. (Eagleton, 2014:32-33)

1.2. Marksist Estetik Ve Edebiyat Eleştirisi

Marksist estetik³, 19. ve 20. yüzyıllarda “mimesis” kavramını yeniden yorumlar ve yazına yine hayatın aynası olarak bakar. Marksist kuramın ortaya çıkmasıyla, sanat ve ekonomik yapı birbirine bağlanır ve bu bağın niteliği üzerinde durulur.

Eagleton’ın tanımıyla, “insan toplumlarına ve onların dönüşüm pratiğine ilişkin bilimsel bir kuram” olan Marksizm çok yönlü bir konudur. Marksist yaklaşım, edebiyat olgusunu toplumla ilişkisi bakımından öğretisel bir biçimde ele alır. Bu yaklaşım edebi metinde toplum yansımasını çok farklı biçimlerde inceleyebilir. Berna Moran, Marksist estetikte iki dönem olduğunu belirtir. Bunlardan ilki Marx, Engels’in ve sonrasında Plehanov’un temelini oluşturduğu, yazma eyleminde daha politik bir duruşun esas alındığı dönemdir. İkinci dönem ise, 1934 yılı sonrası toplumcu gerçekçilik kuramının kabul edilmesiyle başlar. (Moran, 2008:41)

Marksizm’de, toplumsal ilişkilerin, toplumdaki insanların kendi yaşamlarını üretme biçimlerine bağlı olduğu, bu üretim ilişkilerinin tamamının ise toplumun ekonomik yapısını meydana getirdiği düşüncesi hâkimdir. Toplumun üst yapısı da bu gerçeklikler üzerine kurulur. Üstyapı, toplumsal bilincin biçimleri olan siyasal, dini, etik, estetik bir ideolojiyi de içerir. Dolayısıyla sanat, Marksist düşüncede bu üstyapının bir parçasıdır. Bu yüzden ki, Marksist eleştiride edebiyatı anlamak, “toplumsal süreci” anlamak demektir. (Eagleton, 2014:20)

Aynı zamanda toplumsal ilişkiler, “toplumsal zihniyeti” oluşturmada etkindir. Bu durumda, edebiyat eserini incelerken sadece yazarın psikolojisi ile yola çıkılmamalıdır. Yazarın toplumsal süreç içerisinde değerlendirilmesi gerekir. (a.e. 20)

Marksist kuramın ortaya çıkardığı öğretisi ilk defa Georgiy Plehanov tarafından estetik bir kuram haline sokulmaya çalışılır. Plehanov, sanatların doğuşunu, insanların yaşamak için yapmak zorunda oldukları faaliyetlere bağlar. İdeoloji ve sanat arasında nedensellik vardır ve sanatçı kaçınılmaz bir şekilde hangi sınıfın üyesi ise o sınıfın

³ Plehanov, Marksist öğretiyi, ilk defa Marksist estetik haline dönüştürmüştür. Bkz. Georgi Plehanov, Jean Freville, “Sosyalist Açıdan Toplum, Sanat ve Eleştiri” çev : Asım Bezirci. , May Yayınları, İstanbul, 1974, s. 93

ideolojisi yansıtır. Ancak Plehanov aynı zamanda, sanatın tam olarak propaganda aracı olmadığından ve sanatın kendine özgü bir dünyası olduğundan da söz eder. (Moran, 2008: 52) Plehanov, **Sosyalist Gözle Sanat ve Toplum** eserinde yine kendisinin yazdığı **Lettres sans adresse** (Adressiz mektuplar) eserine atıfta bulunur:

“[...]edebiyat ve sanat, toplumun aynasıdır[...] Sanat ürünleri toplumsal ilişkilerden doğan olay yahut olgulardır. Toplumsal ilişkilerin değişmesiyle birlikte insanların estetik zevkleri ve bunun sonucu olarak sanatçıların ürünleri de değişir[...]” (Freville, Plehanov 1974:13)

Sanatın ne olduğunu açıklamak yerine, sanatın nasıl olması gerektiğinin üzerinde duran toplumcu gerçekçiliğin de çıkış noktası yansıtmadır. Ancak bu yansıtılan gerçeklik, devrimci gerçeklik içerisinde görülen toplumsal gerçekliktir. Ayrıca en önemli unsur, işçi sınıfının eğitimidir. Dolayısıyla bu gerçeklik, somut ve tarihi gerçeklikle ve bu gerçekliğin nereye doğru gideceği ile birlikte verilir. Moran, toplumcu gerçekçiliğe göre yazarın çağın sosyal gerçekliğini kavramasının yolunun, “toplumu tarih içindeki yerine oturtmak, içindeki çatışmaları, ilerici ve tutucu güçleri fark etmek ve sosyalizme doğru diyalektik gelişimi görmekle” olduğunu ifade eder. (Moran, 2008: 54)

Marksist eleştiri, “belirli bir toplumdaki edebi üretim araçları”, batıda bilinen adıyla “edebiyat toplumbilimi”⁴ ile yakından ilgilenir; ancak değerlendirmesini bunun ötesinde yapar. Bunlar her ne kadar Marksist eleştirinin bir yanını şekillendirse de, tam olarak açıklamaya yetmez. Marksist eleştirinin hedefi, edebi yapıtı “bütünlüklü” bir biçimde “açıklamaktır”⁵. Peki, bu gelenek “bütünlüklü açıklamayı” nasıl yapar?

⁴ Edebiyat toplumbilimi ya da Edebiyat Sosyolojisi, Fransız kuramcı Robert Escarpit’in de ele aldığı şekilde, kitapların dağıtımı, yayım unsurları, yazar ve okurların toplumsal yapısı ve okura yöneliktir. Bkz. Robert Escarpit, “**Edebiyat Sosyolojisi**”, Çev. Hüseyin Portakal, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992

⁵ Eagleton’ın “yorumlamak” yerine “açıklamak” kelimesinin tercih etmesi, Fransız Pierre Macherey’in eleştirinin görevinin “açıklamak” olması gerektiği, “yorumlamanın” metnin yeniden ele alınması, düzeltilmesi ve olduğu gibi kabul edilmemesi anlamını taşıdığı görüşünden gelmektedir. Bkz. Terry Eagleton, “**Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi**”, Çev. Utku Özmakas, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014 s. 17

Eagleton, bunun yolunun eserin “biçimlerine, biçemlerine ve anlamlarına hassas bir ilgi” göstermekten geçtiğini belirtir. (Eagleton, 2014: 17)

Toplumcu gerçekçilik, daha sonra Macar düşünür Georg Lukács tarafından geliştirilir ve farklı kollara ayrılır. Lukács ayrıca, Marksist estetik kuramını, bahsi geçen bütünlük kavramı üzerine oturtur.

1.3. Georg Lukács ve Roman Kuramı

Plehanov’dan sonra, sanatın yine yansıtma olduğu fikrinden hareket eden Macar düşünür Georg Lukács, bu yansıtma yöntemlerini gerçekçilik ve doğalcılık olmak üzere ikiye ayırarak farklı bir yorum getirir. Bunun ötesinde, Lukács, gerçekçiliği de, eleştirel gerçekçilik ve toplumcu gerçekçilik olarak ikiye ayırır. Bunların ikisi de temelde toplumsal gerçekliğin özünü yansıtır. Ancak, Lukács’a göre toplumcu gerçekçilik, sadece sosyalist bir toplumda kullanılabilir ve bu yönüyle eleştirel gerçekçilikten ayrılır. (Moran, 2008:60)

Lukács’ın temel sanat görüşü de “dönemin özü” olduğu yönündedir ve sanatçının da bu dönemin özüne inmesi gerektiğine inanır. Gerçekçiliği benimseyen bir yazarın görevinin, “o dönem için tipik olan tarihi durumu” anlamak ve bu tipik durumları eserlerine yansıtarak dönemin sosyal gerçekliğini gözler önüne sermek olduğunu belirtir. Bunun için de sanatçının yapması gereken, ‘fazlalıkları ayıklamak’ olacaktır. Lukács’ın ikiye ayırdığı yöntemlerden biri olan doğalcılığa karşı çıkar. Bu karşı çıkışın temelinde, eserin gereksiz detaylara boğulması, yukarıda bahsedilen fazlalıkları atamama konularından ötürü evrenselliğin ortaya çıkamayışı yatar. Çünkü doğalcılık, önemli veya önemsiz ayırt edilmeksizin, yazarın tüm ayrıntılara geniş yer vermesidir. Gerçekliğin özü ve görüngüleri olan iki katlı bir varlık olduğu düşünülürse, sanatçının yapması gereken görüngüleri aşarak özü yakalamaktır. (Belge, 1989: 218-219) Bu açıdan yaklaşıldığında, doğalcılık akımında yüzey gerçekliğinin görüngüyü aktardığı ancak tipik olanı aktaramadığı görülür.

Lukács, eserin değerini, yukarıda bahsedildiği gibi, tipik olanı yansıtması ile belirler. (Şan, 2004:106) Kişinin ‘tipik’ olması ise, toplumun nesnel güçleri tarafından “kişinin en derin yanının belirlenmiş olması” anlamına gelmektedir. Bunun

gerçekleşebilmesi için yazarın dönemin toplum yapısını ve dinamiğini kavraması gerekmektedir. Kimseye benzemeyen özellikler, dönemin sosyal koşulları içerisinde makul görülebilir bir hal alabilir. (Moran, 2008: 55-56)

Lukács, yazarın toplumsal hayatın çelişkilerinin de esere yansıtması gerekliliğinden söz eder. Yazarın bu anlamda doğru perspektifi oluşturması gereklidir. Çelişkiler, yazarın çabası ile ortadan kalkmayacak, bu yapay çaba ile gerçekler “çarpık ve eksik” olarak yansıyacaktır. (Moran, 2008: 94):

“Tarihsel duruma içkin olan tüm yarı ve çatlaklar biçim verme sürecine dahil edilmelidir: kompozisyon araçları ile gizlenemez bunlar ve zaten gizlenmemeleri de gerekir. Dolayısıyla, romanın temel biçim belirleme niyeti, kahramanların psikolojisinde nesnelleşir[...]” (Lukács, 2017: 13)

Lukács, Marksist eleştiriyi ‘bütünlük’⁶ kavramı üzerinden yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Lukács, Eski Yunan toplumundaki epiği bütünlüklü bir deneyim olarak görür. Roman ise, bu bütünlüklü deneyimden modern dünyanın parçalanmış deneyimine bir geçiştir. Bütünlüklü çağlarda hayat kendiliğinden anlamlıdır. Modern dünyada ise bu bütünlüklü deneyim parçalanmıştır. (Lukács,2017:11-14) Eagleton, Lukács’ın **Roman Kuramı** eserine göre, sanatçının bütünsellikle neyi sağlaması gerektiğini şöyle ifade eder:

“[...]en büyük sanatçılar, insan yaşamının uyumlu bütünselliğini yeniden kavrayabilen ve yeniden yaratabilenlerdir. Kapitalizmin “yabancılaştırmaları” vasıtasıyla genel ile özelin, kavramsal ile duyusalın, toplumsal ile bireyselin giderek birbirinden koptuğu bir toplumda büyük yazarlar bütün bunları diyalektik biçimde, karmaşık bir bütünlükte bir araya getirebilenlerdir. O halde, Lukács’ın kurgusu, toplumun kendi karmaşık bütünlüğünü mikrokozmosmik biçimde yansıtır. En büyük sanat eserleri bunu yaparak insani bütünlüğün pek çok imgesiyle zenginliğini yansıtır

⁶ Hegel felsefesinin en güçlü yönü olan bütünlük kavramı Lukács tarafından yeniden şekillendirilmiştir. Bkz. George Lukács, “**Roman Kuramı**”, Çev. Cem Soydemir, Metis Eleştiri, İstanbul, 2017, s.11

ve kapitalist toplumun yabancılaştırıp parçalamasına karşı savaş açarlar.” (Eagleton, 2014: 43)

Bu durumda anlaşılıyor ki, Lukács’a göre, yazarın bütünlüklü bir perspektif oluşturması gereklidir. Bunun için de, dönemin özünü yakalaması önemlidir. Eser bütünlüklü bir dünya görüşü yansıtmalıdır. Bu şekilde gerçek hayatın bütünlüğü esere yansıtılabilir.

Lukács’ın toplumsal gerçekliğine göre, tipler ve tipik durumlar, doğa yasalarında “dağınık ve bulanık” olarak görüleni, yoğunlaştırarak yansıtırlar. Bu durumda, sanat eserlerine yansıyan “arınmış ve yoğunlaştırılmıştır.” Sunulan gerçeklik bir yanı ile her zaman eksik kalacaktır. Ancak sanat eseri önemli ve önemsiz arasındaki ayrımı yaptığında bütünü yansıtacaktır. (Moran, 2008: 59)

Roman Kuramı adlı eserinde, modern çağın başlıca türü olarak gördüğü romanın “dünyaya ve deneyime anlam kazandırma çabası”, Lukács’a göre romanı öznel bir iradenin ürünü yapar. Bütünlüğün kendiliğinden verilmediği bir dünyada yazar kendi gördüklerini çekip almaya çalışır. Bu durumda, roman dünyayı yansıtmak yerine aslında yeniden kuruyordur. Ayrıca roman bütünlüğe ulaşmanın imkânsız olduğunu bile bile bu uğraşa kalkışır. Bu ele alış Lukács’ı Alman romantiklerinin “ironi” adını verdiği tutuma yaklaştırmaktadır. Ancak ironiyi ikili işlevini de göze alarak incelemektedir:

“Romanın ironik yapısı, uyumsuzluğun belirginleşmesine yol açarak yıkıcı bir rol oynar, ama romanın imkânsız özleminin de olanca gücüyle hissedilmesini sağlar: Eksiklik, kendini aldatmamak koşuluyla, şimdi burada olmayan bir bütünlüğün de işareti oluyordur.” (2017:15)

O zaman “romanın ironik yapısı, basitleştirilmiş bir mimesis” kavramının işlemeyeceğini, bir biçim verme çabasının ürünü olan romanın insanı ve toplumu olduğu gibi yansıtamayacağını da gösterir. Çünkü bu biçim verme çabası, yani öznel bir deneyim ile gerçeklik arasında her zaman bir farklılık olacak, ancak yazar bu mesafeyi doğru bir şekilde işlediğinde roman ondan bekleneni yerine getirmiş olacaktır. (a.e.16)

1.4. Lucien Goldmann ve Oluşumsal Yapısalcılık

Lukács'tan sonra toplumcu gerçekçilik Lucien Goldmann'ın çalışmaları ile devam eder. Ağırlıklı olarak edebiyatın sosyolojik yönü alanında çalışan Goldmann, Marksist edebiyat kuramına ciddi katkılar sağlar. Edebiyat sosyolojisi olarak adlandırılan alan üzerine yaptığı çalışmaları derinleştirerek, “Roman Sosyolojisi” adı altında bir alt dal olması gerekliliği üzerinde durur. Goldmann'ın “romanın çürümüş, bozulmuş, düzey ve değerini yitirmiş bir arayış” olarak nitelendirmesi Lukács temellidir: (Şan, 2004: 109)

“Roman “yozlaşmış” bir arayışın daha geniş ifadeyle; kendisi de yozlaşmış olmasına rağmen, farklı bir seviyede gelişmiş ve farklı bir şekilde varlığını sürdüren bir dünyada, sahil değerlere ulaşmak için yapılan bir arayışın tarihidir. Sahil değerler romanda açıkça görülmeyen, örtük biçimde, kendini evrenini yaratan değerlerdir. Her romanın kendi sahil değerleri vardır ve bu değerler romandan romana değişir. (Goldmann, 2005:18)”

Goldmann'ın üzerinde durduğu sahil değerler, romanın ideolojisini ortaya çıkaran değerler olarak nitelendirilebilir. Her roman, içerisinde yazarın bakış açısıyla oluşturulmuş farklı değerleri barındırır. Araştırmacı, açıkça verilmeyen bu değerleri ortaya çıkarmalıdır.

Goldmann, izlediği farklı yöntemlerden dolayı Marksist kuramcılardan ayrılır. Marksist ideolojinin “olgucu ve yapısalcı” etkisine karşı bir duruş sergiler. Marksist estetiği bir anlamda kendi çizgisinde yeniden tasarlar. (Atalay, 2016: 394) Yansıtma kuramı üzerine geliştirdiği yeni düşünceleri,” Oluşumsal Yapısalcılık” olarak adlandırılır. Goldmann, “yazınsal yaşam ile toplumsal yaşam arasındaki denklikler, benzerlikler ve çelişkileri de içeren ilişkilerin sorgulamasını” yapmanın gerekliliği üzerinde durur. İdeolojik ve estetik türler arasında kurulabilecek bir ortaklık arar. Bu açıdan Goldmann'a göre, toplum eser ilişkisi bakımından yansıtma kuramı birçok yönden yetersiz kalacaktır. Eserin yaratılma süreci, elbette ki toplumsal ve ideolojik yapı ilişkisinden beslenir. Ancak gelişen bundan çok daha fazlasıdır. Bu durumda, “eseri çevreleyen daha geniş yapılar arasında türdeşlikler” aranmalı ve “eserlerin bu

karmaşık ilişki içinde anlamlandırılması” gerekir. (Şan, 2004: 110) Goldmann, cevabı aranması gereken asıl sorunun, “romanın yapısı ile bu yapının içinde geliştiği sosyal yapı arasındaki ilişki” olduğunu söyler. (Goldmann, 2005: 24) Bu durumda görülür ki, Goldmann edebi metnin yapısını çözümlerken, metnin toplumsal sınıfın dünya görüşünü ne ölçüde yansıttığına dikkat eder.

Goldmann’ın ortaya koyduğu bir başka düşünce, edebi yapıtların, tek başlarına bireysel yaratının ürünleri olmadığıdır. Aslında “birey-ötesi zihinsel yapıların” ürünüdürler. Goldmann’ın bu yapı ile kastettiği, “bir grubun paylaştığı değerler, istekler ve düşünce” yapısıdır. Yazar, ait olduğu ya da gözlemlediği grubun dünya görüşünü yazın dünyasına aktarmalıdır. (Eagleton, 2014: 48) Aynı zamanda toplum içinde var olan bir grubu tutarlılıkla dile getirmelidir. (Atalay, 2016: 395)

Bu durumda bir eser incelendiğinde sadece bireyden hareketle incelenmemeli; aynı zamanda toplum ve söz konusu grup incelenmelidir:

“[...]Goldmann [...] Dünya görüşü kavramını düşünce dizgesine uyarlar. Dünya görüşü onda yalnızca ortak öznelere ortaya koyabileceği, bireysel olmayan bir olgudur. Yazarın bilincinden değil, toplumsal grupların bilincinden söz eder.” (Atalay, 2016:394)

Goldmann, dünya görüşünü, “bazı koşullarda benzer iktisadi ve toplumsal durumlarda bulunan bir insan topluluğuna yani bazı toplumsal sınıflara kendini kabul ettiren düşünce sistemi” olarak tanımlar:

“Çok az kişi bir düşünce sistemini bütünüyle gerçekleştirebilir, ama her kişi az çok onun gerçekleşmesine katkıda bulunur, bu da insanları birbirine yaklaştıran ve başka toplumsal sınıfların karşına çıkararak bir duygu ortaklığı, bir düşünce ve eylem ortaklığı kurmaya yetecek ölçüdedir.” (Goldmann, 1998: 57)

‘Diyalektik Araştırmalar’ kitabında Goldmann, edebiyata bilimsel bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamış Fransız eleştirmen ve tarihçi Hippolyte Taine’nin, “ırk,

çevre, an” üçlüsünün incelenmesine yönelik olan teorisine⁷ karşı çıktığını belirtir. (Goldmann, 1998: 56) Yukarıda bahsedildiği gibi, edebi yapıtların birey ötesi olması, onları toplumsal olgular haline getirir. Yazar edebiyat aracılığıyla bir dünya görüşü sunar. Ancak bu ilişki her zaman bu doğrultuda ilerlemeyebilir. Bu durumda Goldmann, Lukács’ın aksine, edebiyat ilişkilerini mekanik olmaktan ziyade oldukça karmaşık bir yapı olarak görür:

“Romanın görünürde sergilediği son derece karmaşık yapı, aslında insanların her gün içinde yaşadıkları, yozlaşmış bir şekilde, en nitelikliyi, değişim değeri en yüksek olanı bulmak zorunda oldukları yapıdır; ve böyle bir toplumda, bütün çabaları direkt olarak kullanım değerine yönelmek olan bireyler doğal olarak yozlaşmış, bir başka deyişle problematik bireyler olarak görülürler.” (Goldmann, 2005: 27)

Bu durumda Goldmann, romanın yapısı ile gerçek hayatı karşılaştırır, her ikisinin de benzer bir karmaşayı barındırdığını ifade eder. Romanın yapısı da, gerçek hayatta olduğu gibi bir arayışı barındırır. Goldmann bunun ötesinde, karşılaştırdığı bu yapıları, “iki farklı düzlemde kendini gösteren tek bir yapı” olarak da görür. (Goldmann, 2005: 27)

Goldmann’ın eserin yaratıcısı için görüşleri de diğer kuramcılardan farklıdır. Ona göre, yazar çevresinden aldığı etkiyi farklı yönlerde yansıtabilir. İçinde bulunduğu dünya görüşünün taraftarı veya karşıtı olabilir. Goldmann yazarın yaşam öyküsünü açıklama için en önemli etken olarak ele almaz. Ancak ikincil ölçüde öneme sahip olduğu varsayıldığında bu bilgilerin kullanılmasını anlamlı bulur. (Şan, 2004: 112) Bunu belirtmesinin en önemli sebebi, öncelikle eserin kendi anlamı ile önsel bilgiye ihtiyaç duyulmadan, incelenmesi gerektiğine inanmasıdır. Ancak bunun yazarın rolünü yadsımak olmadığını da ifade eder. Sonuç olarak, Goldmann’ın ortaya koyduğu

⁷ Goldmann’ın, Taine’nin teorisine yakın durmamasının sebebi, ‘ırk, çevre, an’ faktörlerini diyalektik maddecilikle ilişkilendirmemesidir. Bkz. Lucien Goldmann, “**Diyalektik Araştırmalar**”, Çev. Afşar Timuçin, Mehmet Sert, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1998, s. 56

düşünce, bireysel çabadan, yani yazarın çabasından başlayarak tarihsel ve toplumsal gerçekliğe dönüşen yolu açıklayabilmektir. (Goldmann, 1998: 76)

“İnsanlar söz konusu olduğunda, bir defada tüm insanlığa verilmiş, yazar ve sanatçı nesillerinin başarıları sayesinde keşfedilecek, değişmez bir gerçeklikten bir gerçeklikten söz etmemiz mümkün değildir. İnsani gerçekliğin özü de dinamiktir ve tarih boyunca sürekli bir değişim gösterir; üstelik bu değişim, bütün insanların, birlikte ortaya koydukları bir eserdir ve yazarların bunda ne ayrı, ne de ağır basan bir rolü vardır.” (Goldmann, 2005: 41)

Sonuç olarak yazar, eseri oluşturmada yadsınamaz bir yere sahiptir. Gerçekliğin karmaşasını kendi bakış açısıyla okuyucuya aktarmayı başarır. Ancak eser, kendi anlamıyla açıklanmalıdır. Yazarın öyküsü bu açıklama yolunda bir araç olarak kullanılmalıdır.

Edebi eseri çözümlerken bir başka yapılması gereken de eserin “iç tutarlılık” açısından değerlendirilmesi olacaktır. Eser, ideolojik anlamda ve bulunduğu toplumsal şartlar açısından kendine yön belirleyecektir. Goldmann da “anlama ve açıklama” aşamaları üzerinde durur. Ona göre, anlama ve açıklama aşamaları eş zamanlı olarak ilerler. Anlama aşamasında, araştırmacı metnin tümünü içeren yapıyı ortaya koymalı, olay örgüsü üzerinde durmalıdır. Bu süreçte bu olay örgüsü içinde bireysel ve kolektif öznenin anlamlı davranışlar içerisinde bulunup bulunmadığını irdeleyerek gerçeklikle olan ilişkisini sorgulamalıdır. Buna paralel olarak gerçekleşen açıklama aşamasında, bu ortaya çıkan yapıyı daha geniş bir çerçeveye içinde değerlendirmelidir. Ancak bunun için çevreleyen yapının ayrıntıları özenle seçilmelidir. (Şan, 2004: 110-111)

Goldmann, yukarıda bahsedilen roman yapısı ve gerçek hayat yapısı arasındaki benzerliğin, Taine’nin oluşturduğu geleneksel edebiyat sosyolojisinde kullanılamayacağını ifade eder. Goldmann’ın ortaya koyduğu edebiyat sosyolojisi çalışmalarına göre, edebi eserlerle, grupların ortak bilinçleri arasında bir bağlantı vardır. Eser Marksist olarak adlandırılсын ya da adlandırılmasın bu durum çoğu eserde geçerlidir. Bu anlamda Goldmann, bu çalışmalar ile Marksist görüş arasında dört farklı düşüncenin bulunduğu dikkat çekmektedir. **Roman Sosyolojisi** kitabında, Marksist görüşün ortaya koyduğu düşünceleri şu şekilde sıralar:

a) “Edebi eser, belirli gerçek bir kolektif bilincin⁸ basit bir yansıması değildir ama şu ya da bu grubun bilincine özgü eğilimlerin tutarlılık seviyesinde olduğu sonuçtur. Tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi bu alanda da, Marksist sosyolojiyi, pozitivist sosyolojik eğilimlerden ayıran temel faktör, anahtar kavram olarak *gerçek* kolektif bilinci değil, *olası* bilinç tarafından inşa edilmiş kavramı görmesidir.” (Goldmann, 2005: 28-29)

Bu maddenin, Lukács’ın yukarıda bahsedilen, görüşlerine dayandırıldığı ifade edilebilir. Edebi eserlerin, tamamen bir grubun bilincini aktarması söz konusu değildir. Eser, olması muhtemel olanı göstermektedir.

b) “Kolektif düşünce ile büyük edebi, felsefi, teolojik vs. bireysel yaratılar arasındaki bağıntı, bir içerikte değil, ama daha ileri seviyede bir tutarlılık ve yapılar arasındaki benzeşiklikte bulunur; ki bu benzeşiklik, kolektif bilincin ortaya koyduğu gerçek içerikten oldukça farklı olan düşünsel içerik tarafından ifade edilebilir.” (a.e. 28-29)

Buna göre, eser ve kolektif düşünceler arasındaki bağıntıya tek bir açıdan bakılamaz. Bu bağlantının kurulabilmesi, eserin farklı açılardan ile incelenmesi ile sağlanabilir.

c) “Herhangi bir grubun zihinsel yapısına denk olan bir eser, oldukça ender görülen bazı durumlarda, bu grupla oldukça az ilişki içinde bulunan bir birey tarafından da ortaya konulabilir. Eserin sosyal karakteri, bir bireyin, asla kendi başına, dünya görüşü adını verdiğimiz olguya uygun ve onunla tutarlı bir zihinsel yapıya sahip olamamasının sonucudur. Böyle bir yapı, ancak bir grup tarafından oluşturulabilir ve bireyin yapabileceği yalnızca, bu yapıyı daha gelişmiş bir tutarlılık seviyesine çıkarmak ve onu düşünsel yaratı ya da kavramsal düşünce vs. düzlemine aktarabilmektir.” (a.e. 28-29)

⁸ Eserde ortak bilinç, kolektif bilinç olarak kullanılmaktadır. Bkz. Lucien Goldmann, **Roman Sosyolojisi**, Çev. Ayberk Erkay, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2005, s.28

Edebi esere yansıyan sosyal yapı genel olarak, o sosyal grubun içinde bulunan yazarlar tarafından ortaya konulmaktadır. Ancak bazı durumlarda yazarın dünya görüşü bu sosyal yapıya uygun olmasa da, yazar bu grubu iyi bir şekilde yansıtabilir. Eserin sosyal karakteri de, gerçek hayatta olduğu gibi, dünya görüşünü tek bir birey üzerinden yansıtamaz. Bu dünya görüşü ancak bir grup tarafından ortaya çıkabilir.

d) “Kolektif bilinç ne bir asıl gerçekliktir, ne de özerk bir gerçekliktir; sosyal, politik, ekonomik yaşama ait olan bireylerin davranışlarının toplamından meydana gelir.” (2005: 28-29)

Bu maddede ise Goldmann, ortak bilincin tek başına bir gerçeklik olmadığına ve bu gerçekliğin bireylerin davranışlarından meydana geldiğine işaret etmektedir. Ortak bilinç, sosyal hayatın bir yansımasıdır.

Goldmann bu maddeleri, Marksist görüşün ortaya koyduklarını anlamak ve geleneksel edebiyat sosyolojisinden ayırmak açısından önemli bulur. Goldmann’ın görüşleri, Marksist edebiyat sosyolojisini, eserlerin toplumsal yapıyı doğrudan yansıttığı görüşünden uzaklaştırır, edebiyatın bir üretim faaliyeti olarak görülmeye başlanmasına yol açar. (Şan, 2004: 114)

İKİNCİ BÖLÜM

LATİN AMERİKA SİYASİ, SOSYAL VE EKONOMİK TARİHİ

Goldmann'ın yukarıda bahsi geçen görüşünde de yer aldığı üzere, romanın ortaya çıkardığı yapıyı geniş bir çerçeveye oturtmak amacıyla, romanın yazıldığı bölge olan Latin Amerika tarihi siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan incelenecektir. İlk olarak, 20. yy öncesi, Latin Amerika tarihi, İspanyolların anakaraya gelmesinin ardından başlayan sürecin üzerinde durulacak ve yakın siyasi tarihe kadar ortaya çıkan önemli siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler irdelenecektir.

2.1. Yirminci Yüzyıl Öncesi Latin Amerika

Latin Amerika, Amerika kıtasının keşfinden itibaren, Avrupalı devletlerin sömürgecilik yarışı içinde yer alır. İspanyollar, 1533 yılında ilk olarak kıtayı keşfettiğinde, kıtanın güneyinde, günümüzde Guatemala'nın bulunduğu bölgede Maya Uygarlığı, Meksika'nın bulunduğu bölgede Aztek Uygarlığı, Peru, Bolivya, Ekvador, Kolombiya'nın güneyi, Şili ve Arjantin'in kuzeyine kadar genişleyen bölgede İnka Uygarlığı bulunur. İspanyolların yeni toprakları fethetmesi, elli yıldan kısa bir sürede gerçekleşir. Kıtanın fethedilmesindeki en büyük amaç, hammadde ve değerli maden arayışıdır. İspanyol Krallığı'nın, Avrupa'daki politik ve askeri gücünü korumak zorunda olması, krallığın içinde bulunduğu savaşlar ve diğer ülkelere olan borçlar, krallık açısından kıtanın keşfini zorunlu kılar. Latin Amerika topraklarında bulunan altın ve gümüş, devleti ve hazineyi güçlendirme yönünde büyük bir katkı sağlar. Kıtadaki kolonicilik sistemi, altın ve gümüşün madenlerden çıkarılıp, İspanya'ya gönderilmesi üzerine kurulur. Bu değerli madenler, miktarca fazla olmasına karşın, İspanyol krallığının, Avrupalı bankalara olan borçlarından ve aynı zamanda, I. Carlos ve II. Felipe'nin döneminde, yaşanan savaşlardan dolayı krallık için yeterli gelmemektedir. Bu durum İspanya'nın kıtadan daha fazla değerli maden çıkarmaya ihtiyaç duymasını beraberinde getirir. Bununla birlikte, İspanya'nın tek başına Amerika kıtasının tüm madenleri üzerinde etkili olması, İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi ülkeleri rahatsız eder. Bu ülkeler, kıtadaki yerlilerle ticari anlaşmalar oluşturarak,

İspanya ile sömürgecilik yarışına girerler. (Quintana, 2007: 19) Değerli madenler, Avrupalı ülkeler tarafından yüzyıllarca sömürülmeye devam edilir.

Kaynakların farklı devletlerce sömürülmesinin yanı sıra, kıtada yerlilerin soyu hızlı bir şekilde azaltılır. Karayip adalarında, 16. yüzyılda, yerel nüfus neredeyse tamamen yok olur. Latin Amerika’da, 1519 yılında 25 milyon civarında olan yerli nüfus, 1605 yılına gelindiğinde 1 milyona düşer. Bunun yanı sıra, yerlilerin kendi tarihleri boyunca taşıdıkları dinleri ve kültürleri de yok edilmiştir. Yerlilerin kültürel ve dini değerlerini oluşturan tapınakları, tanrıları, müzikleri, dansları yok sayılır, Maya medeniyetine ait el yazması kitaplar, din adamları tarafından, “şeytanın eseri” olarak ilan edilerek yakılır. Bu sömürüler ve baskılar, zamanla ilerler ve sonunda yerli halkın pasif direnişine yol açar. Yerli halklar, kendi değerlerini savunurken, bu yaşam şartlarında nüfuslarının artmasından endişe eder ve kendi nüfuslarının çoğalmasını engeller. Bu durumun nüfus artışını durdurması ile birlikte, kıtada hızla yayılan hastalıklar, yerli halkın sayısının ciddi miktarda azalmasına yol açar. Yerli nüfus azalırken, kıtaya Avrupalıların köle ticareti ile gelen Afrikalılar ile birlikte 16. yüzyılda kıtada üç farklı ırk birada bulunur. Sonuç olarak, Avrupalılardan, yerli Amerikalılardan ve Afrikalılarından oluşan yeni melez ırklar ortaya çıkar. (Quintana, 2007: 21) Bu melez ırklardan, yerli ve İber Yarımadası karışımı kökenine sahip olanlara, “mestizo” ismi verilir. Beyaz ve siyahi karışımı kökene sahip olarak kıtada dünyaya gelenlere ise “mulato” denilir. Son olarak, siyahi ve yerli karışımı olanlar ise “zambo” şeklinde adlandırılır.

Latin Amerika’da 17. yüzyılın sonuna gelindiğinde iki temel sosyal sınıf oluşur. Bunlardan biri, ırksal ölçütlere göre belirlenmiş olan kastlar ve diğeri de soy ve ekonomik duruma göre belirlenen sınıflardır. Kastlar kendi içlerinde ten renklerine göre ayrılır ve beyazlar piramidin en üstünü oluşturur. (Naranja Orovio, 1992: 26) Bu grup da kendi içinde, kreoller⁹ ve Avrupa’dan Amerika’ya yeni göç edenler olarak ayrılır. Kast grubu içerisinde ikinci grup mestizos, mulatos ve zambos isimli melez ırklardan oluşur. En alt basamak ise, siyahi kölelerden meydana gelir. Yerliler, krallığın koruması altındadır. Ancak yine de, sisteme ve dini kurumlara uyum

⁹ Criollo: Sömürgelerde doğmuş İspanyol/Güney Amerika’da doğmuş melez, Kreol Bkz. İnci Kut, Güngör Kut, İspanyolca Sözlük, İstanbul, 2005, İnkılap Kitabevi

sağlayamayan yerliler, toplum hayatından uzakta yaşamlarını sürdürür. Kast sisteminin dışında yer alan sınıflarda bireylerin konumu unvanlara ya da ekonomik durumuna bağlı olarak değişir. Bu grupta, İspanyol fatihlerin soyundan gelen aristokratlar en üst düzeyi oluşturur. Aristokratlar, sahip oldukları mülkler ve topraklarla ekonomik gücü ellerinde bulundurur. Bunun ardından, ikinci düzeyde, Avrupalı göçmenlerden oluşan grup yer alır. Bu grup da, kendi arasında küçük bir burjuva oluşturur. Gelirlerini, ticaretten ve zanaattan kazanırlar. Son olarak, içlerinde yerlilerin de bulunduğu bir işçi sınıfı bulunur. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000: 119-120)

İspanyol monarşisi, 16. yüzyılın sonunda, iflas ederek kıtadaki gücünü yitirmeye başlar. İflasın ardından, 1713 yılında, İspanya'da tahta Bourbon Hanedanlığı geçer. (Quintana, 2007: 23) Bourbon Hanedanlığı'nın tahta geçmesi, Latin Amerika için, İspanyol monarşisinin geleneğinden bir kopuş anlamına gelmektedir. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000:123) Hanedanlık ile birlikte, son yıllarda gücünü kaybetmiş kurumlar yeniden canlandırılmaya ve ekonomi kalkındırılmaya çalışılır. Yönetimsel ve ekonomik anlamda reformlar gerçekleştirilir. (Naranjo Orovio, 1992: 43) Bununla birlikte, yerlilerden oluşan profesyonel bir ordu düzenlenir. (Quintana, 2007: 23) Tüm bu değişimler, Latin Amerika'da yenilenmenin bir başlangıcı olarak sayılabilir.

Bourbon Hanedanlığı döneminde, toplumsal olarak Latin Amerika, dışarıya neredeyse tamamen kapalı bir kast sistemine sahiptir. Bu dönemde de sistemin en üstünde beyaz azınlıklar yer alır. Ancak bu yüzyılda, zengin tüccarlar ve kreoller de bu sınıfa dâhil olabilmektedir. Bu sosyal sınıfın altında, yine mestizos ve mulatas isimli melez gruplar yer alır. Bu gruptakiler ekonomik anlamda güç sağlayabilmeleri durumunda, sınıf atlayarak bir üst gruba dâhil edilebilmektedir. Sistemin en alt tabakası da, siyahiler ve yerlilerden oluşur. Yerliler, bu dönemde de kanunlar tarafından korunur. Ancak, bu durum onların kötü şartlar altında yaşamalarına engel olmaz. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000: 127)

Amerika kıtasına üç yüzyıldır hâkim olan İspanya, 1780 yılından itibaren egemenliğini yitirme belirtileri gösterir. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000:133) Napolyon'un 1795 yılından itibaren İber Yarımadasını işgal etmesiyle İspanya'nın

kıtadaki gücü gittikçe azalır. (Quintana, 2007: 25) Bu durum, 19. yüzyılın başına gelindiğinde ise hızını arttırır. İspanya monarşisinde, 1808 yılında oluşan kriz, Latin Amerika ülkelerine bağımsızlıklarını kazanma yolunda bir fırsat sunar. (Rinke, 2016: 95)

2.1.1. Latin Amerika Bağımsızlık Savaşları

Latin Amerika kıtasında bağımsızlık savaşları 1808 yılında başlar. Bu süreçle birlikte İspanya kolonilerini yavaş yavaş kaybeder. Savaş süreci, General Antonio José Sucre önderliğinde Peru’da Ayacucho Savaşı’nın gerçekleştiği ve sonuç olarak bölgenin bağımsızlığına kavuştuğu 1824 yılına kadar uzar. Bağımsızlık savaşları ilk olarak 1808 yılında başlasa da, bağımsızlık hareketleri bu tarihten çok daha önce gelişir. Bu hareketler, farklı etapları olan uzun bir sürece yayılır. Hareketleri, tarihsel olarak, üç döneme ayırmak mümkündür.

Bu dönemlerin ilki, 1780 yılında, Peru’da yaşayan İnkalar’ın lideri II. Tupac Amaru’nun yerli halkı destekleyerek, bir isyan başlatması ile gelişen süreçtir. II. Tupac Amaru’nun başlattığı isyan hızlı bir şekilde ilerler. (Quintana, 2007: 27) İspanyol kolonileri ile mücadelesi, Amaru’nun bu dönemde yerliler tarafından lider olarak görülmesini sağlar.

Bağımsızlık sürecinde ikinci dönem, 1808 yılında, Latin Amerika’da kurulan konseyin, kral VII. Fernando’nun görevden alındığını ilan etmesini, 1810 yılında konseyin mutlak bağımsızlığını elde etmesini ve son olarak, 1817 yılında, İspanyol askeri birliklerin karşısında alınan yenilgiler sonucu Latin Amerika devrim sürecinin durmasını kapsamaktadır.

Son dönem, yenilgilerin ardından yeniden güçlenen Latin Amerika’da, kreollerin, İspanyol askeri birliklerini kıtadan göndermesi ile başlar. Bu dönemde, güneyde José de San Martín, kuzeyde Venezuelalı lider Simon Bolivar’ın önderliğinde bağımsızlık savaşları verilir. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000: 133)

Mücadelenin ilk dönemi II. Tupac Amaru ile başlar. Amerika’nın keşfi ile sömürgecilik öncesi uygarlıkların yüzyıllarca geliştirmiş olduğu tarım, madencilik ile hızlı bir şekilde yok edilir. Yerliler, zorla maden ocaklarına gönderilir ve bunun sonucu

olarak toplu ölümler gerçekleşir. Yerlilerin maden ocaklarına giderken bırakmak zorunda oldukları topraklar ise İspanyol güçler tarafından ele geçirilir. Tüm bu gelişmeler, yerlilerin II. Tupac Amaru'nun isyanına katılmalarını sağlar. İnka lideri, bu süreçte, bölgedeki İspanyol yönetimine karşı gelerek, gümüş madenlerindeki işçileri özgürleştirir ve halkın desteğini kazanır. Ancak, sonunda ihanete uğrar, isyanı bastırılır ve halkının gözü önünde öldürülür. (Galeano, 2006: 68) Bu isyan, sonunda tamamen başarılı olmasa da, yerli halkın bağımsızlık ve birliktelik fikirlerini benimsemesi yönünde önemli bir rol oynar.

Bağımsızlık sürecinde bir başka önemli isim olan Simón Bolívar, Latin Amerika'da İspanyol egemenliğinin sona ermesinde önemli bir role sahiptir. Ona göre, Latin Amerika, kendine ait yeni bir kimlik oluşturmalıdır. Karakaslı elit bir aileden gelen Bolivar, Avrupa'da eğitim görür. Bolivar'ın idealindeki bağımsızlık fikri, tüm Latin Amerika'nın tek bir çatı altında bir araya gelerek bir cumhuriyet kurması yönündedir. Bu uzun süreçte, Bolivar, Latin Amerika'nın farklı kesimlerini bir araya getirir ve sürecin ilerlemesini sağlar. Bolivar, Latin Amerikalı halklar arasında, "libertador" (kurtarıcı) olarak adlandırılmaktadır. Bolivar'ın yanı sıra, bağımsızlık savunucularından Venezuelalı Francisco de Miranda da mücadele fikrinin ortaya çıkmasında rol oynar. Avrupa'da geçirdiği dönemin etkisi ile benimsediği bağımsızlık fikirleri kıtada yayılır. Miranda daha sonra savaşı kazanamasa da, fikirleri diğer Latin Amerika ülkelerini de etkilemiş ve öncü anlamına gelen "precursor" ünvanını almıştır. (a.e. 138)

Venezuela'da 1810 yılında başlayan bağımsızlık savaşı sonucunda, 1811 yılında, Venezuela'da kurulmuş olan meclis tarafından bağımsızlık ilan edilir. Ardından, bölgede bulunan İspanyolların yanı sıra, Küba'dan gönderilen birliklere karşı mücadele verilir. (a.e. 142) Ancak, Francisco de Miranda, Simon Bolivar ile birlikte İspanyol General Monteverde karşısında yenik düşer. 1813 yılında Venezuela Cumhuriyeti dağılır ve tekrar VII. Fernando'nun hükmü altına girer. Ardından, günümüzde Kolombiya'da yer alan Nueva Granada'yı ele geçirmek üzere girdiği savaşı da kaybeden Bolivar, Jamaica'ya sürülür. Nueva Grana'da yeniden İspanyolların eline geçer. (a.e. 142)

Bu sürece paralel olarak, 1810 yılında, Meksika’da yer alan Dolores bölgesinin rahibi, Miguel Hidalgo da, yerlileri İspanya’ya karşı ayaklanmaları yönünde etkiler. (Rinke, 2016: 83) Madenlerde çalışan yerli işçilerden bir ordu kurulmasını sağlar. Bu ordu zamanla güçlenir ve gittikçe şiddetini artırır. Varlıklı ve elit kesime karşı ciddi bir tehdit oluşturan ordudan çekinen kreoller, İspanyol güçlerin yanında yer alır. Bununla birlikte, 1811 yılında, Hidalgo bozguna uğratılır. Daha sonra bağımsızlığın liderliği, yine bir rahip olan José María Morelos tarafından yürütülür. Ancak Morelos da krallık güçleri tarafından yakalanarak, 1815 yılında idam edilir. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000: 141-142) Bağımsızlık mücadelesi, bundan sonra hızını kaybederek gerilla savaşına dönüşür. Böylelikle bağımsızlık savaşları duraklama dönemine girer.

Simon Bolivar, Haiti Başkanının yardımı ile 1816 yılında bağımsızlık sürecinin yeniden başlatır. Yaşanan olumlu gelişmeler ile birlikte, günümüzde Ciudad Bolivar olarak adlandırılan Angostura (Venezuela) şehri alınır. Venezuela ve Nueva Granada’nın birleşmesiyle, Büyük Kolombiya kurma planları başlar.

Bu dönemde, güneyde bağımsızlık adına büyük başarılar kazanan, José de San Martín de mücadelenin ilerlemesinde büyük bir yere sahiptir. İspanyol ve kreol bir ailenin çocuğu olarak yetişen San Martín İspanya’da askeri eğitimini Avrupa’da tamamlar. 1812 yılında, Buenos Aires’e geri döndüğünde, orduyu güçlendirmeyi hedefler ve aldığı eğitimle yeni bir ordu kurulmasına katkı sağlar. San Martín, ilk başarısını, 1817 yılında And Dağları’ndaki zaferi ile elde eder. (Quintana, 2007: 29-30) Bolivar liderliğinde, And Dağları aşılar, Bogotá’nın kontrolü ele geçirilir.

San Martín, Şili’yi de bağımsızlığına kavuşturmayı hedefler. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000: 146) Modernleşme süreci başlamış olan Şili’de bir millet meclisi kurulur. Ancak asker José Miguel Carrera yönetimi ele geçirir. Bunun üzerine İspanyol orduları Şili’yi işgal eder. Carrera İspanyollara yenilirken, Şilili Bernardo O’Higgins, San Martín’in desteği ile savaş kazanır. Ardından bir ateşkes imzalanır. (a.e. 142) Şili’nin yönetimi, üstün milli başkan sıfatıyla Bernardo O’Higgins’e devredilir. San Martín, bunun ardından, Peru’yu bağımsızlığına kavuşturmayı planlar. Yaklaşık üç yıl boyunca bu bağımsızlık için mücadele verir. Zorlu savaşların ardından, İspanyol

birliklerin baskılarına daha fazla dayanamayan San Martín, o dönemde Kolombiya'nın başkanı olan Bolívar'ın yardımını ister.

Bu sırada Bolívar'ın orduları zaferler kazanmaya devam eder. Öncelikle Kolombiya'da bir cumhuriyet kurulur. Daha sonrasında, Bolívar ve yardımcısı General Antonio José Sucre, 1821 yılında Venezuela'da bulunan Caracas'a girer ve ardından Ekvador'da bulunan Quito'yu ele geçirir, böylelikle, Venezuela, Ekvador, Kolombiya, Panama ve Peru'nun bulunduğu bölgede, başkanlığını Bolívar'ın yaptığı Büyük Kolombiya kurulur. (Rinke, 2016: 90)

Bolívar'ın Büyük Kolombiya başkanı sıfatıyla Lima'ya gelmesiyle önceden oluşmuş kaos ortamı sona erer. Bolívar süreci yöneterek, İspanyol güçlere karşı savaşır. Savaştan çekilmek zorunda kalan San Martín'in Avrupa'ya gitmesi ile Bolívar savaşın lideri olur ve 1824 yılında Ayacucho Savaşı'nı kazanır. Son olarak, Peru'nun yukarısında kalan bölge, 1825 yılında bağımsızlığını ilan eder ve Bolivya cumhuriyeti kurulur. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000: 147)

Bağımsızlık savaşlarının son döneminde kreoller, sürece destek verir ve liderlik yaparlar. Ancak aynı yıllarda gelişen Meksika'daki bağımsızlık hareketi, yine İspanya'da oluşan siyasi ve ekonomik dalgalanmaların ardından gelişen bağımsızlık fikri ile başlasa da, farklı bir şekilde ilerler. Bu bölgede kreoller ilk olarak, bağımsızlık fikrini benimsemiş olan Hidalgo'nun ordusuna karşı durur. Kreollerin bu dönemde bağımsızlık mücadelesi içinde yer almaması, yukarıda bahsedildiği gibi, Meksika'nın bağımsızlık sürecini durdurur ve gerilla savaşı başlar. Meksika'da gerilla savaşı sürmeye devam ederken, ancak 1820 yılında İspanya'nın Cadiz kentinde gerçekleşen kongrenin ardından Meksika'nın bağımsızlık sürecinde yer almaya karar verirler. Ardından, İspanya ile bir anlaşmaya varılır ve Meksika'da bulunan yerlilerin, mestizoların ve kreollerin yasa önünde eşit sayıldığı bağımsız bir Meksika kurulması teklifi sunulur. Anlaşma, ancak Meksika'nın İspanyol krallığı altında ve kilisenin korumasında olması şartıyla kabul edilir. Bu şekilde kabul edilen anlaşmanın ardından, bağımsızlık elde edilir ve bir yıl sonra Meksika'da bir cumhuriyet kurulur. (Quintana, 2007: 30)

Daha sonraki yıllarda da kıtadaki bağımsızlık mücadeleleri, askeri kökenli liderlerin önderliği ile gerçekleşir. Bu durumun, Latin Amerika ülkelerinde daha sonraki dönemlerde de askeri cuntanın varlığını sürdürmesinde bir etken olduğu söylenebilir. Bu tür liderlikler, ileriki yüzyıllarda diktatörlük rejimlerinin ülkelerde yerleşmesine yol açar ve İspanyolların kıtadan ayrılması ile birlikte oluşan ekonomik ve siyasi bir boşluğa neden olur.

2.1.2. Bağımsızlık Sürecinin Ardından Latin Amerika

Latin Amerika’da yaşanan bağımsızlık süreçlerinin ardından, politik ve ekonomik hayatı düzene koymak için çalışmalar başlatılır, bu süreçte çeşitli sorunlarla karşılaşılır. Genel anlamda bağımsızlık süreci, politik ve ekonomik gelişmeleri sekteye uğratar. Latin Amerika’daki ekonomik ilişkiler, uluslararası boyuta ulaşamaz, yalnızca bölge içinde gelişimini sürdürür. Bu dönemde Latin Amerika’da, Arjantin, Uruguay, Şili, Brezilya ve Meksika gibi ülkelerde ekonomi, hayvancılık ve tarıma bağlı iken, Brezilya ve Kolombiya gibi ülkelerde ekonomi kahveye dayalıdır. Tarım açısından zengin olan Orta Amerika’nın ekonomisi ise, yabancı sermayeli United Fruit Company üzerine kurulur. Bunun yanı sıra, madencilik de Latin Amerika ülkeleri için önemli bir ekonomik kaynak haline dönüşür. Özellikle Şili, bakır madenciliği yönünden milli şirketler tarafından hızlı bir şekilde geliştirilmeye başlatılır, ancak bu madenler daha sonra Kuzey Amerikalı firmalar tarafından işletilir.

Politik yönden bu dönem, Latin Amerika’nın sömürge siyasetinden uzaklaşmasını beraberinde getirirken, Latin Amerika’da devrim siyasetinin yolunu açar. Sosyal yönden, eski toplumsal yapılanmalar geçerliliğini uzun bir süre daha sürdürmeye devam eder. Bu uzun sürecin ardından, yavaş yavaş Latin Amerika’nın birlikteliğine yönelik süreç başlatılır. Ordunun gücünden ve bağımsızlığından doğan otoriterlik anlayışı, 19. yüzyılın başından beri, Latin Amerika’nın yönetsel gelişimi açısından istikrarı engelleyen bir unsur haline dönüşerek, sorunları beraberinde getirir. Ancak milli kimlik oluşturma açısından bakıldığında, otoriter yaklaşımlar, ülkelerde birlik anlayışı oluşturma yönünde adım atılmasını sağlar. Venezuela’da bağımsızlık savaşında da yer alan lider José Antonio Páez’in ülkeyi bir araya getirme adına etkili

bir isim olması ve Bolivyalı General Andrés de Santa Cruz'un, Peru-Bolivya Konfederasyonu'nu kurması bu anlamda verilebilecek örneklerdendir.

Bağımsızlık mücadelelerinin ardından gelişen yönetsel değişimler, zamanla devlet kurumlarını yeniden şekillendirmeye başlar. Yüzyılın ilk yarısında bu değişimler, politik bölünmelere yol açar, oligarşik bir yapılanmaya dönüşür. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000:150-151)

Bu dönemde İspanya'nın siyasi etkisi iyice azalır. 1825 yılına gelindiğinde, İspanya, yalnızca Küba ve Porto Riko adalarındaki etkinliğini sürdürebilir. (Quintana, 2007: 25)

19. yüzyılın sonuna yaklaşıldığında, Latin Amerika ülkelerinin ekonomisi, kahve, kakao ve şeker endüstrilerinin yanı sıra, bakır madenciliği, hayvancılık ve kauçuk endüstrisine dayalıdır. Bölge, bu endüstriler ile dünya ekonomisine entegre olmaya çalışır. Ancak Latin Amerika'nın yeteri ölçüde sanayileşememesi, kıtanın dışa bağımlı olmasını beraberinde getirir. Latin Amerika ekonomisi, yukarıda bahsedilen hammaddelerin Avrupa ülkelerine ihraç edilmesine dayalı hale dönüşür. Ülkeler bağımsızlıklarını kazansa da, ekonomik anlamda serbestlik tam olarak elde edilemez. Bu durum, Latin Amerika ülkelerinin birçoğunun Neo-Kolonyalizm¹⁰ düzeni içinde yer almasına sebep olur. (a.e. 41) İngiliz tüccarlar, büyük ölçüde Latin Amerika ekonomisini yönetmeye başlar. Zamanla, toplumun her kesimi İngiliz endüstrisinin ürünlerini kullanmaya mecbur kalır. Yerel satıcılar, daha ucuz ve daha kaliteli olan bu büyük endüstrinin ürünleri ile yarışamazlar. Bunun yanı sıra, demiryolu şirketleri de İngilizler tarafından yönetilir. Ayrıca, İngiltere'nin gelişmiş bankacılık sistemi, kıtada bireylere ve devletlere önemli boyutta kredi sağlar.

¹⁰“Modern anlamda kolonyalizm 16. Yüzyılda coğrafi keşiflerle başlamış ve 20. Yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür. Batı Avrupalı halkların dünyanın geri kalanını kolonileştirmesi ve çeşitli bağımlılık ilişkileri ile devam eden kolonyalist yapı, II. Dünya Savaşı sonrasında yeni bir safhaya evrilmiştir. Buna neo-kolonyalizm denir.” Bkz. Ümmet Erkan, Editör: Fethi Nas, **Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji II**, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017 s.97

Bu durumda görülür ki, İngiltere'nin kıtadaki etkisi, İspanya'dan farklıdır. İngiltere, Latin Amerika'da, İngiliz kültürünü, dilini ya da siyasetini benimsetmek yerine, kıtada elde ettiği ekonomik güç ile siyaseti farklı bir şekilde yönetir.

2.2. Yirminci Yüzyılda Latin Amerika

Yukarıda bahsedildiği üzere, Latin Amerika ekonomisi, Birleşik Krallığın etkisi altındadır. Ancak Birinci Dünya Savaşı ile dengeler değişir. Amerika Birleşik Devletleri, bölgeye geniş yatırımlar sağlar ve Latin Amerika ülkelerindeki ekonomiyi kontrol etmeye başlar. ABD-Küba arası ekonomik ilişkiler bu duruma bir örnek oluşturur. Bu dönemde Küba ekonomisi şekere dayanır ve Küba, en büyük ticari ilişkisini Amerika Birleşik Devletleri ile kurar. ABD, kurduğu bu tür ticari ilişkilerin ardından kıtada etkisini göstermeye başlar. Amerikan Başkanı James Monroe, gerçekleştirdiği kongrede, Avrupalı devletlere meydan okur, Monroe Doktrini ile Amerika topraklarına sahip olduğunu deklare eder. Bu doktrine göre, Avrupa devletlerinin, Amerika kıtasını işgal etmesi durumunda ABD, bölgeye müdahale edebilir. Amerikan Başkanı Theodore Roosevelt, 1902 yılında Venezuela'nın Avrupalı ülkeler tarafından yaşadığı ablukanın ardından, bölgeye askeri müdahalede bulunur. Monroe Doktrini, ABD'nin bölgede öncelikle ekonomik ve ardından siyasi anlamda etkili olmasını sağlar. Roosevelt, Monroe doktrini üzerine inşa ettiği bu sert siyaset, “del garrote” (büyük sopa) olarak nitelendirilir. Bu şekilde ABD, bu doktrini, Nikaragua (1912-25 ve 1926-33), Haiti (1915-1934) ve Dominik Cumhuriyeti (1916-1924) işgallerini haklı çıkarmakta kullanır. Bunun yanı sıra, ABD, Küba, Panama, Honduras, Meksika, Guatemala ve Kosta Rika gibi ülkelere de bu doktrin gerekçesiyle müdahale eder. (Quintana, 2007: 44)

Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Amerika'daki müdahalelerinden biri Panama Kanalı üzerinden olur. ABD, iki kıyıya genişleyen, büyük coğrafi bir alana yayılır. Bu iki uç bölge arasındaki mesafe, bu dönemde ABD'yi özellikle ticari açıdan zorlar. Bu durumda, ülkenin hemen güneyinde bulunan Orta Amerika, ABD için stratejik bir konumdadır. O dönemde Kolombiya sınırları içerisinde yer alan, Panama'da bir kanal oluşturma fikri, ilk olarak Fransızlara ait olsa da, bu fikir ABD açısından büyük bir öneme sahiptir. Fransızların girişimi ile başlayan Panama Kanalı

alışmaları, daha sonra sekteye uğrar, ABD-Panama ortaklığı ile devam eder. Ancak ABD, bir müddet sonra kanalın tüm haklarına sahip olabilmek için Kolombiya hkmetine baskı yapar. Kolombiya’da, 1903 yılında, bir isyan başlatan ABD, hakları satın alır ve bununla birlikte Panama bağımsızlığını ilan eder. (a.e. 45)

Latin Amerika’da ABD’nin varlığı ile ortaya çıkan sanayileşme, tarihsel süreçte olduğu gibi, doğal kaynakların kullanımı beraberinde getirir. Yüzyıl başlarında Latin Amerika lkelerinde genel anlamda bir refah artışından söz edilebilir. Ancak Meksika’da yaşanan siyasal gelişmelere ve ardından gelen ayaklanmalar, Meksika’da yükselişin önüne geçer. 1905 yılından itibaren, Meksika’da politik ve ekonomik yönden yetersizlikler görülmeye başlanır. Bunun zerinde, Meksika’da, kuzeyde Emiliano Zapata ve güneyde Pancho Villa’nın önderliğini yaptığı köylü ayaklanmaları başlar. Zapata, bu sırada iktidarda olan Porfirio Dıaz’a karşı iktidara aday olan Fransisco Madero ile gizli bir ittifak kurar. Bu ittifak Diaz yönetimini sonlandırır. Ancak zamanla Madero’nun reformları da yetersiz kalır. Buna karşı Zapata, yoksul yerlilerin topraklarını geri kazanmalarını sağlayacak olan “Plan de Ayala” isimli planı devreye sokar. (Silva Herzog, 2004: 286) Köylü hakları ve toprakların özgürleştirilmesini savunan Zapata, 1919 yılında düşmanları tarafından tuzağa düşürülerek ldrlr. Daha sonra, Zapata ile birlikte ayaklanma sürecinde savaşan Pancho Villa da, 1923 yılında pusuya düşürülerek hayatının kaybeder. (Vzquez ve Martınez Dıaz, 2000: 168-169)

Bu sırada ABD, gerçekleştirdiği yatırımlarla oluşturduğu sanayi ile birlikte, bu ülkelerde siyasal anlamda da söz hakkına sahip olmaya başlar. Bölgede genel anlamda otoriter rejimleri destekler. Bu durum bir dönem sonra karşıt görüşlerin ortaya çıkmasına ve sosyalist düşüncenin tohumlarının atılmasına sebep olur. Bu dönemlerde, bölgede farklı siyasal rejimler bir arada göreceli olarak yaşayabilse de, Latin Amerika, çoğu zaman diktatörlük tehdidi altındadır.

New York Borsası’nın 1929 yılında kş, ABD-Latin Amerika arası ticaret ilişkileri olumsuz yönde etkiler. (zge, 2017) Büyük Buhran ile birlikte köylüler, elindeki toprakları kaybeder ve işsizlik artar. Yatırımların düşmesi ve işsizliğin artması ile birlikte, grevler başlar. Bu sırada Washington’da da “komşularla iyi geçinme”

politikası ortaya çıkar. Ancak Kuzey Amerikalıların işgali tam olarak sona ermez. Bölgede grevler hızlanır ve grevlerin durdurulmasına yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulur. Toprak sahiplerinin öfkesini dindirmek amacıyla, Nikaragualı Augusto César Sandido, uzun süreli bir mücadele verir. Bu mücadele bir gerilla hareketine dönüşür. Köylülerin savunucusu olmasının yanı sıra, Sandido'nun hareketi, işgalci Kuzey Amerikalılara karşı da savaştır. Ancak Sandido, daha sonra subay Anastasio Somoza tarafından, Amerikalı güçlerin planladığına inanılan bir suikast ile öldürür. Somoza'nın sert rejimi ülkede yıllarca katliamlara sebep olarak gücünü sürdürür.

Büyük Buhran'ın bir sonucu olarak, El Salvador'da da üretim krizi yaşanır. Burada da, diktatör Hernández Martínez, isyanları bastırarak kendi rejimini kurar. Guatemala'da ise, Jorge Ubico benzeri bir rejim kurarak, kendisine karşıt gördüğü sendika yöneticilerinden, politikacılara ve öğrencilere kadar herkesi emriyle öldürür. Onun rejimi altında, işçilerin yoğun olarak çalıştığı muz üreticisi Kuzey Amerika firmalarında çok düşük maaşlar alınır. Halk geçim sıkıntısı çeker. Bu tip yapılanmalar, Kuzey Amerika'nın bölgeye farklı müdahaleleri ile uzun yıllar sürmeye devam eder. (Galeano, 2006: 148-151)

İkinci Dünya Savaşı ardından, ekonomik anlamda Latin Amerika, yeniden biraz daha güç kazanmaya başlar. Bu durum kısa süreli olarak devam etse de, üretim alanındaki yanlış politikalar, gelişim ve sürekliliğe engel olur. Bu durum ABD'nin savaş sonrası politikaları ile kuvvetlenince, ABD, Latin Amerika'da ekonomik ve siyasal anlamda egemenliğini sürdürür. (Özgenç, 2017) Oluşan ABD tehdidi ile Latin Amerika Devletleri Örgütü (CEPAL) kurulur. Örgüt, 1948 yılında, Arjantin Merkez Bankası eski müdürü yönetiminde kurulur. CEPAL'in kuruluş amacı, Latin Amerika ekonomisinin sorunlarını ve sorunların sebeplerini araştırmaktır. Örgütün oluşturduğu fikirler, uzun süre Latin Amerika ülkelerinin ekonomik bağımsızlık kazanmaları yönünde etkiler. (Quintana, 2007:64)

2.2.1. Küba Devrimi ve Etkileri

Küba'da devrim fikrinin ortaya çıkışı, devrimin gerçekleştiği 1959 yılından çok daha eskiye dayanır. 1898 yılına kadar İspanya'nın kolonisi olarak kalan

Küba'daki devrim hareketleri, 20. yüzyılda gelişen birçok devrim gibi, Marx'ın fikirleri üzerine şekillenir. Komünist Manifesto'nun, 1848 yılında yayınlanmasının ardından Avrupa'da monarşi sisteminin yerini alacak sistemler tartışılır. Toplumun en üstünü oluşturan monarşi ve feodal yapının, çalışan sınıfın gücü ile yıkılmasına dayanan sosyalist bir devrim fikri ortaya çıkar. (Chomsky, 2015 :6) Bu fikirler, emperyalist güçler için çalışan işçi sınıflarının yoğun olarak bulunduğu Latin Amerika ülkeleri için her zaman önemli bir dayanak olur.

Amerika Birleşik Devletleri'nin, Latin Amerika'da sert bir siyaset izlemesi kıtada her zaman bir tehdit oluşturmaya devam eder. Sert politikanın yanı sıra, diktatörlük rejimlerini desteklemesi bölgede politik iktidarsızlığa yol açar. Bunun bir sonucu olarak kıtada Amerika karşıtı görüşlere ve sol rejimlere yönelim hızla artar. (Yılmaz, 2014:5) Küba Devrimi de, bu eğilimler ile birlikte, toplumu ve insanları değiştirmeye yönelik bir hareket olarak ortaya çıkar. (Chomsky, 2015: 8)

Küba Devrimi öncesinde, genç bir avukat olan Fidel Castro, radikal bir grup ile birlikte tutuklanır ve Meksika'ya sürülür. Burada kendisi gibi sürgünde olan, Doktor Ernesto Che Guevara ile tanışır. Meksika'da kendileri gibi sürgünde olan bir grupla bir devrim planı yaparlar. İlk olarak, 1956 yılında askeri bir girişimde bulunurlar. Ancak bu hareket bozguna uğrattılır ve büyük kayıplar verilir. Diktatör Fulgencio Batista iktidarına karşı verilen mücadele üç yıl boyunca sürmeye devam eder. (Vázquez ve Martínez Díaz, 2000: 150-151) Fidel Castro, 1 Ocak 1959 yılında, Sierra Maestra gerillaları ile birlikte Havana'ya girerek Fulgencio Batista'nın diktatörlüğünü sona erdirir. Bu olay Küba ve Latin Amerika'da yeni bir dönemi başlatır. (Quintana, 2007: 70)

Fidel Castro'nun 1 Mayıs 1961 yılında, Küba'yı, Sosyalist Cumhuriyet ilan eder. ABD, güneydeki komşusunun rejiminden rahatsız olur. Kıtada sosyalist düşüncelerin yayılmasından çekinen Amerika, bu iktidarı yıkma teşebbüslerinde bulunur. Bu müdahalelerin başarılı olamamasının ardından, ekonomik yaptırım uygulamayı hedefler. (Yılmaz, 2014) Bununla birlikte, ABD, Küba'nın temel ekonomisi olan şekeri satın almaktan vazgeçer. Bu yaptırımların ardından Küba,

Sovyet Rusya'sına yakınlaşır ve buradan yardımlar alır. 1980'li yılların sonuna kadar bu ilişki devam eder. (Quintana, 2007: 70)

1960-70'li yıllara gelindiğinde Küba Devrimi, Latin Amerika'da, anti-emperyalist düşüncelerin gelişmesine büyük katkı sağlar. Devrim, Marksist düşüncelerin bir yansıması olarak tüm dünyada yankı bulur. Dönemin entelektüelleri Küba'ya gelerek ideolojik destekte bulunur. Jean-Paul Sartre'dan, Simone de Beauvoir'a kadar birçok yazarın yanı sıra, dönemin Latin Amerikalı yazarları Julio Cortázar, Carlos Fuentes ve Mario Vargas Llosa gibi isimler de desteklerini sunar. (a.e. 71)

Devrimin ABD siyaseti üzerindeki etkisi yukarıda bahsedildiği gibi, oldukça şiddetli hale dönüşür. Bolivya'da ABD destekli cuntalarla maden ve tarım işçileri katledilir. Bu sert politikanın bir uzantısı da, Che Guevara'nın, yine Bolivya'da, Amerikan ordusuna bağlı özel harekâtın yetiştirdiği Bolivyalı askerler tarafından kurşuna dizilerek öldürölmesidir. (Yılmaz, 2014) Che Guevara, Fidel Castro ile birlikte Batista'nın diktatörlüğü yıktıktan sonra, sosyalist cumhuriyet olan Küba'da, sanayi bakanı görevinde bulunur. Geliştirmiş olduğu gerilla modeli Küba'da başarılı olan Che Guevara, bu modeli Bolivya'da da uygulamak ister. Ancak Bolivya'da bulunduğu sürede, destek göremez. Bolivya'da yalnız bırakılan Che Guevara, 1967 yılında öldürölür. (Quintana, 2007: 72)

2.2.2. 20. Yüzyıl Sonlarında Latin Amerika Siyasi Hareketleri

1960lı yılların sonunda Che Guevara'nın ölümü kıtada Küba Devrimi uygulamalarının yayılmasını durdurur. Bu dönemin ardından, Latin Amerika'da artan ABD karşıtı düşüncelerin yanı sıra, diktatörlük rejimleri de varlığını sürdürür, zaman zaman gerilla hareketleri güç kazanır. ABD'nin, Küba Devrimi'nin kıtada yayılması olasılığından çekinmesi, Amerika Birleşik Devletleri'ni, Latin Amerika'daki askeri rejimleri desteklemeye yöneltir. (Sağıroğlu, 2016: 42) Bu siyasi tutum, kıtayı farklı açılardan etkiler. ABD'nin Latin Amerika siyasetine doğrudan ya da dolaylı olarak müdahalede bulunduğu gözlemlenir. Ülkelerin büyük bir kısmı sağ-sol hareketlerinin çatışmalarına bağlı olarak gelişen iç savaşlar ve askeri darbeler ile boğuşur.

Aşağıda, bu döneme örnek oluşturabilecek ülkelerdeki siyasi hareketler ve kıtada yankı bulmuş önemli gelişmelerden bazıları genel hatları ile ele alınacaktır. Öncelikle, Kolombiya'daki iç çatışmalar, Nikaragua'da gelişen Sandido hareketi, Şili ve Arjantin'deki askeri darbeler, Venezuela'da solun yükselişi, son olarak Mario Vargas Llosa'nın anavatanı olan Peru'daki oligarşik yapılanma ve askeri darbeler incelenecektir.

Kolombiya'da, iç çatışmalar, uzun yıllarca ülkenin siyasi gündemini oluşturur. 20. yüzyıldan çok daha önce, 1849 yılında, Liberaller ve muhafazakârlardan oluşan iki farklı partinin görüşleri iç çatışmaya dönüşür. İki parti de oldukça sert görüşlüdür ve birbirlerine karşı savaş karşıtlığı içindedirler. Partiler bölgesel ve ailevi birimler olarak çalışır. 19. yüzyıl boyunca ayaklanmalar ve iç savaşlar Kolombiya'yı zora sokar. 1902 yılında Bin Gün Savaşları olarak adlandırılan bu iç savaşlar Liberallerin yenilgisi ile son bulur. 1928 yılında, Kolombiya'da yaşanan bir başka önemli olay da, işçi grevinde yaşanan askeri müdahaledir. Askerler, grevi bastırmak amacıyla işçilerin üzerine ateş açarak, binlerce işçinin ölmesine sebep olur. Geri kalan işçiler de kayıplara karışır. Liberal üye Jorge Eliécer Gaitán bu olayın araştırılmasını ister. Güçlü partililer bu durumdan çekinir. 1930'da Liberal parti iktidara geçer. Ancak kısa süre sonra, liberallerin arasındaki sıkıntılardan ötürü iktidar tekrar muhafazakârların eline geçer. 1947'de Gaitán, Liberallerin başına geçer ve kongrede çoğunluğu sağlar. Halk liberalleri seçer ancak Gaitán 1948'de Bogotá'da bir suikasta kurban gider. Bunun ardından karışıklıklar artar ve gerilla grupları ortaya çıkar. 1953 yılına gelinceye kadar devam eden karışıklıklar, 150.000 civarında kişinin ölmesine yol açar. Bu dönem tarihte **La Violencia** (Şiddet) olarak adlandırılır. (Ruch, 2003: 19-26)

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Nikaragua'da 1926 yılında, Augusto Sandido'nun önderliğinde başlayan ayaklanmalar, 1934 yılında bastırılır ve ABD'nin desteklediği diktatör Somoza yönetimi ele geçirir. Ancak, 1979 yılına gelindiğinde Sandinista gerillaları yeniden güç kazanır. Küba devriminden etkilenmiş olan, Sandinista hareketi yönetimi kazandıktan sonra, Nikaragua'da toplumun her kesiminin söz sahibi olduğu politik bir görüş benimsenir. Ekonomik yönden gelişim sağlayacak politikalar izlenir. Halk birçok sosyal imkâna kavuşur. Eğitim ve sağlık reformları

yapılır. 1985 yılında ABD, Sandinistlere ticaret bloğu koyar. Sandinistler 1990 yılına kadar iktidarda kalır. (Quintana. 2007 : 106-107)

Şili’de de karşıt görüşlerin çatışması çok eskiye dayanır. İç savaşların 1891 yılında başlamasıyla oluşan politik ve sosyal sıkıntılar, 20. yüzyılın en başından itibaren Şili için sıkıntı oluşturur. Politik sistemini İngiltere’den ödünç alan Şili’de bu sistem ülkeyi zora sokar. Şili, 1920 yılında ilk cumhurbaşkanı olan Arturo Alessandri’yi seçer. Cumhuriyet sistemi içinde, zamanla Radikal Parti’den seçilen cumhurbaşkanları ülkeyi yönetir. 1964 yılına gelindiğinde ise, Demokrat Parti’den Eduardo Frei ülkeyi yönetir. Frei ülkede büyük tarım reformları yapmayı hedefler. (Baeza Flores, 1966 : 130-134) Bu sırada, ekonomi ABD’nin yatırımlarına bağlı olarak gelişimini sürdürür. Bu yatırımlar, yukarıda da bahsedildiği üzere, bakırın madenlerden çıkarılması ve taşınması üzerinedir. 1969 yılında, Şili’de Eduardo Frei’nin hükümeti ve Amerikan Şirketi Anaconda arasında yapılan anlaşma, Amerikan şirketinin hisselerin %51’ni alması yönündedir. Bu anlaşmanın oluşturduğu politik gerginlik hükümetin güç kaybetmesine neden olur. Bu alçalış, sol hareketin önünü açar. (Galeano, 2006 : 189-192) 1970 yılında, Unidad Popular (Halk Cephesi) adayı olan sosyalist Salvador Allende seçimlerin ardından yaşanan birçok karışıklığın ardından iktidara gelir. Allende, Şili’nin, sosyalist Küba’nın yolunu izleyeceğini belirtir. (Baeza Flores, 1966 : 130) Bakır madenlerinin millileştirilmesi için çalışmalarda bulunur. 1973 yılına kadar süren Allende iktidarı, silahlı kuvvetler tarafından yapılan cunta ile son bulur. General Augusto Pinochet iktidarı ele geçirir. Bu dönemle yeniden ülke diktatörlük rejimine girer. Pinochet darbesinin ardından, stadyumlar, toplama kamplarına dönüştürülür, Allende destekçileri tutuklanır ve zamanla tutukluların sayısı 130.000’e kadar yükselir. Tutukluların yanı sıra, sürgünler, işkenceler ve ortadan kaybolmalar Pinochet iktidarı boyunca devam eder. (Sağiroğlu, 2016 : 42)

Arjantin de yakın tarihinde birçok siyasi darbeye ev sahipliği yapar. Askeri darbelerin ilki 1930 yılında Büyük Buhran’ın ardından gerçekleşir ve 1983 yılına kadar farklı yıllarda darbeler ülkenin siyasetini belirler. Ordunun devrim olarak nitelendirdiği 1943 darbesi, Juan Domingo Perón’un da aralarında bulunduğu Birleşik Subaylar Grubu tarafından gerçekleştirilir. Perón, işçi sendikaları ile olumlu ilişkiler

geliştirerek ve özgürlüklerin artmasını sağlayarak halkın beğenisi kısa sürede kazanır. Ancak zamanla bağlı bulunduğu askeri cunta otoriter bir rejim izler. II. Dünya Savaşı'nın ardından oluşan ülkelerdeki demokratikleşme eğilimi, Arjantin'deki askeri cuntanın sona ermesi yönünde baskı oluşturur. Bu etki ile cezaevine giren Perón, işçi örgütlerin desteği ile serbest bırakılır ve 1946 yılında başkan seçilir. Bu dönemde anti-kapitalist bir siyaset izleyen Perón, eşi Eva Perón'un da desteği yönetimini sürdürse de, Perón iktidarı baskıcı tutumlar izlemeye başlar. Bunun üzerine, 1955 yılında istifa eden Perón'un ardından yeniden askeri darbeler ülkenin siyasetini şekillendirir. Peronist parti yasaklanır. 1960lı yıllarla beraber Arjantin-ABD ilişkileri güç kazanır. Bu yakınlaşmanın bir sonucu olarak, 1962 yılında Küba ile olan ilişkiler sonlandırılır. 1966 darbesi ile Juan Carlos Onganía yönetimi ele geçirir. (Gezgüç, Uzun, 2017 : 153-165) Siyasetini ulus ve tarih kimliği üzerinden inşa eden Onganía, Arjantin'de kutuplaştırmayı arttırır. Siyasal eylemler şiddetini arttırarak devam eder. 1971 yılında yapılan askeri darbe yine kısa sürer ve ardından bir darbe daha gerçekleşir. Bu sırada sürgünde olan Perón ülkesine geri döner. İktidarda kaldığı kısa sürenin ardından, ölümüyle yönetime Isabel Perón gelir. 1976 yılında yapılan darbe Isabel Perón iktidarını sonlandırır. 1983 yılına kadar Arjantin'de askeri cunta rejimi sürmeye devam eder. **Guerra Sucia** (Kirli Savaş) ismi ile adlandırılan bu dönemde çatışmalar, orantısız güç kullanımı ve ortadan kaybolmalar artar. Daha sonra 1977 yılında, ortadan kaybolanların soruşturulması ve yaşanan haksızlıklara karşı farkındalık oluşturmak için toplanan ve annelerden oluşan gruplar kendilerine **Asociación Madres de Plaza de Mayo** (Mayıs Meydanı Anneleri) ismi verdikleri bir hareket oluştururlar. (Sağıroğlu, 2016 : 43-45)

Venezuela'da ise 1908-35 yılları arasında Juan Vicente Gomez diktatörlüğü hüküm sürer. Bu dönemde Venezuela dünyanın en büyük petrol ihracatçısı olur. 1947-48 yıllarında Venezuela'da ilk demokratik seçim gerçekleşir. Devlet başkanı seçilen Rómulo Gallegos, Marcos Perez Jimenez öncülüğünde askeri darbe ile devrilir. ABD'nin de desteği ile askeri darbe ardından hükümet yeniden kurulur. 1958-60 yılları arasında Venezuela'da sol hareket güçlenir. Sol hareketin partisi Demokratik Eylem Partisi adayı seçimlerde kazanır. Yükselen ekonomi, 1989 yılındaki yaşanan krize kadar yükselir. 120 kişinin ölümü ile sonuçlanan iki darbe girişimi gerçekleşir. Bu

darbelerin ilki Albay Hugo Chavez tarafından yapılır. Chavez iki yıl cezaevinde kalır. Dönemin hükümeti yolsuzluk skandalına karışır. Hükümet halkın desteğini kaybedince, 1998 yılında Chavez başkanlığa seçilir. (Mert,2005 : 173-174) Ölümüne kadar devlet başkanlığına devam eder.

Son olarak Peru'daki siyasi, ekonomik ve sosyal yapılanmadan söz edilecek olunursa, 1890-1930 yılları arasında ihracata dayalı bir ekonominin yanı sıra, siyasette oligarşik bir yapılanma ve sosyal olarak da kökleşmiş bir hiyerarşi gözlemlenir. Bu tip yapılanmalar 1930'dan sonra da etkisini sürdürmeye devam etse de, 1924 yılında Víctor Raúl Haya de la Torre'nin kurucusu olduğu Alianza Popular Revolucion Americana-APRA (Amerikan Halk Devrimi Birliği) siyasi hayata başlar. Parti yalnızca Peru için değil aynı zamanda Latin Amerika'nın da en halkçı partisi olarak kabul görür. Latin Amerika'nın bütünlüğüne yönelik bir girişim olarak sayılabilecek olan APRA, daha sonra Peru'nun siyasetinde etkili olsa da, ilk dönemlerinde yeterli çoğunluğu sağlayamadığından yönetimi ele geçiremez. Radikal bir parti olarak ortaya çıkar. Ancak zamanla daha muhafazakâr hale bürünmek zorunda kalır. Parti birçok defa iktidarlar tarafından dışa itildiğinden, faaliyetlerini üstü kapalı olarak yürütür. (García-Bryce, 2014 : 89) Peru'daki oligarşik yapı, Prado ailesinin iktidarları ile devam eder. 1939 yılında yönetimde olan Manuel Prado, ilk olarak APRA'ya karşı bir duruş sergileyerek, partinin yasal olmasına izin vermez. Ancak, ılımlı bir siyaset izlemeye çalışan Prado, 1945 yılında yapılan seçimlerde APRA'yı destekler. 1948-56 yılları arasında askeri darbe ile başkan olan Manuel A. Odría yönetimi ele geçirir. (Bethell, 2002 : 3-4) General Odría'nın diktatörlük süreci, sağ kanattan aldığı destek ve ordunun gücü ile sürer. Odría, APRA'nın ve işçi hareketin bastırılması için uğraşır. 1949 yılında APRA tamamen sistemin dışına itilirken, kurucusu Haya de la Torre, Peru'daki Kolombiya Büyükelçiliğine sığınmak zorunda kalır. Odría, APRA'nın siyasi etkinliğini sonlandırmak için uzun süre çalışmaya devam eder. (a.e. 48) Odría'nın döneminde ABD'nin yatırımları, ekonomik kalkınma oluşturur. Odría APRA'nın gücünü azaltabilmek amacıyla, halkın desteğini de kazanmaya çalışır. Bu dönemin ardından, 1956 yılında Manuel Odría'nın da desteğiyle Manuel Prado yeniden başkan olur. 1962 yılına kadar iktidarda kalır. Bu yılda, 1931 yılından beri başkanlık yarışına girmek isteyen Haya de la Torre ilk defa seçimlerde aday olur.

Ancak seçimi 1968 yılına kadar ülkeyi yönetecek olan Belaúnde Terry kazanır. Bu seçim, Peru'nun değişimini isteyen adayların söylemleri ile gelişir. Bu tarihe kadarki en açık oylamadır. (a.e. 59-64) Sonuç olarak, Peru'da 1930-1962 yılları arasında sürmeye devam eden oligarşik yapılanma yerini (a.e. 52-57) askeri güçlerin etkisi ile oluşan siyasi bir krizin ardından, politik, ekonomik ve sosyal anlamda yeni arayışlara bırakır. Fernando Belaunde Terry, 1968 yılında yine bir askeri darbe ile General Juan Velasco Alvarado tarafından devrilir. Ardından, yine aynı şekilde 1975 yılında General Fransisco Morales Bermudez, Alvarado başkanlığını sonlandırır. 1980'de uzun zaman sonra askeri darbe olmaksızın yeniden Belaunde Terry başkan seçilir. Belaunde Terry döneminin ardından ise ilk defa APRA'dan bir başkan seçilir. (Hertoghe-Labrousse, 1991 : 6) Alan García, 35 yaşında Peru'nun en genç başkanı olur. García döneminde çeşitli reformlar yapılır. Bu sırada, Peru'da 1980li yıllarda Maoçu düşünceye sahip, Sendero Luminoso (Aydınlık Yol) ismi ile kurulmuş olan gerilla hareketi APRA hükümeti ile güç kazanır. (Hertoghe-Labrousse, 1991 : 32) Ancak yolsuzluk problemlerinin uzun süre ülke gündemini meşgul ettiği ülkede Alan García'nın hükümeti de bu skandalların içinde yer alır. (Reyna, 2000 : 85-112) 1990 seçimlerinde ise Frente Democrático-FREDEMO (Demokratik Cephe)'nin adayı Mario Vargas Llosa'nın seçimleri kaybeder ve Japon asıllı Alberto Fujimori seçimleri kazanır. (Reyna, 2000 : 216-217) Fujimori döneminde baskıcı bir politika izler. İçinde MRTA (Tupac Amaru Devrimci Hareketi), MIR (Devrimci sol hareket) ve Aydınlık Yol gibi tüm sol hareketleri bastırmaya çalışır. Fujimori 1992 yılında ise bir autogolpe (kendi başkanlığına karşı yaptığı darbe) gerçekleştirir. (Pastor, 2012)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LATİN AMERİKA EDEBİYAT TARİHİ

Yukarı bahsi geçen siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra, Perulu yazar Mario Vargas Llosa'nın ait olduğu coğrafi bölge olan Latin Amerika'nın, edebiyat tarihi açısından değerlendirilmesi Georg Lukács'ın bahsettiği dönemin özünü kavramamıza yardımcı olacaktır. Bu bölümde, romanın yazılmış olduğu 1960lı yıllardan önce, ilk olarak 15. yüzyılda İspanyolların oluşturduğu kültürün yansıması olan edebiyat ile başlanarak, genel hatlarıyla Çağdaş Latin Amerika Edebiyatı'na kadar olan süreç incelenecektir.

3.1. 20. Yüzyıl Öncesi Yazın

Latin Amerika'nın tarihi boyunca geçirdiği sosyal çatışmalar, siyasal düzenlemeler yazılı anlatım tarihini de derinden etkiler. 15. Yüzyılda gerçekleşen keşifler, Latin Amerika'nın bugünkü kimliğini oluşturmada büyük bir yere sahiptir. (Kutlu, 2004: 102) Avrupa edebiyat tarihindeki ilerlemeden farklı olarak gelişen Latin Amerika edebiyatı, tarihi olarak iki yol izlemektedir. Yerel halkın yüzyıllar boyu geliştirdiği sözlü ve yazılı anlatım ve kıtadaki İspanyol fatihlerin oluşturduğu edebiyat olarak ayrılabilir. Bu iki yol arasında büyük bir fark oluşur. İspanyolların kıtaya ayak basması ile başlayan süreç ve 18. yüzyılın sonları arasındaki dönemde ekonomik kaygıların yüksek oluşu, kıtada yazılı anlatım adına büyük bir eserin ortaya çıkmamasında bir etken olarak gösterilebilir.

İspanyolların Amerika kıtasında hızla ilerlediği üç yüzyıl boyunca fatihler, yerel halka kendi kültürlerini dayatırlar. Yerlilerin kültürlerine, şarkılarına, geleneklerine veya halk öykülerine ilgi göstermemenin yanı sıra, bu türleri kendi inançlarına uzak bularak, yok etmeye çalışırlar. 16. yüzyılın ortalarında, Kaliforniya'dan, Şili ve Arjantin'e kadar uzanan toprakların hâkimiyetini elinde bulunduran İspanya, bünyesinde bulundurduğu kiliseye de geniş araziler sunmaktadır. Elinde geniş topraklar bulunduran kilisenin kıtadaki etkinliği, edebi hayata da yansımakta ve edebi eserler din adamları tarafından yazılmaktadır. Bu tür eserlere ilk

örnek olarak, Dominikli rahip Bartolomé de las Casas'ın 1552 yılında, yerlilerin katliamını kaleme aldığı **Brevísima Relación de la Destrucción de las Indias** (Yenidünya'nın Tarihine Dair Kısa Anlatı)¹¹ (Kutlu, 2004 : 138) isimli eseri gösterilebilir.

Kilisenin getirdiği kısıtlamalarla birlikte gelen engizisyon, Hristiyanlık karşıtı olan tüm eserlerin sansüre uğramasına yol açar. Yenidünyada dini şüphe oluşturabilecek romanların getirilmesi ya da basılması yasak olduğundan bu döneme ait bir roman bulunmamaktadır. (Villar Raso, 1987 : 9-11) Fetihlerle birlikte kıtaya gelen İspanyol din adamları, Hristiyanlık dinini yaymak amacıyla, dini içerikli tiyatro oyunlarından faydalanırlar. İspanyol kültürüne ait dini temalı oyunlar, yerlilerin kültürü ile birleşerek yeniden şekillenir. Bazı eserler, din adamları tarafından, kıtadaki yerlilerin İspanyolca bilmemesinden dolayı yerlilerin dillerine çevrilir. (Kutlu, 2004 :237) Bunun yanı sıra bu dönemde lirik şiir öne çıkan bir tür olur. Meksikalı rahip Juana Inés de la Cruz, dini temalı tiyatro oyunları ve şiirleri ile dönemin edebi kişiliği haline dönüşür. Ayrıca, İspanyol Alonso de Ercilla y Zúñiga'nın, İspanyollarla Şilili yerlilerin savaşını anlattığı kitabın ana teması, İspanyolların cesaretidir. Eserde aynı zamanda, yerlilerin güçlü ve asil olduğundan da söz edilir. Bunların haricinde, bu dönemde yazılı edebiyata dair, Kolomb'un seyir günlükleri, denizci Hernán Cortès'in mektupları ve Meksika'nın fethine katılan Bernal Díaz de Castillo'nun fetih ile ilgili kayıtları bulunmaktadır. Edebi dilde yazılmış bu kayıtlar, şövalye kitaplarına benzetilir. Bu dönemde ayrıca, soylu bir İnkalı ve İspanyol'un oğlu olan Garciloso de La Vega'nın **Comentarios reales** (Kraliyet Yorumları) (Kutlu, 2004 : 193) isimli eseri bulunmaktadır. Eserde yerliler ve İspanyollar arasındaki anlaşmazlıklardan ve bunun yanı sıra, İnka Uygarlığı'nın geleneklerinden, sosyal yapısından ve siyasi rejimlerinden bahsedilmektedir. Son olarak, Cizvit Josè de Acosta'nın, İspanyolların yeni kıtayı keşfetmeleri karşısında Avrupa'nın yaşadığı büyük şok etkisini anlattığı, **Historia Natural** (Doğal Tarih)¹² isimli eseri dönemin öne çıkan yazılı kaynakları arasında gösterilebilir. (Villar Raso, 1987 : 9-11)

¹¹Çeviri eser isimlerinden sonra yazılan kişilere ya da yayınevlerine aittir.

¹² Türkçe'ye çevrilmemiş eserler ya da eser başlıkları araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

Sonuç olarak, bu yüzyıllardaki eserlerin, kilisenin etkisi altında, genel anlamda İspanyolların yenedünyayı keşfetmeleri ve yerlilerin kültürleri üzerine yazıldığı görülür.

3.2. Bağımsızlık Döneminde Latin Amerika Yazını

Yenedünyada, 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ekonomik kriz, 19. yüzyılın başlarında Napolyon ordularının İspanya'yı ele geçirmesi ve İspanyol monarşisinin tahtan indirilmesi ile ortaya çıkan karışıklıklar, Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlık sürecine giden yolu açar. Latin Amerika'da bağımsızlık savaşlarının gerçekleştiği 1810-30 yıllarında yeni cumhuriyetler ortaya çıkmış olsa da, dönemin getirdiği kaos ortamı, çok sayıda nitelikli eserlerin ortaya çıkmasına engel olur. Tüm bu engellere karşın, 19. yüzyılda Simon Bolivar'ın rüyası ile gelişen bağımsızlık hareketleri oluşturmada kreoller entelektüel açıdan da sürece katkı sağlar.

3.2.1. Romantizm Akımının Etkisi

Bu dönemde oluşan entelektüel boşlukta, bağımsızlık fikirleri ile ortaya çıkan milli kimlik duygusu, farklı bir şiir türünün oluşmasına sebep olur. Ahlaki öğreti kaygısı taşıyan bu şiir türünün temeli, Avrupa'da filizlenen romantik teoriye dayanır. Türün öncüsü sayılan Venezuelalı Andrés Bello, yeni entelektüel türlerin ortaya çıkması gerektiği fikrini benimseyerek, **La Biblioteca Americana ve El Repertorio Americano** (Amerika Kütüphanesi ve Kataloğu) dergilerini kurar. Bello, yazdığı şiirlerin yanı sıra, yerlilerin İspanyol dilini öğrenmeleri amacıyla bir dilbilgisi kitabı da kaleme alır.

Bello'nun yanı sıra, bu dönemin yazın örnekleri arasında, 1868 yılında Arjantin'de başkan seçilen Faustino Sarmiento aynı zamanda dönemin öne çıkan eserlerinden **Facundo. Civilización y Barbarie** **Vida de Juan Facundo Quiroga** (Facundo. Medeniyet ve Barbarlık Juan Facundo Quiroga'nın Yaşamı) eserini yazmıştır. Bu eser roman öğeleri taşır ve diktatör romanları ismi ile anılan türde öncü sayılır. Bu eserle benzer türde sayılabilecek olan Arjantinli José Mármol'un yazmış olduğu, **Amalia** eseri de Manuel de Rosas diktatörlüğünü eleştirir.

Diktatörlük romanlarının yanı sıra, dönemin en önemli temsilcilerinden José Hernández ve José Martí bağımsızlık sürecine büyük katkı sağlar. Buenos Aires doğumlu olan José Hernández, kırsal bölgede yetişir. Sonrasında orduya katılan ve ardından da parlamentoda yer alan Hernández, her zaman yerli topraklarının savunucusu olur. Yazmış olduğu **Martín Fierro** eseri Arjantin'in milli şiiri olarak kabul görür. Şiirin karakteri olan **Martín Fierro**, toplumdan uzakta yaşayan bir gauchodur (sığırtmaç)¹³. Şiirde bağımsızlık duyguları ve cesaret konuları işlenilir. (Villar Raso, 1987 : 16)

Kübalı José Martí, hayatı boyunca bağımsızlık mücadelesinde yer alır. Küba'da doğan ve genç yaşta sürgün edilen Martí, bir dönem New York'ta yaşar. Burada Latin Amerika gazeteleri için çalışır. Yazılarında sadece Küba milliyetçiliğinden bahsetmez, aynı zamanda Latin Amerika ülkelerinin tümünü kapsayan bir vizyon sunar. (Quintana, 2007 : 174) José Martí, Küba'nın İspanya'dan bağımsızlığını kazanması gerektiğine inanır. Ancak aynı zamanda kuzeyden gelen ABD tehdidinin de farkındadır. Ona göre, Latin Amerika siyasi ve ekonomik yönden bağımsızlığını kazanmanın yanı sıra, entelektüel ve sanatsal yönden de yenilikler sunmalı, başkalarını taklit etmemelidir. Latin Amerika kendi edebiyatını oluşturmalıdır. Kübalı şair ve yazar, 1892 yılında Küba Devrimci Partisinin kurar. Bunun ardından Küba'ya geri döner. Döndükten sonra Küba'da başlamış olan isyana katılır. Ancak, Martí, bu isyanın başlarında 1895 yılında öldürülür. Martí, gazeteci ve şair kimlikleri ile tüm kıtayı etkiler. Eserlerinde kullandığı biçem ile Martí, modernist hareketin öncüsü sayılır. (a.e. 45-47-174)

Latin Amerika'da 19. yüzyılda romantizm akımının etkileri önemli ölçüde görülür. Bu akım Latin Amerika'ya Avrupa'nın etkisi ile ulaşır. Avrupa'da olduğundan daha sonra kıtayı etkiler ve farklı bir şekilde gelişir. Bu dönemde Avrupalı yazarların etkisinin yanında, Kuzey Amerikalı yazarların da etkisi vardır. Bu yazarlardan Fenimore Cooper'ın yerli temalı **Son Mohikan** kitabı dikkatleri üzerine

¹³ 18. ve 19.yüzyıllarda, Arjantin ve Uruguay'da yaşayan İspanyol ve yerli karışımı melezlerden oluşan sığırtmaçlar kırsal alanla yaşar. Giysileri ve kullandıkları atları ile folklorik bir kimlik olan gaucholardan birçok edebi akımda söz edilir. Bkz. <https://www.wordreference.com/definicion/gaucha>

çekerek. Bu iki farklı etki altında Latin Amerika’da 19. yüzyılın melodramatik romanları oluşur. Latin Amerika’da bu akımın etkisi 20. yüzyılın başlarına kadar görülür.

Bu dönemde, Perulu yazar Ricardo Palma’nın **Tradiciones Peruanas** (Peru Gelenekleri) eserine rastlamak mümkündür. Bu eserde, Palma, Peru’nun tarihi gerçekliğini yansıtmanın yanı sıra, sosyal geleneklerini de eleştirir. Yerli kökenlere sahip olan Meksikalı Manuel Altamirano, 1886 yılında yazmış olduğu **El Zarco**¹⁴ ülkedeki iç savaşı anlatır. Bu döneme ait bir başka örnek ise, Alberto Blest Gana’nın, Şili’nin elit sınıfını anlattığı **Los trasplantados**¹⁵ (1905) eseridir. (Sánchez Ferrer, 1990 : 10-14)

3.2.2. Gerçekçilik ve Doğalcılık Akımlarının Etkisi

Yüzyılın ortalarında, kıtaya farklı ırkların yerleşmesi sonucu toplumsal yönden farklılaşmalar görülür. Kıtada İngiltere ve ABD’nin etkisi ile endüstriyelleşme başlar. Bu bağlamda, ideolojik ve politik anlamda yeni fikirler ortaya çıkar. (Sánchez Ferrer, 1990 : 10-14) August Comte’un, bilimsel disipline dayalı olarak geliştirdiği pozitivist fikirler, kıtayı önemli derecede etkiler. Latin Amerika toplumunda burjuvanın gücünün sorgulanmasına yol açar. (Lorenzo, Pino, Hermida. 2006 :68) Balzac, Zola, Stendhal gibi yazarların etkisiyle gerçekçilik ve doğalcılık akımları bölgede görülmeye başlanır.

Latin Amerika’da gerçekçilik, romantizm, modernizm ve doğalcılık ile birlikte varlığını sürdürür. Gerçekçiliğin kıtaya ulaşması, Şilili yazar Alberto Blest Gana’nın öncülüğünde olur. Dönemin gerçekçi eserlerinde, özgün olanı yansıtmaya çabası görülür. Karakterlerin arayışlarındaki farklar öne çıkar. Eserlerdeki endişe, zamanın toplumsal gerçekliğini yansıtılmadığıdır. Karakterler romantik özelliklerini yitirerek, tipler haline alır. Kahramanlar yerine, iyi kalpli ancak başıboş veya işsiz karakterler ortaya çıkar. Kıtada gerçekçilik akımı 20. yüzyılın yarısına kadar sürmeye devam eder. Yaşanan tüm sosyal, politik ve ekonomik gelişmeler daha sonra

¹⁴ Kelime İspanyolca’da “açık mavi” anlamına gelmektedir.

¹⁵ Kelime İspanyolca’da, yer değiştirenler veya köklerinden sökülenler anlamına gelmektedir.

gerçekçilik akımını farklı yönlerle ulaştırır. (Lorenzo, Hermida, Gonzáles Pino, 2006 :68)

Doğalcılık akımı, pozitivizm ve determinizmin oluşturduğu fikirlerden ortaya çıkar. Akıma, gerçekçiliğin reddi ya da gerçekçiliğin oluşturduğu memnuniyetsizliğe karşı bir tepki olarak bakmak mümkündür. Bunun yanı sıra, doğalcılığın, gerçekçiliğin en uç boyutu olduğu da düşünülebilir. Latin Amerika'daki doğalcı edebiyat anlayışı da Avrupa'dan farklı gelişir. Avrupa'da akım endüstrileşmenin doğrudan bir etkisi olarak oluşurken, Latin Amerika'da kolonicilik üzerinden kıtada etkisini gösterir.

Konular genel olarak, toplumsal ve politik bilinci uyandırmaya yönelik olarak seçilir. İnsan ve birey olmanın ağırlığı ve zorluğu gibi temalar kullanılır. Doğalcılık akımını benimsemiş olan yazarlar, toplumu kötülüklerden arındırmaya ve iyileştirmeye çalışır. (a.e. 68)

3.3. Çağdaş Latin Amerika Edebiyatı

Latin Amerika'nın başta İngiltere ve ardından ABD ile yaşadığı ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmeler yazarların ideolojilerini oluşturmada önemli bir yere sahiptir. Yirminci yüzyılda yazarların birçoğu ABD karşıtı görüşler geliştirir. Yaşanan gelişmelere kayıtsız kalmaz. Estetik kaygıların yanı sıra, yapıtlarında toplumsal sorunlar, adaletsizlik gibi konulardan bahsederler. Bu konuların işlerken aynı zamanda kendi kültürel geleneklerini de yansıtmayı ilke edinirler. Genel anlamda varoluşçu bireysellikten uzakta, toplumsal ve ahlaki değerler üzerinde duran yapıtlar üreterek, farkındalık oluşturmaya hedeflerler. (García, 2004 : 15-19)

Modernizm ve gerçekçilik akımına bağlı olarak, bu yüzyılda gelişen anlatılar, çağdaş Latin edebiyatının temellerini oluşturur. Geçen yüzyılda başlayan gerçekçilik akımı, yerel bir türe dönüşür. Yüzyılın sorunlarını ele alan ve Latin Amerika coğrafyası ile şekillenen bu gerçekçilik akımı, bir ölçüde yine Avrupa'da gelişmiş olan sosyal gerçekçilikten etkilenir. Yeni yüzyılın beraberinde getirdiği modernizm akımı ise, yine Avrupa temellidir. Yenilikçi bir akım olarak tasvir edilen modernizm, estetik formlar üzerine kurulur. (Sánchez Ferrer, 1990 : 16)

İlk olarak, dönemin eserlerinde gerçekçilik akımının etkilerini üç grupta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki, *Novela de la tierra* (Kırsal Edebiyat) şeklinde adlandırılan, doğanın ve kırsal bölgelerin konu edildiği roman türüdür. Bu tür romanlarda genelde doğanın cömertliği, dağlar, ormanlar gibi büyük doğal alanlar ve doğayla savaşılan insanın sonu anlatılır. Türün öncülüğünü, José Eustasio Rivera (1888-1928), Horacio Quiroga (1878-1937), Rómulo Gallegos (1884-1969) ve Ricardo Güiraldes (1886-1927) yapar. İkinci roman türü, politik içeriğe sahip olan sosyal romanlardır. Bu romanlarda, sosyal adaletsizlikler yansıtılır. Yazarlar, eserlerinde, toplumun dengesizliğini gözler önüne sererek, adaletsizliğe karşı çıkarlar. Avrupa’da doğan sosyal roman türü, Latin Amerika’da farklı bir karaktere bürünür. Yerlilerin ve mestizoların yaşadığı sıkıntılar bu romanların odak noktası olur. Bu tür, aynı zamanda Amerikan yerlisi anlamına gelen « Indigenista » roman olarak da adlandırılır. Bolivyalı Alcides Arguedas (1879-1946), Ekvadorlu Jorge Icaza (1906-1973), Perulu Ciro Alegría (1909-1967) bu anlatım türünün önemli isimleridir. Gerçekçiliğin etkisi altında gelişen üçüncü roman türü, Meksika devriminin etkisi ile ortaya çıkar. Yukarıda bahsedildiği üzere, 20. yüzyılın en büyük olaylarından biri olan Meksika Devrimi, Porfirio Díaz diktatörlüğüne karşı başlar. Yerlilerin topraklarını savunan Emiliano Zapata, Pancho Villa ve diğer isimlerin liderliği ile ilerleyen isyan sonunda bu isimlerin öldürülmesine sebep olur. Yaşanan devrim ruhu, yazınsal alanda da büyük etkiler bırakır. Meksikalı Mariano Azuela’nın (1873-1952) yazmış olduğu **Los de abajo**¹⁶ (Ayaklanma) bu türü şekillendirir. Martín Luis Gúzman, (1887-1976) Pancho Villa’nın destekçisidir ve sonrasında Madrid’e kaçmak zorunda kalır. Madrid’de yayınlanan eseri **El águila y la serpiente** (Kartal ve Yılan) otobiyografik öğeler taşır. (Sánchez Ferrer, 1990 : 19-29)

Latin Amerika’da, 20. yüzyılda ortaya çıkan modernizm akımının etkisi de sıkça görülür. İspanyol şair, Juan Ramón Jiménez’e göre, modernizm, I. Dünya Savaşı atmosferinin ortaya çıkardığı ruhsal krizin ve inancın sona erişinin bir yüzüdür. Dönemin ihtiyacı yeni bir dilin ortaya çıkması yönündedir. Gerçekçilik akımı, gerçekliği ifade etmekte yetersiz kalır. Yukarıda da bahsedildiği üzere, Kübalı José

¹⁶ Los de abajo, “aşağıda kalanlar”, “ezilenler” anlamına gelmektedir. Ancak eser Türkçe’ye “ayaklanma” olarak çevrilmiştir. Bkz. Mariano Azuela, **Ayaklanma**, Habora Kitabevi, İstanbul, 1975

Martí, Latin Amerika’da bu akımın öncüsü sayılır. Martí’nin ardından, modernizm kıtada yayılmasını sağlayan Nikaragualı Rubén Darío da modernizm akımının muhalif yönlerini eserlerine yansıtır. **El Rey Burgués** (Burjuva Kralı) isimli öyküsü ve **Azul** (Mavi) isimli şiiri türe iyi birer örnek oluştururlar. İspanyol şair Bécquer’den etkilenen Darío eserlerinde, inancın yok oluşu, egzotizm gibi temalara yer verir. Rubén Darío’nun, **Azul** eserinde romantizm etkisini görülürken, zamanla bu etkinin kaybolduğu gözlenir. Şair, **Los raros**¹⁷ eserinde suçluluk hissi üzerinde dururken, **Cantos de vida y esperanza** (Yaşam ve Umut Şarkılarında)’da insanlığın bozulmuşluğunu ve utancı büyük bir sorun olarak görmez. Uzak Doğu ve Hint kültürlerinin etkisi ile yazdığı **Prosas Profanas y otros poemas** (Kutsal Olmayan Yazılar ve Öteki Şiirler) eserinde aristokrat kadınların ve centilmen erkeklerin yer aldığı fantastik öğelerle şekillendirilmiş büyülü bir dünyadan söz eder. (Villar Raso, 1987 : 18) Nikaragualı şair, gençliğinde Amerika kıtasının sorunları ile ilgilenir. Aynı zamanda, gazeteci ve diplomat olan Darío, Avrupa’da geçirdiği dönemde yeni akımların etkisinde kalır. Bu etkiyi eserlerine yansıtan şair, diğerleri için de öncü olur. (Lorenzo, Hermida, Gonzáles Pino, 2006 :77)

20. yüzyılda özellikle Avrupa’da gerçekleşen endüstriyel devrimin başlattığı hareketlenmelerin, totaliter rejimlere karşı gerçekleşen ayaklanmaların, büyük savaşların ve ekonomik bunalımların sanatsal alanda da etkilerini görmek kaçınılmazdır. Avrupa’da bu etkilerle ortaya çıkan avangart akım, geleneksel anlatıma ve gerçekliğin doğrudan sunulmasına karşıdır. Buna bağlı olarak, teknolojik gelişmelerin etkisinde ortaya çıkan fütürizm akımı, düşsel dünyanın özgürlüğünü savunan dadaizm, bilinçaltının ve hayallerin dünyasını yansıtan gerçeküstücülük gibi akımlar ortaya çıkar. Latin Amerikalı yazarlar, Avrupa’da gelişen bu akımlara kayıtsız kalmamış, birçok entelektüel Avrupa’yı ziyaret ederek, bu dünyayı ve bu akımları yakından tanımıştır. Bu deneyimlerle, Latin Amerika’daki ülkelere geri dönen yazarlar, kendi kültürleri ile bu yeni akımları birleştirirler. 1921 yılında Şilili Vicente Huidobro’nun ortaya çıkardığı “Creacionismo” (Yaratılışçılık) akımı, şairin taklit etmek yerine, yeni kelimeler yaratması gerektiğini savunur. Özgünlük arayışı ve

¹⁷ “Raro” kelime anlamıyla “alışılmamış, tuhaf, ender” gibi anlamlara gelir. Ancak şair için geleneğin karşıtı olanlar ya da geleneğe yabancı olanlar olarak kullanılır. Bkz. Juan Pablo Villalobos, **Los Raros**, Letras Libres, No:131, 2012 <https://www.letraslibres.com/mexico-espana/los-raros-0>

kelime oyunları sıkça görülür. Şairler, bu etki ile Latin Amerika geleneğin yer alan öğeleri, özgün bir biçimde yeniden yaratırlar. (Lorenzo, Hermida, Gonzáles Pino, 2006 :90)

Avangart akım, 20. yüzyılın şiirini şekillendirmede etkilidir. Perulu şair César Vallejo, Paris ve İspanya'ya gittiği dönemde avangart akım ile tanışır. Avrupa kültürü ve Latin kültürünü farklı yönleriyle karşılaştırır. Oluşturduğu eserlerde, insanlığın düştüğü boşluk ve anlamsızlık hisseleri üzerinde durur. **Trilce**¹⁸ isimli kitabı, Latin Amerika için birçok yönden yenilikçidir. Vallejo yalnızca insanlığın sonunu anlatmaz, aynı zamanda insanlığın sona erdirdiği bu sürecin geleceğini öngörür. (Villar Raso, 1987 : 18-28) Avangart akımın temsilcilerinden sayılan, Şili doğumlu Pablo Neruda da hayatı boyunca, konsolosluk görevlerinden dolayı Avrupa'da, Latin Amerika'da ve uzak doğuda yaşar. Vallejo'nun yaklaşımından uzak olan Neruda, 1924 yılında yayınladığı **Veinte poemas de amor y La canción desesperada** (Yirmi Aşk Şiiri ve Umutsuz bir Şarkı) eserinde yaşadığı ilişkilerden bahseder. Bu eserin ardından, hem İspanya hem de Latin Amerika için etkileyici bir figür olur. En büyük eseri sayılan, **Canto General** (Evrensel Aşk) eserinde, İspanyol fatihlerin kıtaya gelişini anlatır. Şair, bu eserle siyasi bir kimlik kazanır. Avrupa'da ortaya çıkan faşizme karşı durur. 1971 yılında Nobel Ödülüne layık görülür. 1973 yılında Pinochet'nin askeri darbesinin ardından yaşamını yitirir. (Villar Raso, 1987:28-29, Lorenzo, Hermida, Gonzáles Pino, 2006:91) Meksikalı Octavio Paz, 1956 yılında kaleme aldığı, **El arco y la lira** (Yay ve Lir) eserinde, şiirin tüm türlerin üstünde olduğunu ve din gibi kutsal olduğunu ifade eder. Şiirin insanlığın kurtuluşunu sağlayacağını savunur. **Piedra del sol** (Güneş Taşı) eseri ile uluslararası üne kavuşur. (Villar Raso, 1987:29)

3.3.1. Latin Amerika Edebiyatının Yükselişi

II. Dünya Savaşı'nın başladığı ve İspanyol İç Savaşı'nın sona erdiği 1939 yılı, siyasi, ekonomik ve sosyal öneminin yanı sıra, edebiyatta da değişimlere yol açar. Savaşların etkisi ile başlayan değişim dalgası, kültürel yönden kıtayı da önemli ölçüde

¹⁸ *Trilce* kelimesi, İspanyolca "Triste" (hüzün) ve "Dulce" (tatlı, sevecen) kelimelerinden oluşturulmuş yeni bir kelimedir. Bkz. Federico Bravo, **La palabra Trilce : origen, descripción e hipótesis de lectura**, Nueva Revista de Filología Hispánica, 2000, s.336

etkiler. II. Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği faşizm etkisine karşı Octavia Paz, Pablo Neruda ve Alejo Carpentier gibi Latin Amerikalı entelektüeller, faşist harekete karşı durarak, İspanya Cumhuriyeti'nin yanında yer alırlar. İspanyol İç Savaşı'nın ardından sürgünde olan birçok İspanyol yazar, Latin Amerika ülkelerine yerleşir. Bu süreçte yazarlar, çıkardıkları dergiler, oluşturdıkları yeni kültürel tartışmalar ile Latin Amerika'da kültürel ortamın gelişmesine katkı sağlar. Bir müddet sonra, özellikle Meksika ve Arjantin gibi ülkeler entelektüel anlamda birer merkeze dönüşürler. II. Dünya Savaşı boyunca, İspanyol yazarlarla birlikte farklı Avrupalı yazarlar da yeni kıtada bulunurlar. Tüm bu birikimler, Latin Amerika'da edebiyatın ve düşüncenin yeniden canlanmasına sebep olur. Çağdaş Latin Amerika anlatımının temelleri bu süreçte birlikte gelişir. (Sánchez Ferrer, 1990: 42)

Latin Amerika Edebiyatı profesörü ve yazar Donald L. Shaw'a göre, Latin Amerika'nın çağdaş edebiyatını anlayabilmek, 1940lı yıllarda oluşan bu yükselmeyi incelemekten geçer. Shaw'a göre, Latin Amerika'da 1940lı yıllar, Uruguaylı Juan Carlos Onetti'nin **Tierra de nadie** (Hiç kimsenin Toprağı) ve **Para esta noche** (Bu gece için) eserleri ile başlar, 1950 yılında yazdığı **La vida breve** (Kısa Hayat) ile sona erer. Aynı zamanda, 1940lı yıllarda en önemli eserlerini veren Arjantinli Jorge Luis Borges'in hikâyeleri, Guatemalalı Miguel Ángel Asturias'ın **El señor presidente** (Sayın Başkan)¹⁹ eseri, Agustín Yáñez'in **Al filo del agua** (Suyun kenarında) eseri, Ernesto Sabato'nun **El túnel** (Tünel) eseri, Kübalı Alejo Carpentier'in **El reino de este mundo** (Bu Dünyanın Krallığı)²⁰ eseri dönemi şekillendirir. (Shaw, 2003: 19-20)

Latin Amerika Arjantinli Jorge Luis Borges, 1940lı yıllarda, tarihi, efsanevi ve mitlere özgü karakterleri ile Latin Amerika 20. yüzyıl Latin Amerika edebiyatında öykü türünü canlandırır. 1950li yıllarda yine bu türde çok önemli temsilciler ortaya çıkar. Uruguaylı Juan Carlos Onetti ve Roa Bastos, Arjantinli Julio Cortázar, Meksikalı Juan José Arreola bu türün öne çıkan isimleri olarak yenilikçi eserler sunarlar. Meksikalı yazarlar, Juan Rulfo ve Carlos Fuentes de Borges'in açtığı yolda

¹⁹ Bkz. M. Angel Asturias, **Sayın Başkan**, Çev. Zeyyat Selimoğlu, Yordam Edebiyat - Yayınevi Genel Dizisi, İstanbul, 2016

²⁰ Bkz. Alejo Carpentier, **Bu Dünyanın Krallığı**, Çev. Murat Tanakol, h2O Kitap, İstanbul, 2017

ilerler. Kolombiyalı yazar Gabriel García Márquez, **La hojarasca** (Yaprak Fırtınası)²¹ isimli eserinde yer alan öyküleri ile büyük başarı kazanır. Ardından Kübalı Alejo Carpentier'in 1958 yılında yayınladığı **Guerra del tiempo** (Zaman Savaşı) büyük beğeni toplar. Guatemalalı Miguel Ángel Asturias'ın dönemin izlerini taşıyan **Week-end en Guatemala** (Guatemala'da Hafta sonu) eseri bu türe katılır. Perulu Mario Vargas Llosa, yine 1958 yılında, ilk düzyazısı olan **Los jefes** (Elebaşılar)²² eserini öykü türünde yazar. (Villar Raso, 1987: 32-33)

1930lı yılların ardından yerel anlatı türü düşüşe geçse de, bu anlatı türü yok olmaz, yalnızca şekil değiştirir. José María Arguedas ve Miguel Ángel Asturias'ın eserleri ile yerel anlatıda bir yenilenme görülür. Anlatı, ekonomik emperyalizme karşı bir isyana dönüşür. Arguedas'ın 1941 yılında yazdığı, **Yawar Fiesta** (Yawar Bayramı) isimli eseri yerli olmanın değerini anlatmanın yanı sıra, batı dünyası ve yerliler arasındaki farklılığı göz önüne serer. Geleneksel ve modern olanı kıyaslar. **El Sexto** (1961) (Altıncı) isimli kitabı ile sansasyon oluşturur. 1937-38 yılları arasında Lima'da cezaevinde geçirdiği dönemin tecrübelerini aktarır. Bu cezaevi, Mario Vargas Llosa'nın romanı **Kent ve Köpekler**'de inceleneceği gibi, şiddetin kol gezdiği acımasızlık ve sömürünün var olduğu bir Peru mikrokozmu oluşturur. (Shaw, 2003, 71-75)

Miguel Ángel Asturias da, Latin Amerika romanında bir dönüm noktası oluşturur. İspanyol işgalinden önceki Maya mitlerini anlattığı **Leyendas de Guatemala** (Guatemala Efsaneleri) isimli hikâye kitabı daha sonra büyülü gerçekçiliğin öncüsü olarak da sayılır. Asturias, eğitimini Fransa'da aldığı dönemde, Kolombiya öncesi mitler ve efsaneler ile ilgili eserler üzerinde çalışır. Fransa'da o sırada yükselişte olan gerçeküstücülüğünde etkisi ile şiirsel efsaneler yazar. Roman, Latin Amerika'nın diktatörlük rejimleri altında yaşadığı gerçekleri gerçeküstü bir dille anlatır. Eserde terör saçan bir diktatörlük rejimi yansıtılır. (Shaw, 2003: 78-80)

Bu yıllardan sonra gelişen yazılı anlatıma genel olarak bakacak olursak, Perulu yazar Alfredo Bryce Echenique'nin de ifade ettiği üzere, Neruda, Vallejo, Borges,

²¹ Bkz. Gabriel García Márquez, **Yaprak Fırtınası**, Çev. İnci Kut, Can Yayınları, İstanbul, 2019

²² Bkz. Mario Vargas Llosa, **Elebaşılar-Hergeleler**, Çev. İnci Kut, Can Yayınları, İstanbul, 1992

Asturias gibi entelektüeller, kıtanın insanının gerçekliğinden uzaklaşmış olan Latin Amerika yazını yabancı etkilerden uzaklaştırarak, Latin Amerika'nın dilsel bütünlüğünü kazanmasını sağlarlar. (Önal, 2009:18-19)

José Luis Martin, **La Narrativa de Vargas Llosa** (Vargas Llosa'nın Anlatımı) kitabında, 1940-1970 yılları arasında Latin Amerika yazınında var olan temel konuları dört gruba ayırır: Toplumsal Gerçekçilik, Psikolojik Gerçekçilik, Büyülü Gerçekçilik ve son olarak devrimsel nitelikteki deneysel yeni teknikleri içinde barındıran Yapısalcı Gerçekçilik. Martin, bu anlatı türlerinden toplumsal gerçekçiliğin bu dönemle ortaya çıkmadığını ve Rómulo Gallegos, Mariona Azuela gibi yazarlarla birlikte Latin Amerika edebiyatında uzun süredir var olduğunu belirtir. Çağdaş Latin Amerika edebiyatında ise Carlos Fuentes ve Mario Vargas Llosa gibi yazarlar bu anlatıyı derinleştirir ve “gerçekçi-doğalcı” bir biçim geliştirir. Sosyal konulara odaklanırlar. Bunun ötesinde Vargas Llosa, yapısalcı gerçekçiliği, toplumsal gerçekçiliği ve büyülü gerçekçiliği bir arada kullanır. (Martin, 1979: 21-25)

3.3.1.1. Olağanüstü Gerçekçilik ve Büyülü Gerçekçilik

20. yüzyıl Latin Amerika yazınında önemli bir yere sahip olan ve Mario Vargas Llosa'nın eserlerinde etkisi görülen lo real maravilloso (olağanüstü gerçekçilik) ve realismo mágico (büyülü gerçekçilik) akımları, Latin Amerika edebiyatının uluslararası bir boyut kazanmasının yolunu açar.

Latin Amerika'yı derinden etkileyen bu hareketlerin ilk defa ortaya çıkışını tek bir tarih olarak belirlemek mümkün olmasa da, tanımın I. Dünya Savaşı'nın ardından oluştuğunu söylemek doğru olacaktır. Büyülü gerçekçilik kavramı, ilk olarak 1920li yıllarda Almanya'da eleştirmen Franz Roh ile ortaya çıkar. Ardından, 1940larda Orta Amerika'da Kübalı Alejo Carpentier ile ve son olarak günümüzde en çok bilinen hali ile 20. yüzyılın sonlarında Kolombiyalı Gabriel García Márquez ile birlikte anılır. (Bowers, 2005: 7)

1975 yılında Michigan State University'de gerçekleşen kongrede, büyülü gerçekçilik, olağanüstü gerçekçilik, gerçeküstücülük ve fantastik edebiyat arasındaki sınırların doğru şekilde çizilmesi gerektiğine işaret edilir. Uruguaylı yazar ve

eleştirmen Emir Rodríguez Monegal ve Arjantinli Enrique Anderson Imbert'in de katılmış olduğu konferansta, yukarıda adı geçen dört edebiyat türünün de içerisinde farklı boyutlarda fantastik, olağanüstü ve sıra dışı öğeler barındırıyor olmasının, tanımlamalarının yapılmasını zorlaştırdığı belirtilir. (Llarena, 2008: 115) Bu tanımlamalara açıklık getirebilmek amacıyla, öncelikle gerçeküstücülük ile olağanüstü gerçekçilik ve büyü gerçeççilik arasındaki etkileşime bakmak faydalı olacaktır. Gerçeküstücülüğün, Latin Amerika'da gelişen bu iki akıma yol açtığını söylemek mümkündür.

Carlos Fuentes, 1929 yılında gerçeküstücü genç yazarlardan Asturias, Carpentier ve Venezuelalı Arturo Uslar Pietri'nin, Latin Amerika yazınının, Avrupa'nın etkisinde şekillenen bu akımdan ayrışması ve farklı bir yolda ilerlemesi gerektiğini savunduğunu ifade eder. Var olan Avrupa etkisine karşı oluşan bu tepki, zamanla Latin Amerika'da gerçekliğin, fantastik olanla iç içe geçtiği, yerel unsurlar barındıran bir türe dönüşür. Gerçeküstücülüğe şüphe ile yaklaşan bu yazarlar, kıtanın kendi gerçekliğine, yerel kültürüne olağanüstü gerçeççilik unsurları ile yaklaşırlar. Bu yazarlar, gerçeküstücülük ekolünün kendi gerçekliklerini tanımalarına katkı sağladığını belirtirler. Ancak bu tür akımlar batılı dünyanın özelliklerini taşır ve tam olarak Latin Amerika'yı yansıtmaz. (a.e. 116) Bunun sonucu olarak, Latin Amerika'nın bu farklı ihtiyacına karşılık gelecek bir gerçeççilik türü ortaya çıkar.

Asturias, büyü gerçeççiliği verdiği bir örnekle şöyle açıklar; “bir yerlinin ya da melezin ya da küçük bir yerde yaşayan bir köylünün, bir bulutun ya da büyük bir kayanın bir insana ya da bir deve dönüştüğünü ya da büyük bir kayanın bir insana ya da bir deve dönüştüğünü ya da bir bulutun bir kayaya dönüştüğünü söylediği” (Llanera, 2008: 117) duyulursa, bunun sadece bir hayal ürünü olduğu düşünülür. Ancak bu olay kişinin önünde gerçekleşirse, durumun bir “ağırlığı” olur ve olay kişinin gerçekliğine dönüşebilir. “Burada elle tutulur bir gerçeklikten bahsedilemez, ancak belirli büyü bir imgelemden doğan gerçeklikten söz edilebilir.” (a.e. 117)

Asturias'ın bu tanımının ardından türün şekillenmesini sağlayan Carpentier'den ve türün öncüsü sayılan eserinden söz etmek gereklidir. Carpentier dönemin diğer yazarları gibi Avrupa'da, Paris'te öğrenimini tamamlar. Burada Fransız

kültürünü ve dönemin akımlarını yakından tanır ve Afro-Küba kültürü ile ilgilenir. Daha sonra türün şekillenmesini sağlayacak olan **Bu Dünya'nın Krallığı** eserini de bu etkilerle yazar. Carpentier, Afrika'nın dini, mitolojik ve büyülu inanışlarını inceler. Eserde, Afrika'nın inanışları ve Avrupa'nın inanışları karşı karşıya gelir. “Amerika'nın Olağanüstü gerçekliği” tanımı, temelleri farklı yerlerde dayansa da ilk defa yazar tarafından yapılır. (Llarena, 2008: 118) Carpentier, **Bu Dünyanın Krallığı**’nda yazdığı önsözde, “olağanüstü olan inanç gerektirir” der. (Sánchez Ferrer, 1990: 44-46) Avrupa etkisini reddederek, “Latin Amerika kimlik söylemindeki farkın bir göstergesi olarak olağanüstü gerçeklik kavramını kullanır.” (Öktemgil Turgut, 2005: 66) Ona göre, olağanüstü olan Amerika'nın özündedir. Gündelik hayatın akışındadır. Burada büyü hayatın bir parçasıdır. Köle Mackandal'ın isyanını anlatan eserin sonunda, Mackandal idam edilerek öldürölür. Halk buna inanmayı reddeder. Bu reddediş onu kutsallaştırır. Mackandal yalnızca bir kahramandan olmaktan öte bir mite dönüşür ve bu halkın gerçekliği olur. Eserde, büyülu olan, gerçekliği aşar ve onu değiştirir. Yukarıda da sözü edildiğı gibi, “hayal ürünü” sayılabilecek durumlar, gerçekliğe dönüşür. Akla yatkın olan ile akıl dışı olan birbirine karışır. Gerçeklik, mitolojik öğelerle kuşatılır ve dönüştürölür. (Sánchez Ferrer, 1990: 44-46) Bu gerçeklikte anlatıcının da doğaüstü olanı normal bir durum olarak karşıladığı görölür. Yazar, “metindeki doğaüstü olayları ve gerçekçi olanların uyumlu bütönlüğünü zedeleyecek şekilde” yaklaşmaz. (Öktemgil Turgut, 2005: 74)

Büyölü gerçekçilik akımının, Latin Amerika'da günümüzdeki anlatım tekniklerine ulaşması uzun bir sürece yayılır. Asturias ve Carpentier anlatımıyla başlayan süreç, Juan Rulfo ve Gabriel García Márquez gibi yazarlarla şekillenir. (Llarena, 2008: 117)

3.3.1.2. Latin Amerika Boom Hareketi

Webster sözlüğüne göre, İngilizce 'de ikinci anlamıyla “önemin, popülerliğin veya itibarın artması”²³ olarak tanımlanan “boom” sözcüğü, 1960 yıllarda Latin Amerika edebiyatını ile birlikte kullanılmaya başlanır. Latin Amerika'da bu yıllarla

²³ https://www.merriam-webster.com/dictionary/boom?utm_campaign=sd&utm_medium=serp&utm_source=jsonld

birlikte, Arjantinli Julio Cortázar, Meksika'dan Carlos Fuentes ve Peru'dan Mario Vargas Llosa ve Kolombiya'dan Gabriel García Márquez'in öncü olduğu bir grup yazar, Latin Amerika edebiyatının özellikle Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da, sonrasında dünya çapında okunmasına yol açar. Bu dönem, Latin Amerika Boom'u olarak adlandırılrsa da, günümüzde "boom"un edebi bir hareket olup olmadığı hala tartışılmaktadır. (Cobb, 2008: 75)

Terim ilk olarak, bir Arjantin'de haftalık bir dergi olan **Primera Plana**'da (İlk Sayfa) kullanılır. Bu kullanım ilk zamanlardan itibaren, farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olur. Eleştirmenlerin birçoğu bu durumu, ticari ilişkiler ile bağdaştırırken, bazıları da, ekonomik yönünün yanı sıra politik, ideolojik, sanatsal anlamlarıyla bir bütün olarak inceler. Eleştirmenler arasında, "boom"un Küba Devrimi etkisi ile liderinin Meksikalı Carlos Fuentes olduğunu iddia ettikleri, küçük bir "kültür mafyasının" aracılığıyla gerçekleştiğini söyleyenler de bulunur. (Herra, 1989: 10) Bu yorumlar, yükselişin sebeplerinden bir kaçı olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra, bu dönemde İspanyol yayınevi Seix Barral'in, Latin Amerikalı yazarlara ait eserleri yayınlamaya başlaması ve ardından önemli tercümanların eserleri İngilizce'ye çevrilmesi ile eserlerin Kuzey Amerika'da da okunmasının (Cobb, 2008: 78) "boom"un oluşmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Latin Amerika romanının yükselişe geçmesi, Avrupa'nın karanlık ve belirsiz olduğu bir döneme denk gelir. 20. yüzyılın başlarında Pablo Neruda, César Vallejo gibi Latin Amerikalı şairler uluslararası anlamda tanınmış olsa da, Latin Amerika romanının bilinirliği oldukça azdır. 1966 yılında, Uruguaylı Emir Rodríguez Monegal, editörlüğünü yapmış olduğu, Paris'te yayınlanan **Mundo Nuevo** (Yeni Dünya) dergisi, Latin Amerikalı yazarların kendi ülkeleri dışında yazılarını yayınlama imkânı sunar. Monegal, bu dergide, Borges gibi tecrübeli yazarların yanı sıra, Fuentes, Márquez, Vargas Llosa gibi yeni yazarların dünya çapında tanınmasına katkı sağlar. (Cobb, 2008: 77)

Bununla birlikte, bu dönemden sonra "boom"un başlangıcı ile ilişkilendirilen yazarlar aldıkları ödüllerle uluslararası üne kavuşmaya başlarlar. 1962 yılında, Mario Vargas Llosa'nın, **Kent ve Köpekler** romanı, İspanya'da verilen **Premio Biblioteca**

Breve isimli ödülü almaya hak kazanır. Mario Vargas Llosa bu ödülü kazanan ilk Latin Amerikalı olur. (Cobb, 2008: 77)

“Boom” hareketinin hangi tarihler arasında geliştiğini belirlemek, “boom”un tanımını yapmak kadar zordur. Latin Amerika Edebiyatı profesörü Alfred McAdam, “boom”un ilk olarak, 1963’te Julio Cortázar’ın **Rayuela** (Seksek)²⁴ eseri ile başladığını ve 1970’de José Donoso’nun **El Obsceno Pájaro de la Noche** (Müstehecen Gece Kuşu) eseri ile sonlandığını söylese de içinde Rodríguez Monegal’in de bulunduğu birçok eleştirmen, bu tür bir ayrımda bulunmadan, 1960lı yılları yükseliş yılları olduğunu kabul eder. Bazı eleştirmenler ise, Mario Vargas Llosa’nın kazanmış olduğu yukarıda adı geçen ödülün “boom”un başlangıcı sayılabileceğini belirtir. Bu tartışmaların sonuncusu ise, başlangıcın 1960lardan çok daha öncesine dayandığı yönündedir. Mario Vargas Llosa ve Rodríguez Monegal, “boom”un 1950li yıllara kadar uzandığını ifade eder. (Shaw, 1994: 360)

Tarihsel tartışmaların ardından, “boom” romanlarının genel özelliklerine geçecek olursak, Donald L. Shaw tarafından özetlenen 13 kısa madde bize romanların ortak noktaları hakkında ipucu verecektir:

1. Latin Amerika kırsalının anlatıldığı yerel anlatı türlerinin yerine Asturias’ın ve Arguedas’ın yeni yerel anlatısının kullanımı
2. Angaje edebiyat yerine metafizik edebiyatın ortaya çıkışı
3. Fantastik olanın yerine gerçeğin mitleştirilmesi
4. Belirsizliklerin, akıldışı olanın, gerçekliğin ve kişilerin gizemli yönlerini vurgulama eğilimi
5. Romantizm akımına karşıtlık
6. Ölüm kavramına verilen değerin azalması
7. Özellikle din ve cinsellikle ilgili ahlaki tabulara karşı başkaldırı
8. Anlatıda erotik ve esprili unsurlar
9. Geleneksel (çizgisel) anlatının terk edilmesi
10. Kronolojik zamanlamayı sarsma, altüst etme eğilimi
11. Geleneksel romanın gerçekçi uzamları yerine hayali uzamlar oluşturma

²⁴ Bkz. Julio Cortázar, **Seksek**, Çev. Necla Işık, Can Yayınları, İstanbul, 2019

12. Üçüncü tekil anlatıcı (Tanrısal) yerine birden fazla ve belirsiz anlatıcılara yer verilmesi

13. Sembolik unsurların sıkça kullanımı (Shaw, 1994: 362)

“Boom” un dünyada yankı bulması sağlayan yazarlardan bahsedilecek olunursa, Julio Cortázar ve Ernesto Sábato’nun boom içinde ayrı bir grup oluşturduğu söylenebilir. Her ikisinde de yalnızlık ve metafizik huzursuzluk temaları romanların temelini oluşturur. (Shaw, 2003: 99-100) Bunun yanı sıra Cortázar’da, batı kültürünün dünya görüşü ve gündelik gerçekliği yerine fantastik olanın, bilinçdışına ait imgelerin ve gerçeküstücülüğün kaynak olarak kullanıldığı görülür. (İlgürel, 2017: 301) 1963 yılında yazmış olduğu **Seksek** eseri yenilikçi öğelere sahiptir. Cortázar, bu romanla bir “antinovela” oluşturur. “Antinovela hayatın tutarsızlığını, kesikliğini ve düzensizliğini yansıtır.” (Shaw, 2003: 103) Tüm bunlar ise genelde yeni bir dille ve birden fazla anlatıcı aracılığıyla gerçekleşir. Donald L. Shaw’a göre, Vargas Llosa, Perulu José María Arguedas, Arjantinli David Viñas gibi boom yazarları ise, eserlerinin temelini geleneksel **mimesis** kavramı üzerine oturturlar. Shaw bunu, yazarların gözlemledikleri şey ve gözlem arasında bir paralellik olduğu fikrini benimsedikleri için gerçekleştirdiğini belirtir. (Shaw, 2003: 238)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MARIO VARGAS LLOSA’NIN YAŞAM ÖYKÜSÜ VE İDEOLOJİK TUTUMU

Goldmann’ın dünya görüşü tanımı bize yazarın görüşlerini ve bireysel duyarlılığını incelememiz gerektiğini göstermektedir. Bu tür bir inceleme, toplumsal gerçekliğe ulaşmada önemli bir etkidir. Bunun yanı sıra, Mario Vargas Llosa’nın, **Kent ve Köpekler** eserinde yansıtmış olduğu unsurlar ile kişisel hayatı arasında bir takım bağlantılar bulunduğu görülür. Buradan yola çıkılarak, Mario Vargas Llosa’nın yaşam öyküsü, ardından dünya görüşü genel hatlarıyla çizilmeye çalışılacak, yazarın ideolojik tutumu üzerinde durulacaktır.

4.1. Mario Vargas Llosa’nın Yaşam Öyküsü

Edebiyat profesörü José Luis Martín, Mario Vargas Llosa hakkında kaleme aldığı çalışmasında, 1936 yılında Arequipa, Peru’da doğan Mario Vargas Llosa’nın, çocukluğunu “oldukça travmatik” olarak nitelendirir. Anne ve babası henüz doğmadan ayrılan yazar annesinin ve Bolivya’da yaşayan büyükanne ve dedesinin himayesinde büyür, temel eğitimini de burada alır. Perulu edebiyatçı Estuardo Núñez de, Llosa’nın çocukluğunu “huzursuz”, gençliğini ise “eziyet çekmiş” olarak adlandırır. Ancak Mario Vargas Llosa, yazmış olduğu **Sables y utopías, Visiones de América Latina** (Kılıçlar ve Ütopyalar, Latin Amerika Gözlemleri) isimli kitabında, 10 yılını geçirmiş olduğu Bolivya’nın Cochabamba şehrini masum ve mutlu olarak hatırlar. Peru’dan uzakta yaşadığı bu dönemde, yazar ülkesine karşı bir özlem duyduğunu belirtir. O dönemde en büyük hayali, İnkalılar’ın yaşamış olduğu Peru’yu görmektir. (Vargas Llosa, 2011: 30) Yazarın bu hayali, anne ve babası yeniden birleşmeye karar verdikten sonra, Peru’nun kuzeybatısında bulunan Piura’ya taşınmaları ile gerçekleşir. (Martín, 1979: 42) Vargas Llosa, **Latin Amerika Gözlemleri**’nde, Piura’ya giderken yaptığı yolculuğu, kendi ülkesine dönüşündeki heyecanı ve Peru’ya karşı hissettiği yakınlığı anlatır. Piura’da yaşadığı dönemde yazar burada yaşayanları, dışadönük, yüzeysel ve neşeli bulur. Burada, chololar (Avrupa- yerli karışımı melezler) ve beyazlar arasındaki ilişkiler, Peru’nun diğer bölgelerinde olduğundan daha samimidir. Daha sonra yazar bu bölgeden esinlenerek yazmış olduğu, 1966 yılında yayınlanan **La Casa Verde**

(Yeşil Ev) isimli eserinde, Piuralılardan sıkça söz edecektir. Piura'nın yazar üzerinde bir başka etkisi de onun **Los Jefes** (Elebaşılar) isimli çeşitli hikâyelerden oluşan kitabı yazmasıdır. (Vargas Llosa, 2011: 31-34)

Piura'da geçirdiği yılın ardından, yazar ve ailesi bir müddet daha kalacakları başkent Lima'ya taşınırlar. (Vargas Llosa, 2011: 31) Yazar, Lima'yı tanımaya başladığında artık çocukluğunu geride bırakmıştır. İlk olarak, orta sınıf olarak adlandırdığı Lima'nın Magdalena bölgesinde yaşarlar. Ancak hafta sonlarını kuzeni ve amcalarının yaşadığı, gelişmiş bir bölge olan ve daha sonra kitabına da konu olacak olan Miraflores'te geçirir. Böylelikle Miraflores'te kendine bir çevre edinir. Kendi yaşıtı olan gençlerle birlikte ergenlik dönemini geçirir burada. Futbol oynadığı, havuza girdiği, gizlice sigara içtiği, mambo dansını öğrendiği yıllar bu bölgede geçer. 1940 yılların sonunda Lima, yazara göre henüz küçük, güvenli ve sakinidir. Ancak aynı zamanda yalanlarla doludur. Bu dönemde zenginler, Orrantia ve San Isidro'da yaşarken, orta sınıfın daha yüksek gelirliileri Miraflores'te ve daha düşük gelirliileri ise Magdalena, San Miguel ve Barranco'da yaşar. Şehrin en düşük gelirliilerinin yaşadığı bölgeler ise, **La Ciudad y Los Perros** (Kent ve Köpekler) romanına da konu olan La Victoria ve Lince bölgesi ve ayrıca Bajo el Puente ve Porvenir bölgeleridir.

Mario Vargas Llosa, 1993 yazdığı **El pez en el agua** (Sudaki balık) isimli otobiyografik kitabında da, çocukluk dönemine dair birçok anıyı paylaşır. Vargas Llosa bu kitabında, 1946-1947 yılları arasında Lima'da yaşadıkların evde hayatının en acı yıllarını geçirdiğini ifade eder. Lima'ya geldiği ilk günlerden itibaren kendini anne ve babasından gittikçe uzaklaşmış bulur. Babasını soğuk biri olarak tanımlar. Kendi ailesindeki mesafeli ilişkinin oluşturduğu boşluğu, yakın akrabaları ile birlikte geçirdiği vakit ile doldurur. Yazar bu yalnızlık duygusunu bir akşam ağlayarak babası ile paylaşmak ister. Piura'ya geri dönmeyi kafasına koyar. Ancak babası bu istek karşısında çılgına döner ve yazar o gün babasının bu hallerine alışması gerektiğini anlar. (Vargas Llosa, 1993: 51-56) Bu yıllar, şiirler yazmaya başlayan Vargas Llosa'nın babası ile olan anlaşmazlığının başladığı dönemdir. (Martín, 1979:42) Babası o akşam annesini, onu çok “kaptisli bir çocuk” olarak yetiştirdiğini söyleyerek azarlar. Yazar bu olaydan sonra annesine, babasını bundan sonra hiç umursamayacağını söyler. Vargas Llosa, annesini ondan çaldığı için babasını

kıskandığını da ifade eder. Çocukluk yıllarında yazar, yeni keşfettiği kitapların dünyasına adım atar. Odasında uzun saatlerce sevdiği romanları okur. Ancak bu yeni heyecanının yanında yazar o yıllara dair yaşadığı korkuyu hatırlar. Her gün eve babasının gelmesiyle yaşadığı panik hissi yazarın hatırasındadır. Babasının annesine bağırduğu, hatta onu dövdüğü zamanlarda ölmek istediğini söyler. Babasının şiddeti, yazarı da aynı kadere mahkûm edecek kadar ilerler. Yazar bu anlarda, babasının kendisinde oluşturduğu korku hissinin yanında, yaşadığı fiziksel şiddetin, onda nefret duygusunu da ortaya çıkarttığını söyler. Babasının şiddete eğilimli bu karakteri, yazarın annesini de birçok yönden etkiler. Annesinin kiliseye gitmesine dahi izin vermez. Yazara göre, bu durum babasının gözünde, annesinin kiliseye gitmesi ile hissedebileceği farklı bir sevgiye yol açacağı için sakıncalıdır. Annesi, babasından başka kimseyi daha çok sevmemelidir. Annesinin yanı sıra, kendisinin de kiliseye gitmesine karşı çıkar. Tüm bu durumlara karşın, annesi yazarı babasının kötü biri olmadığına ikna etmeye çalışır. Annesine göre, babası çalışkan, erdemli ve düzgün biridir. Yazar babasının bu özellikleri yerine, onun daha rahat ve esnek olmasını tercih eder. Böylelikle babası diğerleri gibi “normal” olur ve onlar da başkaları ile görüşebilen, arkadaşları olan bir aile olurlar. Çocukluk döneminde, yazar sık sık babasına karşı isyan ettiğini, ona haddini bildirdiğini hayal eder. Ancak, gerçekte bunların isyandan çok korkaklığa dönüştüğünü söyler. Böylelikle yazar, bu dönemde kendini sürekli bir gerilim içerisinde görür. (Vargas Llosa, 1993: 51-56) Sıkıntılı geçen bu yılların bazı yansımalarını, aşağıda incelenecek olan **Kent ve Köpekler** eserinde görmek mümkündür.

Daha sonra Lima'da kilisenin okuluna başlayan yazarın bu tecrübesi, José Luis Martin tarafından yazarın asi ve bağımsız tabiatının doğuşu olarak ifade edilir. Yazar, kendi ifadesiyle de, 14-15 yaşlarında iken “düzgün bir çocuk” olacağına dair inancını kaybeder. (Vargas Llosa, 2011: 40)

Babasına karşı olan düşmanlığı, babasının onu 1950 yılında Leoncio Prado Askeri Lisesi'ne göndermesi ile doruk noktasına ulaşır. (Martín, 1979:42) Babasına göre, şiir yazar oğlu yeterince iyi bir erkek değildir. Bu yüzden askeri bir okula gitmeli ve erkek olmayı öğrenmelidir. (Vargas Llosa, 2011: 35) Yazar, o dönem babası ile olan ilişkisini aşağıdaki gibi ifade eder:

“Babam beni oraya (Leoncio Prado) gönderdi. Onun artık öldüğüne ikna olmuştum. Bunu keşfettiğimde, aramızda hiçbir iletişim kurma ihtimali kalmamıştı. Birlikte yaşadığımız yıllarda aramız iyice kötü olmuştu. Karakterlerimiz zıt kutuplar gibiydi. Aramızda karşılıklı bir anlaşmazlık vardı. Yabancı gibiydik.” (Vargas Llosa’dan aktaran Martín, 43)

Ailesi ile yaşadığı bu sıkıntıların ardından yazar, askeri lisenin getirdiği zorluklara alışmak zorundadır. Askeri tarzda reformcu, geleneksel ve muhafazakâr normlara sahip olan Leoncio Prado yazarın ergenlik dönemine acı bir iz daha bırakır ve yazarın hayatını şekillendiren bir tecrübe olur. Yazar, **Kent ve Köpekler** romanını bu okul tecrübesi üzerine inşa eder. Vargas Llosa, bu okula iki yıl boyunca devam eder. Luis Martín’e göre, yazarın acı dolu geçirdiği bu iki yılda hayatın farklı gerçekliklerini gözlemler. Hayatta kalmanın sınırlarına, şiddet kanunlarına ve toplumun vahşi yönüne şahitlik eder. Yazar, lisedeyken, üniversite için para biriktirmek amacıyla, yarı zamanlı olarak Peru gazetelerinde çalışır. 1952 yılında **La Huida del Inca** (İnka’nın Kaçışı) isimli tiyatro oyununu yazar. Bu oyun, yerli kültürüne ait taşıdığı birçok öğenin yanı sıra, mitolojik ve efsanevi unsurları da içinde barındırır. Gazetede çalıştığı dönemde düz yazıya karşı olan ilgisini keşfeder. Bu dönemde bazı öyküleri gazetelerde ve dergilerde yayınlanır. (Martín, 1979 :43-45)

Mario Vargas Llosa’nın gençlik dönemi, Peru’da diktatörlük rejiminin hüküm sürdüğü bir zaman dilimidir. 1948-1956 yılları arasında General Odría’nın diktatörlük döneminde, çocukluğu arkasında bırakarak adam olur. Yazar, 1953 yılında, ailesinin ondan beklentisi, bu dönemde iyi bir üniversite sayılan Katolik Üniversitesi’ne gitmesi yönünde olmasına karşın, San Marcos Üniversitesi’nde, Hukuk ve Edebiyat bölümüne girer. (Vargas Llosa, 2011 : 38-39) Daha sonra, aldığı burs sayesinde eğitimini Madrid’de devam ettirir. 1958 yılında, Rubén Darío ile ilgili yazdığı tez ile doktorasını tamamlar. Üzerinden bir yıl geçtikten sonra, **Elebaşılar** eseri baskıya girer. **Elebaşılar**’da, Lima’nın ergen çetelerini anlatır yazar. Burada ilk defa gençlerden oluşan bir Peru mikrokozmu oluşturur. Eser, İspanya’da, Leopoldo Alas ödülünü almaya hak kazanır.

Daha sonra yazarın Paris’te geçirdiği dönem başlar. Bir müddet buradaki gazetelerde tercümanlık ve kurslarda İspanyolca öğretmenliği yapar. Bu dönemde **Kent ve Köpekler** romanını yazmaya başlar. Romanı ilk olarak, **La morada del héroe** (Kahramanın Evi) ismini, daha sonra da **Impostores** (Düzenbazlar) ismini alır. Son olarak, 1963 yılında **Kent ve Köpekler** ismi ile İspanyol yayınevi Seix Barral tarafından basılır. Ardından çeşitli dillere çevrilir. (Martín, 1979 :47) Paris, yazarın kariyerindeki en önemli eserlerin çoğunu yazdığı şehirdir. **Kent ve Köpekler**’in büyük bir kısmını, 1965 yılında yine Seix Barral yayınevinden çıkaracağı **Yeşil Ev** romanının tamamını, **Los Cachoros** (Hergeleler) romanını ve politik eseri **Conversación En La Catedral** (Katedralde Konuşmalar) eserinin başını burada yazar. (Marcelo, 2008 : 59)

Piura ve Amazon ormanları içinde geçen, yerel anlatı türünde sayılan **Yeşil Ev**, şiddet ve cinsellik unsurlarına yer veren bir macera romanıdır. **Kent ve Köpekler**’den farklı olarak içinde sembolizm sıkça kullanılır. **Kent ve Köpekler**’de sembolizm okulunu maskotu olan Lama üzerinden verilirken, **Yeşil Ev** romanının başlığı kendi başına bir sembolizm içerir. **Yeşil Ev** ismini ilkel bir Peru genelevinden alır. Romanda **Yeşil Ev**’in temsil ettiği olgudan korkan ve dini değerlere önem veren Piuralılar burayı yıkar. Ancak bu mekân küllerinden doğarak, yeniden kurulur. (Shaw, 2003 : 144) İngiliz eleştirmen Jean Franco, **Yeşil Ev**’in maço kültürünü sembolize ettiğini düşünür. (a.e. 143) Ancak Shaw’a göre, bu roman insanlığın zevke düşkünlüğünü, ona hemen ulaşma eğilimini ve onu ertelemeyi reddedişini temsil eder. (a.e. 144)

Yazarın Paris’te yazdığı diğer kitaplardan 1967 yılında yayınlanan **Hergeleler**’de Lima sosyetesini gençliğinden yaşlılığına kadar anlatılır. Hikâye türünde olan eser, Pichula Cuéllar isimli bir gencin bir köpek ısırığının ardından erkekliğini yitirmesini anlatır. Peru argosunda erkek cinsiyeti anlamında kullanılan “Pichula” kelimesi, yazar tarafından kasıtlı olarak seçilmiştir. Romanda var olan sembolizm, Cuéllar üzerinden gösterilir. Cuéllar, burada köpeğin ısırıldığı bir kurbandan daha çok maço kültürünün bir kurbanıdır. (Shaw, 2003 : 145)

Paris’te bulunduğu sürede Fransız edebiyatına karşı ilgisi artan yazar, bu dönemde Alexandre Dumas, Victor Hugo, Honoré de Balzac, Gustave Flaubert ve her zaman en sevdiği yazarlardan olduğunu söylediği Jean-Paul Sartre’ı derinlemesine

okur. (Martín, 1979 :44-48) Mario Benedetti'nin 1964 yılında yazarla Paris'te yaptığı bir röportajda, Mario Vargas Llosa şövalye romanlarına büyük ilgi duyduğunu belirtir. Özellikle, Valensiyalı şövalye Joanot Martorell'in 15. yüzyılda yazmış olduğu Bizanslı bir şövalyenin maceralarını anlattığı **Tirante el Blanco** (Beyaz Şövalye) eserinin kendisini büyülediğini belirtir. (Benedetti, 1964) İlk olarak 1955 yılında evlenmiş olan yazar, 1964 yılında eşi Julia'dan ayrılarak, 1965 yılında kuzeni ile evlenir. Yazar bu dönemde Paris'te yaşamaya devam eder. Daha sonra eşinin isteği ile bir süreliğine Peru'ya döner. (Martín, 1979:48-49)

Ülkesine döndüğünde Peru'nun entelektüel çevresi içinde de eserleri büyük beğeni toplamıştır. Ödül kazanmaya devam eder. Kuzey Amerika'da önemli yazarların katıldığı özel kulüplere davetler alır. Yazar artık ergenlik döneminden beri hayal ettiği mesleki başarıyı yakalamıştır. (Marcelo, 2008 : 58)

Daha sonra **Katedralde Konuşmalar** romanını Londra'da tamamlar. Londra'da kaldığı sürede artık genç bir yazar olmayı geride bırakmış ve olgunlaşmıştır. (Marcelo, 2008 : 59) Politik bir roman olan eser, Márquez'in **El otoño del patriarca** (Başkan Babamızın Sonbaharı)²⁵, Roa Bastos'un **Yo, el supremo** (Ben, Yüce) ve Carpentier'in **El recurso del método** (Düzenin Kaynağı) gibi diğer diktatör romanları arasında hak ettiği yeri alır. (Shaw, 2003 : 145) Bu romanda, 1950li yıllarda Manuel A. Odría diktatörlük rejimi altındaki Peru'nun portresini çizer. Burada da farklı sosyal sınıfların yaşamları üzerinden anlatır bu durumu. Vargas Llosa'ya göre, Odría, bu dönemde yaşayan genç neslin tümünün kendi vatanlarından nefret etmesini sağlamış ve gençliği bozmuştur. Romanın içerisinde üst sınıfın alt sınıfı kullandığına işaret eden semboller bulunur. Eserde gücün kötüye kullanılmasının yanı sıra, yozlaştıran ve yozlaşmış arasındaki yaşam anlatılır. (a.e. 146) İngiltere'de bulunduğu sürede, Queen Mary College'da Latin Amerika profesörü olarak çalışır. Ancak bir yandan her zaman yazılarını Lima'ya **Caretas** isimli dergiye gönderir. 1967 yılında yazar en prestijli ödüllerden biri sayılan Rómulo Gallegos Ödülü'nü alır. (Marcelo, 2008 : 59) Aynı zamanda bu yılda Márquez ile tanışır. Artık bu yıla gelindiğinde

²⁵ Bkz. Gabriel García Márquez, **Başkan Babamızın Sonbaharı**, Çev. Tomris Uyar, Can Yayınları, İstanbul, 2016

Vargas Llosa'nın ünü dünya çapındadır. Bu dönemden sonra çeşitli üniversitelerde dersler ve konferanslar verir. (Martín, 1979 : 50)

4.2. Mario Vargas Llosa'nın Dünya Görüşü ve İdeolojik Tutumu

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Mario Vargas Llosa'nın yaşam öyküsünün, ilerleyen yıllarda yazmış olduğu eserlere sıkça yansıdığı gözlemlenir. Mario Vargas Llosa'nın toplumsal olaylara ve çevresine karşı geliştirdiği gözlem yeteneği otobiyografilerinde de yer bulur. Bu otobiyografik yazılar, Vargas Llosa'nın düşünce dünyasına dair ipucu vermektedir.

Vargas Llosa, her zaman kendini doğduğu şehre, Arequipa'ya ait hissettiğini ifade eder. Yazar, Lima'ya taşındığında burayı Peru'nun geri kalanından farklı bulur ve kendini Arrequipalı bir serrano (dağlı) olarak hisseder. Ona göre, hem And Dağları, hem de Amazonlar büyüleyicidir. Buraların kültürüne yakın olduğunu belirtir. (Vargas Llosa, 2011: 31) İlk önemli eserlerinin Piura kenti ve Amazonlar ile ilgili olmasının bu yakınlığın bir uzantısı olduğu düşünülebilir. Yine Piura'da geçirdiği dönemin izlerini taşıyan **Elebaşılar** öyküsü, saldırganlığa karşı gelişen bir başkaldırıyı anlatır. Eser, eleştirmenler tarafından Latin Amerika'daki maço kültürünü çok iyi yansıttığı şeklinde yorumlanır. Vargas Llosa, bu kültürün yansımalarına yabancı değildir. Şiddet ve gerilim yazarın çocuk yaşta maruz kaldığı iki olgudur. Babasının ev içindeki şiddeti, zamanla askeri okulda yaşadığı şiddete ve üniversite döneminde, diktatörlük rejiminin ardından şahit olduğu şiddete kadar uzanır. Yazarın kendisi de onun döneminde yetişen tüm Peruluların şiddet ortamında yetiştiğini ve **Elebaşılar** 'da bu etkiyi ortaya koymak istediğini belirtir. (Vargas Llosa, 2011:31-34)

Yazar, **Bin Yüzlü Ülke** isimli yazısında, Peru portresi çizer ve aynı yazıda Lima kentinden bahseder. Yazarın Lima'ya taşındığı dönemde, şehirde yüksek gelirli ailelerin çocukları, düşük gelirli neredeyse hiç görmez hatta haberdar bile olmazlar. Zengin kesime göre, onlar kendi tehlikeli uzak mahallelerinde yaşarlar. Vargas Llosa, Lima'nın dışına hiç çıkmamış zenginlerin, Peru'nun tamamının, beyazlardan oluştuğunu ve yalnızca İspanyolca konuşulan bir ülke olduğu fikrine kapılabileceğini iddia eder. Ona göre, bu kesim, Peru'da farklı hayatlar süren, Quechua dilinde konuşan

yerlilerin varlığından habersizdir. (Vargas Llosa, 2011: 35) Yazar, bu imajı taşımadığı için kendini şanslı hisseder.

Perulu gazeteci Rafo León tarafından yazılan **La Lima de Mario Vargas Llosa** (Mario Vargas Llosa'nın Lima'sı) isimli çalışmada, 1950lili yılların başında, Peru'da kırsal kesimlerden büyük kentlere göç başladığı ifade edilir. Bu göç, zamanla sosyal dengelerin değişmesinde önemli bir rol oynar. Ancak henüz bu dönemde Lima kenti, sakin ve hareketsiz bir şehirdir. (León, 2008: 13) Daha sonraki yıllarda oluşan yoğunluk henüz gözlenmez. Yazar yukarıda bahsi geçen otobiyografisinde de Lima'nın bu yıllarda güvenli ve sakin bir kent olduğunu belirtir. Yine León'un yazdığı makalede Miraflores'in, 20. yüzyıl başlarında bir kasaba olmasının yanı sıra, kumsallarıyla bir sayfiye yeri olma özelliği de gösterdiği belirtilir. Ardından zamanla, Peruluların ve yabancıların yaşadığı bir yer haline dönüşmüştür. Miraflores bölgesi bu dönemde, Vargas Llosa'nın yazılarında da belirttiği üzere, orta sınıf ailelerden oluşur. Bölgenin çevresi üst sınıfların yaşam tarzından farklı olarak, günlük yaşam duvarların arkasında, iç mekânlarda geçer. Mirafloresli olmak bölge sakinleri arasında bir kimlik oluşturur ve durum bölgeyi diğerlerinden ayırır. Rafo León, romanda Miraflores imgesinin, gerçekte olduğundan daha abartılı olarak betimlediğini düşünür. (León, 2008: 17) Aynı çalışmada, romanda adı geçen La Victoria bölgesinin, 1920 yılında kurulduktan sonra, zamanla çalışan kesimin yoğunlaştığı geniş bir bölge haline dönüştüğü belirtilir. Ancak bir müddet sonra aynı zamanda genelevlerin de bulunduğu bir mahalleye de ev sahipliği yapar. (León, 2008: 56)

Son olarak León, makalesinde Leoncio Prado Askeri Lisesi'nin, 27 Ağustos 1943 yılında dönemin başkanı Manuel A. Odría tarafından yaptırıldığını ifade eder. (León, 2008: 74) Okulun bulunmuş olduğu La Perla bölgesi, 1960lı yıllarda yaklaşık 60.000lik bir nüfusa sahip yazlık evlerin bulunduğu bir bölgedir. Zamanla sosyal açıdan değeri düşer ve Lima'nın dış banliyölerinden biri haline gelir. (a.e. 72) Ona göre, liseyi, yukarıda bahsedilen Odría rejiminin yarattığı baskıcı ve otoriter yapının bir ürünü olarak görmek mümkündür. León, **Kent ve Köpekler** yayınlandıktan sonra 1963 yılında bir albayın okulda, öğrencilerin gözü önünde romanın kopyalarını yaktırmasının, **Kent ve Köpekler** romanının oluşturduğu askeri otoriter rejim algısının gerçek hayata da yansması anlamına gelebileceğini belirtir.

Mario Vargas Llosa da çocukluğunda bir dönem askeri lisenin bulunduğu La Perla bölgesinde yaşar. Ailesinin Miraflores'e taşınmasının ardından buradan ayrılan yazar, askeri okul dönemiyle yeniden buraya dönmek zorunda kalır. Yazar, **Lima la horrible** (Korkunç Lima) isimli yazısında, La Perla'da yaşadığı dönemi anlatır. Çocukluğunda dayısının ona göstermiş olduğu bir silahtan bahseden yazar, bu silahın çocukluğunun ve gençliğinin simgesi olduğunu söyler. Bu silahın kendisini ve annesini öldüreceğine dair kâbuslar gördüğünü ve bu imajın onun La Perla'daki yaşamı belirleyen unsur olduğunu belirtir. Bunun yanı sıra yazar, Miraflores'te oturan akrabalarının yanına gittiği hafta sonlarını bir kaçış ve özgürlük olarak gördüğünü ifade eder. (Vargas Llosa, 1993: 63-64)

Leoncio Prado Askeri okulunda geçirdiği dönem yazarın yaşamında derin bir etki bırakır. Mario Vargas Llosa'ya göre, Leoncio Prado, Peru mikrokozmosudur. Peru'da, zenginlerin, fakirlerin, orta hallilerin, beyazların, choloların, yerlilerin, zencilerin ve Çinlilerin bir arada yaşayabileceği ender yerlerden biridir burası. Yazar okulda geçirdiği iki yılda Peru gerçekliğini öğrenir. Tüm zıtlıkları, gerilimleri, istismarları burada görür. Sadece Miraflores'te yaşayan bir gencin öğrenemeyeceği gerçeklerdir bunlar.

Üniversitenin son senesinde Vargas Llosa, toplumsal olaylara ilgi duymaya başlar. Peru toplumunun içinde gelişen haksızlıklar, gelir eşitsizliği onu derinden rahatsız eder. Diktatörlük döneminin etkisi, San Marcos Üniversitesi'nde de etkisini gösterir. Sürgünde olan profesörlerin ve öğrencilerin cezaevine girdiği bir dönemdir. Güvensizlik ortamı oluşmuştur. (Vargas Llosa, 2011: 39) Üniversite yıllarında yazar, Marksizm ve Komünizm ile ilgilenir. Gizlice Marksizm ile ilgili kitaplar okur. Rejime karşıdır. Stalinizm'in yükseldiği bir dönemdir. Edebi anlamda ise sosyal gerçekçilik yükseliştir. Ancak yazar, zamanla diyalektik ve tarihsel materyalizme duyduğu ilgiyi kaybeder. Gençliğinin bu döneminde, Henry Miller, James Joyce, Ernest Hemingway ve Borges'i okur. Ancak Amerikalı yazar William Faulkner'ı hepsinin üstünde tutar. Okul sıralarında öğrendiklerinden çok bu dönemde okuduğu romanlardan etkilenir. Faulkner'ın yarattığı kurgusal bir bölge olan **Yoknapatawpha** onu çok etkiler. Fransız yazar Jean-Paul Sartre'a duyduğu hayranlık çok büyüktür

kendi ifadesine göre. Eserlerini birçok defa okumuştur. Ancak, Faulkner'ın eserleri hala yazar için başucu kitabı iken, Sartre'ı yeniden okuyamadığını itiraf eder. (a.e. 40)

Yazar, Leoncio Prado tecrübesine **Kent ve Köpekler** eserini yazmasını sağladığı için müteşekkirdir. (Vargas Llosa, 2011:35) Eserin büyük başarısını sebebini yazar her zaman merak ettiğini ifade eder. Eser bunu hak etmiş midir? Yoksa bu eser bir skandala mı yol açmıştır? (Vargas Llosa, 2011: 35) Bu sorunun yazarın kafasını kurcalamasının sebebi, 1962 yılında, **Kent ve Köpekler** ilk defa yayınlandığında, Mario Vargas Llosa'nın, "akıl sağlığı yerinde olmayan biri" olarak ilan edilmesi ya da kitabın bin adet kopyası resmi bir törenle okulda yakılması olduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra, Perulu komutanların, yayınlandığı dönemde, yazarın "Peru düşmanı" olduğunu söylemesi ve eserin "hasta bir aklın ürünü" olduğunu iddia etmesi (Martín, 1979:48) eserin sansasyonel bir romana dönüşmesinde etkindir. Aynı zamanda, karşılaştırmalı edebiyat profesörü Efraín Kristal'in belirttiği üzere, yazarın ülkenin demografik dönüşümünü tamamen kavrayarak oluşturduğu mikrokozmozun da, (Kristal, 2012: 540) eserin başarılı olarak görülmesinde bir etken olabilir.

General Odría'nın dikta rejiminin yansımalarını gözlemlediği gençlik döneminde, yazar APRA partisinin, bu partiyi destekleyenlere verilen isimle Apristalıların, diktatörlük tarafından nasıl bastırıldığını anımsar. Odría'dan önce, ülkeyi yöneten Bustamente'nin yönetimini, sağ ve sol hareketlerin baskılarına dayanmış, iki tarafa da ılımlı davranmış olarak yorumlar. Bu yönetimin ardından gelen Odría darbesi siyasi ortamı değiştirir. General Odría'nın, iktidarda olduğu dönem boyunca birçok Perulu öldürülür, hapse atılır ya da sınır dışı edilir. General Odría'nın diktatörlük dönemi büyük sıkıntıları beraberinde getirse de, yazara göre, dönemin diğer Latin Amerikalı liderlerine kıyasla, Odría daha az "kana susamış" tır. (Vargas Llosa, 2011: 38-39)

Paris'te yaşadığı dönemde yazar, buranın eğlence hayatından sıkılır ve kendi ülkesine özlem duyar. Ancak, Peru'daki sıkıntılı siyasi süreç ve kurumsal krizin içine girmeyi istemez. Bu dönemde yazarın siyasi görüşleri, sosyalist olma eğilimindedir. Ancak kendini bu görüşe tamamen bağlı hissetmez. Onun düşüncesi, haksızlığa ve tüm dogmalara karşı çıkması yönündedir. (Martín, 1979: 49)

1967 yılında **Rómulo Gallegos Ödülü**'nü kazandığında yazar konuşmasında bağımsız bilgeliliğin savunucu olduğunu dile getirir; herhangi bir görüşe yakın durmadığını belirtir. Zaman zaman farklı politik fikirlere sahip olsa da, yazar çoğu zaman politik bir tavır oluşturmaktan sakınır. Bir yazarın politik olması ona göre tehlikeli bir durumdur. Yazar politik olduğunda edebiyatı kendine bir araç olarak kullanacak ve edebiyatın varlığını zedeleyecektir. (Martín, 1979: 107)

Latin Amerika'yı kaotik bir dünya olarak görmesi, kendi dünyasındaki gerçekçiliği görüşü, bazen onu hayal kırıklığına uğrattır ve tüm evreni bir kaos olarak algılamasına yol açar. Özellikle, tüm Latin Amerika'da var olduğundan emin olduğu boğucu kültürel ve sosyal kriz, onu kıtayı yıllarca köleleştiren eski değerlere karşı savaşıması gerektiğine inandırır. Yazar, bu inancı bir devrim haline dönüştürmeyi hedefler. Martín'in ifadesi ile yazarın edebi görüşü de tam bu noktada şekillenmiştir. Uruguaylı yazar Mario Benedetti, **Kent ve Köpekler** karakterlerini incelerken, Vargas Llosa'yı "kötümser bir filozof" olarak tanımlar; romanın insanlık için ümit olmadığını yansıttığı yönünde yorumlar. Ancak, José Luis Martín'e göre, Vargas Llosa edebiyatı, topluma olumsuz yönde bir rahatsızlık hissi vererek, devrim ve değişim ruhunu canlandırmak içindir. Bu inanç, yazarın bir entelektüel ve sanatçı olarak amacını doğrular. Diğer bir şekilde ifade etmek gerekirse, yazarın yapmayı hedeflediği, görmekten kaçınılan tarafı göstererek, gerçekliği dönüştürmektir. (Martín, 1979: 59)

Mario Vargas Llosa, yaptığı bir röportajda, **Kent ve Köpekler** eserinde de etkileri görülen militarizm ile ilgili görüşlerini dile getirir. Yazar, militarizmin tüm Peru tarihi boyunca ülkeye büyük bir zarar verdiğini, ancak militarizm olgusunun bundan çok daha büyük bir soruna yol açtığını düşündüğünü ifade eder. Ona göre bu sorun, Peru tarihi boyunca ortaya çıkan sosyal adaletsizliktir. (Martín, 1979:117)

BEŞİNCİ BÖLÜM

KENT VE KÖPEKLER ESERİNİN TOPLUMSAL YANSIMALAR DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, ilk olarak Mario Vargas Llosa'nın, **Kent ve Köpekler** isimli eserinin olay örgüsü üzerinde durulacak ve ardından yukarıda bahsedilen kuramsal kaynaklar doğrultusunda romana yansıyan toplumsal yapı, iç uzam-dış uzam bağlamında incelenecektir. İlk olarak ana karakterlerin devam ettiği okula ev sahipliği yapan Lima kenti ve bu kentte yer alan yerleşim birimleri arasındaki temel farklar irdelenecektir ve ardından romanın ana eksenini oluşturan Leoncio Prado Askeri Okulu üzerinden romana yansıyan sosyal yapı değerlendirilecektir.

5.1. Olay Örgüsü

Roman 1950'li yıllarda Lima'da ve Lima'da bulunan askeri bir okulda geçer. Eserde karşımıza çıkan ilk mekân, Leoncio Prado Askeri Lisesi'dir. Liseye devam eden "şair" lakaplı, Alberto Fernandez, Porfirio Cava, Boa ve Jaguar'dan oluşan bir grup kendisine "circulo" (çete) adını verir. Liderinin Jaguar olduğu çetenin askeri okul içerisinde ve okul dışında Lima kentinde yaşadıklarına şahit oluruz.

Olay örgüsü, bu çetenin arasında yaklaşmakta olan kimya sınavının sorularını kimin çalacağını belirlemek için oynadıkları bir zar oyununda, Cava'nın seçilmesi ile başlar. Soruları çalarken Cava, kaza ile soruların bulunduğu odanın camını kırar. Bunu fark eden yetkililer, olayı kimin gerçekleştirdiğini anlamaya çalışırlar. Suçlu bulunana kadar tüm okul hafta sonu dışarı çıkma izinlerinden men edilir.

Romanın bir diğer ana karakteri olan, öğrenciler arasında, "köle" ismi ile anılan çekingen karakterli Ricardo, kendi çevresinden Teresa isimli bir kız ile buluşmayı heyecanla beklediğinden, hafta sonu iznini yeniden elde etmek ister. Bu hedefle, soruların çalınmasından Cava'nın sorumlu olduğunu komutanlara itiraf eder. Böylece, Cava okuldan uzaklaştırılır. Jaguar, gruptan birisinin itiraf ettiğinden şüphelenir.

Bunun ardından, bir gün, öğrencilerin cumartesi günleri gittikleri askeri eğitimde, atış talimi yaptıkları sırada, Ricardo nereden geldiği belli olmayan bir kurşunla vurulur ve yaşamını yitirir. Alberto, bu olayın kaza ile gerçekleşmediğine inanarak, elinde yeterli kanıt olmasa da, Teğmen Gamboa'ya, Jaguar'ın Ricardo'yu öldürdüğünü söyler. Sözü dinlenen, etkileyici bir kişiliğe sahip olan Gamboa olayın açıklığa kavuşturulması için üstlerine durumu bildirir ve bir araştırma yürütülmesini ister. Ancak durumun bir skandala dönüşmesinden çekinen yetkililer, Alberto'yu önceden yazmış olduğu müstehcen hikâyelerinden ötürü verilebilecek bir ceza ile tehdit ederek, olayın üstünü kapatırlar. Alberto bu haksız durumu, "çete"yi oluşturan yakın arkadaşları ile paylaşırsa da, çeteden beklediği desteği alamaz, çete bu konuda onu yalnız bırakır. Daha sonra Jaguar gerçekten de olayın sorumlusu olduğunu itiraf eder. Ancak bu itiraf durumu değiştirmez. Artık olay kapanmıştır.

Tüm bu olayların ardından, Alberto ve Jaguar'ı okulu bitirmiş ve askeri okul hatıralarını geride bırakmış olarak buluruz. Kendi sosyal seviyelerinde yaşadıkları hayatlara geri dönerler. Alberto, sevgilisi ile mutludur. Jaguar ise, Ricardo'nun romanın ilk başında buluşabilmek için sınav sorularını çalanın kim olduğunu söylediği kişi olan Teresa ile evlenmiş ve bir iş sahibi olmuştur. Ölen Ricardo'nun anısı geride kalmıştır.

Sonuç olarak, lisede geçen sürenin temelde dört önemli olaydan oluştuğu söylenebilir:

- Öğrencilerin kimya sınavının sorularını çalması
- Ricardo isimli öğrencinin bu olayı kimin yaptığını komutanlara açıklaması
- Ricardo'nun askeri eğitim sırasında yaşamını yitirmesi ve ardından Alberto'nun bu olaydan Jaguar lakaplı öğrenciyi sorumlu tutması
- Okulun sonlanmasıyla öğrencilerin sivil yaşamlarına geri dönmesi

Romanın anlatımı ve okuyucuda oluşturduğu duygu açısından ikiye ayrıldığı söylenebilir. Bu anlatım tarzı, Vargas Llosa'nın yakın dostu olan yazar Mario Benedetti'nin yazmış olduğu makalede de yer bulur. Benedetti'ye göre, Ricardo'nun ölümüne kadar olan süreçte, roman pitoresk (resimsel) bir anlatı sunarken, bu olayla

birlikte anlatımın havası değişir. (Benedetti, 1964: 155) Romanın ilk yarısında, askeri okul öğrencilerinin ahlaksızlığı ile karşılaşırken, ikinci yarısında öğrenciler arasındaki yüzleşme ve askeri güç ile karşılaşılır. (Martín, 1979:118) Romanda çalınan sınav soruları, öğrencilerin okul sınırları içerisinde gerçekleştirdikleri cinsel sapkınlıklar, okul görevlerinin de yozlaşmış düzen içinde yer almaları, hatta kimi zaman bunu teşvik etmeleri, eski ve yeni öğrenciler arasında gelişen acımasız ve küçük düşürücü törenler, öğrenciler arasında yaşanan hırsızlıklar, şiddet ve gerilim üzerinden en uç örnekleri ile yansıtılan ahlaksızlığın, Ricardo'nun ölümüne kadar romanın temel konularını oluşturduğu söylenebilir. Ölümün ardından, öğrencilerin ve yetkililerin ölüme karşı tutumları, karakterlerin “normale” kolayca dönebilmeleri ve sonuç olarak insan hayatının değersizliği gözler önüne sunulur.

Perulu yazar ve eleştirmen José Miguel Oviedo, **Kent ve Köpekler**'i olay örgüsü açısından, polisiye roman ile benzerlikler taşıdığı yönünde değerlendirir:

“[...] okulun kurallarını ihlal eden ağır bir suç unsuru mevcuttur (öğrenciler tarafından sınav sorularının çalınmış olması); otorite tarafından verilmiş olan bir ceza mevcuttur (hafta sonu izinlerinin kaldırılması), bir ihbar etme durumu mevcuttur (Kölenin, kız arkadaşı Tere'yi göremeyecek oluşuna dayanamaması); muhbirin vahşi bir şekilde öldürülmesi mevcuttur (askeri talim sırasında Ricardo'ya öldürücü bir kurşun isabet etmesi); bir suçlama mevcuttur (Alberto'nun durumun sadece bir kazadan ibaret olduğunu inkâr etmesi ve Jaguar'ın gerçekte öç alma amacı ile Köleyi öldürmesinden şüphe etmesi); hayal kırıklığı yaşıtan bir son mevcuttur (otoritenin skandaldan kaçınmak için bir kenara bırakması ve hiçbir şey olmamışçasına kurumun içinde ve dışında her şeyin normale dönmüş olarak gözükmesi)” (Oviedo, 2012: 37)

Oviedo, romanın sunduğu bu olay örgüsünün işlenişini bir sarkaca benzetir. (Oviedo, 2012: 38) **Kent ve Köpekler**, okuyucuya Leoncio Askeri Lisesi'nde başlayan ve buradan kente gidip gelen bir anlatım sunarak hikâye akışını sürdürür. Bu durumda, bahsedilen akış içerisinde gidilen uzamlar üzerinde yapılacak bir incelemenin gerekliliği görülmektedir.

5.2. Dış Uzam-İç Uzam Bağlamında Romana Yansıyan Toplumsal Yapı

Kent ve Köpekler romanında anlatının, hikâyenin yolunu “belirleyici bir şekilde sınırlandırmış” olduğunu görülür. Uzamsal boyutta görülen bu “sınırlandırılmışlık” Oviedo’nun da üzerinde durduğu bir nokta olarak karşımıza çıkar. Yazar, Vargas Llosa’nın anlatımında belirli bir uzamın olmadığı bir hikâye okumanın neredeyse imkânsız olduğunu belirtir. Vargas Llosa’nın oluşturduğu bu uzamlar ise genellikle Peru içerisinde ve okuyucu tarafından tanınabilir yerlerdir. (Oviedo, 2012: 34-35) Uzamsal açıdan yapılacak olan incelemenin yanı sıra, romanda zaman zaman karakterlerin psikolojileri ve bu psikolojiyi oluşturan toplumsal kültür üzerinde de durulduğu görülür. Bu yaklaşımın, okuyucunun olayların ilerleyişini kavramasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

Olay örgüsünden de anlaşılacağı üzere, öğrencilerin birbirleri olan ilişkileri etrafında gerçekleşen olaylarda Leoncio Prado Askeri Lisesi romanın ana eksenini oluşturur. Ancak hikâyenin akışında Lima kenti de önemli bir rol oynar. Kent, karakterlerin yaşadıkları dünyaların farklılıklarını ve benzerliklerini göz önüne serme yönünde bir araç olarak kullanılır. Aynı zamanda, kurumun içinde yer alan farklı sosyal sınıfları şekillendiren mikrokozmoza ev sahipliği yapar. Romanda karşımıza çıkan iki dünyanın varlığının birbirine bağlı olduğu ve aynı zamanda birbirine hizmet ettiği görülür. Mario Vargas Llosa’nın otobiyografisinde bahsettiği üzere, romanda da Lima kenti farklı parçalara ayrılmış ve birbirinden kopuk olarak gözükür.

Bölgeler arasında oluşan farklılık temelde, zenginler ve fakirler, beyazlar ve melezler, güçlüler ve güçsüzler arasındadır. Dolayısıyla, bu ayrım üzerinde yapılacak olan inceleme, farklı sosyal sınıfları ve bu sınıfların içerisindeki güç dengelerini irdelemek olacaktır. Bu durumda, romanda yansıtılan hali ile Lima kenti ve içerisinde yer alan Miraflores, San Isidro, Lince ve La Victoria bölgelerinin toplumsal yapıları ve bu yapıyı oluşturan ekonomik düzen incelenmelidir.

5.2.1. Lima Kenti

Vargas Llosa, otobiyografisinde, Peru’da ve dünya edebiyatında, Lima kenti ile ilgili yazılanlar iki farklı eğilimde olduğunu söyler. Bir eğilim kentin güzelliğinden bahsederken, diğeri de ne kadar korkunç olduğunu anlatır. Yazar, gerçek hayatta iki eğilimin de çok uç noktalarda tartışıldığını ifade eder. (Vargas Llosa, 2011:37) Romanda ise, Lima kenti, Alberto’nun annesinin “Lima dünyanın en ahlaksız kentidir.” (116) ifadesi ve Ricardo için Lima’nın korkutucu bir yer olması gibi ifadeler dışında, kentin bir bütün olarak yansıdığını söylemek güçtür. Her bölgenin kendi gerçekliği vardır ve bu gerçeklik okuyucuya göreceli olarak yansır.

Vargas Llosa’nın romanda okuyucuya sunduğu Lima’da, karakterlerin güç dengesi içerisinde bir hiyerarşi olduğu gözlemlenir. Kentte grupların varlıklarını sürdürebilmesinin yolu, paranın varlığı veya fiziksel şiddetin kullanımından geçer. Burada maddi güce sahibi olmak, satın alma rahatlığının yanında, prestij ve üstünlüğe sahip olmak anlamına gelir. Aynı zamanda paraya sahip olmak, kabul görmek ve nüfuz sahibi olmak anlamı da taşır. Bu durum, kimi zaman karakterlerin yaptıkları olumsuz davranışlardan sorumlu tutulmamasını da beraberinde getirir.

Diğer bir güç unsuru olan fiziksel şiddetin kullanımı, kimsenin sorgulamadığı bir olgu olarak gözükür. Kimi zaman şiddetin kullanımı, erkekliğin bir gerekliliği olarak da sunulur.

Fiziksel şiddetin kullanımı, paranın varlığı kadar etkilidir. Şiddetin getirdiği güç, diğerlerini ezip geçmeye ve korkutmaya yarar ve bunların sonucu olarak da onlara hükmedebilmeyi sağlar.

5.2.1.1. Miraflores ve San Isidro

Romanda ismi geçen Miraflores bölgesi, özellikle gençler üzerinden, lüks ve rahat bir yaşama sahip oldukları yönünde anlatılır. Adı geçen mekânlardan Salazar Parkı, Terrazas Havuzu, Miraflores plajı, Regata Kulübü, Ricardo Palma, Leuro ve Montecarlo Sinemaları, gençlerin sosyalleşmelerini sağlar ve buralar eğlencenin merkezidir. Yansıtılan konforlu yaşamın yanı sıra, burjuva sınıfı olarak adlandırılan grubun yaşam portresi de sunulur:

“[...] iyi giyinmişlerdi, güzel kokuyorlardı, dertsizdiler, kendilerini rahat hissediyorlardı burada. [...] Bu yüzleri binlerce kez [...] görmüşler, cumartesi akşamları partilerde karşılaşmışlardı. Ama kendileri gibi Salazar Parkı’ndaki pazar buluşmasına giden bu kızlarla erkeklerin yalnızca yüzleri, görünüşleri, hareketleri değildi tanıdık olan, hayatlarından, sorunlarından, isteklerinden de haberleri vardı. [...] Sonia’nın, babası büyükelçi olarak yurt dışına atandığı için, ertesi gün yola çıkacağını, belki de uzun süre yurt dışında kalacağını, okulundan, arkadaşlarından, binicilik derslerinden ayrıldığı için üzgün olduğunu biliyorlardı.” (244²⁶)

Lima’nın bir diğer bölgesi olan ve refah düzeyinin yüksek olduğu anlaşılan San Isidro, romanda Alberto’nun ailesi bir müddet yaşadıkları yer olarak anlatılır. Şartların değişmesi ile birlikte, aile Miraflores’te bulunan Diego Ferré sokağına taşınır. (32) Alberto’nun burada yeni taşındığı ev ile eski evlerini kıyasladığı görülür. Taşındıkları evin bir öncekine göre daha büyük olduğunu ve kendine ait bir odaya kavuştuğunu öğreniriz. Ancak önceden okula araba ile giderken, burada Expreso isimli otobüsü kullanması gerekecektir. Her iki evde de ailenin hizmetçilerinin olduğu görülür. Alberto bunlar dışında, bu yeni taşındıkları evin onu San Isidro’daki evlerinde terasa çıkıp gece dans edip yemek yiyenleri, tenis kortunu, kısacası ona sunduğu bu üst sınıf manzaralardan mahrum bırakacağını düşünür. (33) Bu durumda, romanda San Isidro’nun da Miraflores gibi lüks bir dünya sunduğu anlaşılır. Ancak hangisinin üstün olduğuna dair açık bir ipucu bulunmaz. Ancak ailenin taşındığı evin daha iyi imkânlarla sahip olduğu görülür. Sonuç olarak, varlıklı bir ailenin temsili olarak Alberto’nun ailesi, paranın onlara sunduğu prestij ve gücün tadını çıkarır.

Alberto’nun çocukluk döneminde de, Alberto’nun Mirafloresli gençler arasında coşkusu ile bilinen lider özelliği taşıyan bir karaktere sahip olduğu romanda geçen anılar aracılığıyla yansıtılır:

“Mahallenin çocukları Alberto’yla hep eğlenirlerdi, çünkü ne zaman Pluto’ların evinin önündeki çimenlere uzanıp bir plan yapmaya kalksalar, Alberto hemen, “Haydi, uçuruma gidelim” derdi. [...] Eğer biri planı değiştirecek olursa, (örneğin hep önder olmak isteyen Emilio), Alberto önerisini coşkuyla savunur, grup

²⁶ Parantez içindeki numaralar, La ciudad y los perros romanın sayfalarını belirtmektedir. Bkz. Mario Vargas Llosa, “**Kent ve Köpekler**”, Çev. Roza Hakmen, Can Yayınlar, İstanbul, 1984

ikiye bölünürdü. [...] Genellikle kazanan Alberto'nun önerisi olurdu, çünkü öyle bir coşku, öyle bir inançla tartışırdı ki, ötekiler yorulurlardı.” (78)

Alberto ve dâhil olduğu bu grubun, çocukluk dönemlerini Miraflores'te mutlu bir şekilde, dışarıda oyunlar oynayarak, deniz çevresinde eğlenerek, kimi zaman sinemaya giderek geçirdikleri ve bunun yanı sıra mahallenin içinde arkadaş gruplarının ve birlikteliğin olduğu görülür. Aynı zamanda dışarıdan geçenlerin bu gruba gıpta ederek baktıkları ifade edilir. (78-80)

Alberto'nun ailesinin, Lima'da yaşadığı bölgenin kent içinde oluşan hiyerarşik yapıda en üstte olduğu gerçekliğinin yanı sıra, ailenin kendi dinamiği içindeki güç dengesine bakılacak olursa, piramidin en tepesinde Alberto'nun babasının yer aldığı görülür. Baba karakteri, zengin, şık ve imrenilen, görmüş geçirmiş bir adam olarak yansıtılır. Ekonomik açıdan tüm güce sahiptir. Bulunduğu konumu her istediğini elde etmede kullanır. Farklı kadınlarla olan ilişkileri, lüks yaşamı ve kontrol etme gücü bu konumun sonucu olarak elde ettikleri arasındadır. Kendinden güçsüz gördüklerini kontrol etmesi ve onların sahibi gibi davranması eserde, eşi Carmela ve oğlu Alberto üzerinden yansıtılır. Gücünün farkında olan baba, farklı kadınlarla olan ilişkilerini eşinden ve oğlundan saklama gereği bile duymaz. Ona göre, eşi ve oğlu sunduğu bu şartlara uymak zorundadır. Carmela bir müddet sonra aldatılmanın ağırlığına dayanamaz ve eşi ile aynı evde yaşamayı istemez. Alberto ile kirasını kendi parası ile ödediği bir eve taşınırlar. Ancak baba, aldatılmasının ardından bile Alberto ve annesinin oturduğu eve gelerek, sahip olduğu gücü Carmela üzerinde kullanır:

“-Hayatım, sözümü kesme. İstersen, yeniden birlikte oturabiliriz. Burada, Miraflores'te iyi bir ev tutarız. Belki Diego Ferré sokağındaki evi tutabiliriz yeniden, ya da San Antonio sokağında bir ev buluruz, istediğin yerde olabilir. Buna karşılık benim istediğim, mutlak bir özgürlük. Hayatım bana ait olmalı.” (101)

Carmela, eşinden ayrılınca Alberto ile birlikte yaşadığı evde maddi sıkıntılar yaşar. Eşi ile birlikte iken kendisine bakan, “saatlerce yüzündeki kırışıkları gidermek

için yüzünü” kremleyen, makyaj yapan, “her öğleden sonra berbere” giden bir kadındır, ancak eşi gittiğinden beri “bambaşka biri” olur. (94) Arkadaşları ile “kanasta” oynayan, onlarla “dedikodu yapmak isteyen” annesi, artık her gün “kiliseye giden, dinin bütün gereklerini yerine getiren” birine dönüşür. (95-96) Alberto, annesi böyle bir dönemden geçerken, onun kendisine karşı olan yoğun ilgisinden bunalır ve bu durumu askeri okul ile karşılaştırarak, aynı ölçüde “çekilmez” olarak nitelendirir. (95) Annesi için ise Alberto, bu dönemde hayattaki biricik destektir. (115)

Alberto, daha sonra, annesi ve babası arasındaki ilişkinin bir benzerine maruz kalarak, babası ile olan ilişkisinin, onun belirlediği hedeflere ulaşmasına bağlı olduğunu görmektedir. Babasının Alberto için hedefi, onun Amerika Birleşik Devletleri’nde mühendislik okumasıdır. Başarılı olursa babası ona bir araba hediye edecektir ve Amerika Birleşik Devletleri’ne gönderecektir. (101)

Bu durumda görülüyor ki, ancak şartlar yerine getirildiğinde ve anlaşmaya bağlı kalındığında, güçlü taraf, güçsüz tarafa imkânlar sunacaktır. Aksi takdirde, annesinin kendi parasıyla ödediği ev onları birçok şeyden mahrum bırakacak ve bu durum, annesi ve Alberto için sosyal sınıflarında bir düşüşe yol açacaktır. Carmela eşinden ayrılmak istediğinde, Alberto’nun annesi ve kendisi için düşündükleri bu duruma açıklık getirir:

“[...]zavallı annem, iskambil partileri bitti artık, elveda bayramlar, ziyaretler, yolculuklar, baba beni futbol maçına götür, futbol zencilere göre bir spordur yavrucuğum, gelecek yıl seni Regatas’a yazdıracağım, kürekçi olacaksın [...] (171)”

Yukarıda romandan verilen bölüm ile annesinin babasından ayrılması durumunda, parayla birlikte konumlarını kaybedecekleri ve bulundukları sınıfının getirdiği ayrıcalıklardan da vazgeçmek zorunda kalacakları dile getirilir. Miraflores’teki lüks hayattan vazgeçmeleri, artık bu sosyal çevrenin de bir parçası olmayacakları anlamına gelir.

Romanın son bölümünde, Carmela’nın eşini affettiği anlaşılır. Bu durum, ekonomik gücün, vicdanı yendiği anlamı taşıdığı yönünde yorumlanabilir. Carmela,

gururla yaşayacağı yaşama karşılık, çapkın ve aldatan eşinin yanında olmayı seçer. Seçtiği bu yol, ona hizmetçilerin olduğu lüks bir evde yaşama imkânını yeniden sunacaktır. Bunu yanı sıra, Carmela'nın, Miraflores'in sosyal çevresinde yeniden saygıdeğer bir yer edinmesini sağlayacaktır. Alberto'nun da bu durumu kabullendiğini şu cümlelerden anlamak mümkündür: “Şimdi babam uslandı. Daha rahat bir ev arıyorlar. Ama babam arada bir, bir kaçamak yapıyor gene, ertesi sabaha kadar da ortada görünmüyor. Ne yapalım!” (433) Bu kabullenme ile birlikte Alberto'nun eski dünyasına geri döndüğü de anlaşılır:

“[...] kendisini güzel şeylerden ayıran o üç yıllık aradan sonra, çocukluğunun dünyasında kendisini biraz yabancı hissetmişti. Ama şimdi, güveni sonsuzdu, durmaksızın espriler patlatabiliyor, öbürlerine eşitleriymiş gibi bazan biraz da üstten bakabiliyordu.” (425)

Babasının anlaşmasına uyduğu, arkadaşları Emilio ve Pluto'nun gözünde yeniden ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu, babasının Alberto'ya hediye ettiği saat üzerinden yansıtılmıştır:

“Babası, Noel gecesi saati ona armağan ederken, “Sınavlarındaki başarının ödülü bu,” demişti. “Sonunda adına yaraşır bir biçimde okulu bitirdin. Sanırım arkadaşlarından hiçbirinin böyle bir saati yoktur. Cakanı satarsın artık.” Gerçekten de, bir önceki gün, parkta neredeyse sürekli olarak saatten söz etmişlerdi. “Babam hayatı iyi tanıyor,” diye düşündü Alberto.” (423)

Bu dünyaya döndükten sonra, Alberto'nun hayalleri yeniden şekillenmiştir. Askeri kurumun tecrübelerini hızlı bir şekilde unutup geride bırakmıştır:

“Çok çalışıp iyi bir mühendis olacağım, [...] Dönüşümde de babamla birlikte çalışacağım, üstü açık bir otomobilim, havuzlu büyük bir evim olacak. Marcela'yla evlenip çapkın bir erkek olacağım. Her cumartesi Grill Bolivar'a dans etmeye gideceğim.

Bol bol yolculuk yapacağım. Birkaç yıl sonra da, Leoncio Prado Koleji'nde okuduğumu hatırlamayacağım bile.” (434)

Sonuç olarak görülen, Miraflores'teki güç dengesinin varlıklı olmak üzerine oturtulduğudur. Sosyal statü ise, paraya ulaşma ve mülk sahibi olma oranına göre belirlenir. Dışarıdan her şeyin yolunda görüldüğü bu küçük burjuva dünyasında yer almanın yolu, yalnızca maddi güce sahip olmak ile mümkündür. Okuyucunun paranın gücü ve bu gücün getirdikleri ile vicdanlı olmak arasında yapacağı bir karşılaştırmada ilkinin daha önemli bir yere sahip olduğu fikri ortaya çıkacaktır. Bu güce sahip olanların, diğerlerine rahatça hükmedebildikleri Alberto'nun babası üzerinden yansıtılır. Hükmedilenler bu dünyada güçlünün istediği doğrultusunda ilerlerlerse, ayrıcalıklara kavuşacaklardır.

5.2.1.2. Lince ve La Victoria

Lince bölgesi, romanda “karanlık sokakların, tek tük dükkânların, solgun sokak lambalarının ve karanlığa gömülmüş evlerin” yer aldığı bir yer olarak tasvir edilmiştir. (171) İşçi kesiminin yaşadığı bu bölge “köle” lakaplı Ricardo Arana'nın ailesinin yaşadığı yerdir. Güç dengesi içinde ortalama bir yere sahip olan aile, zenginlerle fakirler arasında bir yer aldığı söylenebilir. Miraflores'te hiyerarşik düzen varlıklı olma üzerine kurulmuşken, Lince'de bu denge kaba kuvvet ve bu güçten doğan şiddet üzerine kurulur. Ricardo Arana'nın ailesi de, bu türden bir güç dengesi içerisinde yer alır. Bir temsilci olarak Ricardo'nun babası, bu hiyerarşi içerisinde saldırganlığı ve sertliği ile ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Karakter, roman içerisinde “erkek adam” olarak yansıtılmıştır. “Erkek adam” kavramı, romanın ana temasını da oluşturan “maçoluk” kavramı ile benzer bir anlam taşır. Bu kavram, yazar tarafından Ricardo'nun babası ile şekillendirilir. Buna göre, erkek, güçlü ve çalışkan olmalıdır. Ricardo'nun babasına göre, “Yalnız kadınlar zamanlarını yatakta geçirirler, çünkü tembeldirler ve kadın oldukları için tembel olabilirler.” Bunun yanında Ricardo'ya onu bir “kız çocuğu gibi” yetiştirdiklerini ve kendisinin onu “adam edeceğini” söyler. (191)

Babanın sert yapısına karşılık, Ricardo ve annesi hassas ve masum mizaçlıdır. Ricardo'nun gözünde Lima korkutucu bir yerdir. Ona göre, Lima'da insan kaybolup,

evinin yolunu bulamayabilir. (193) Daha önce küçük bir şehirden gelmiş olması, Ricardo'nun buraya alışmasını zorlaştırır. Kendisine büyüdüğünde buradan gideceğine dair söz verir. Ricardo'ya Lima'nın korkutucu gelmesinin sebebi, annesi ile babasının uzun yılların ardından bir araya gelerek, yaşadıkları küçük şehirden buraya taşınmak zorunda kalmaları ile açıklanabilir. Ricardo babası ile 8 yaşlarında ilk defa karşılaşır ve bir anda onunla birlikte yaşamaya başlar. Ona ilk günden beri ısınmaz ve babası ile arasında gizli bir savaş vardır. (90) Babası, annesine Ricardo'yu bir "kız" gibi yetiştirdiğini söyler. Kendini evde daima yalnız hisseder. Özellikle Ricardo'nun babasından korktuğu ve çekindiği romanda birden fazla şekilde vurgulanır. Bu korkunun Ricardo açısından haklı sebepleri olduğu romanda çeşitli yollarla dile getirilir. Babasının ruhsal durumuna göre hareket etmek zorundadır. Ev ortamında her zaman babasının annesine bağırdığını duyar. Bu şiddetli kavgaların sonunda babasının annesini dövdüğünü de işitir. Annesini korumak isterken kendisi de babasının şiddetine maruz kalır.

Bu durumda, romanın en zayıf ve savunmasız karakteri olan Ricardo, "erkeklik" kavramının ağırlığı altında ezildiği görülür. Kendi ailesi içerisinde yaşadığı tecrübeler onu sürekli aşağılanmaya maruz bırakır. Yeterli ölçüde "sert ve duygusuz" değildir. Bu durumda, Ricardo, askeri kuruma daha fazla "erkek" olabilmesi için gönderilmelidir.

Lince bölgesi ile ilgili bir başka izlenim, romanın kadın karakterlerinden Teresa ve teyzesi üzerinden verilir. Ancak bu ailenin, Ricardo'nun ailesinden farklı olarak, maddi açıdan zorlandıklarını gösteren ve sosyal sınıf olarak Ricardo'nun ailesine oranla daha aşağıda olduğuna dair çeşitli unsurlar bulunur. Romanın üç ana karakteri ile ilişkilendirilen Teresa, ilk olarak karşımıza Ricardo'nun mahallesinde yaşayan, buluşmak istediği kişi olarak çıkar. Ardından cezalı olduğundan buluşmaya gidemeyen Ricardo'nun, Alberto'dan yardım istemesiyle, okuyucu, Alberto ve Teresa arasındaki ilişkiye şahit olur. Son olarak, romanda Jaguar olduğu sonradan ortaya çıkan anlatıcı aracılığıyla da Jaguar ve Teresa'nın geçmişi hakkında bilgi verilir. Teresa'nın içinde bulunduğu maddi sıkıntı temel olarak Jaguar'ın anlatıcılığıyla verilir. Böylelikle, Jaguar'ın da bu bölgede yaşamış olduğunu öğrenilir. Teresa ve

Jaguar çocukluk yıllarından beri birbirlerini tanımaktadır. Geçmişe dönük bir anıda Jaguar'ın Teresa'ya karşı izlenimi verilmektedir:

“Her zaman o kadar düzgün, o kadar bakımlı görünürdü ki [...] Sık sık giysi değiştirdiğinden değildi, tersine, giyecek pek bir şeyi yoktu. [...] Bazan teyzesi eteğini onarırdı, iyi de becerirdi, örülmüş yerler hiç fark edilmezdi. [...] Yalnızca iki çift ayakkabısı vardı. [...] Bir keresinde masaya çarpmış, attığı çığlığı duyan teyzesi gelip ayakkabısını çıkarmış [...] içinde ikiye katlanmış bir mukavva parçası olduğunu görmüş, “Tabanı delik” diye düşünmüştüm.” (177)

Teresa'nın ve ailesinin içinde bulunduğu bu maddi sıkıntı, bölgenin sosyo-ekonomik yapısı hakkında ipucu verebilir. Teresa'nın annesi de babasının eve getirdiği kadınlara katlanmak zorunda olan ancak zamanla güçsüzleşen bir kadın portresi ile sunulur. Babası ise, fakirlikten kurtulmak için çok çalışan, zenginlere söven ve alkol bağımlısı bir adam olarak gözüktür. Babanın ölümünden sonra annesi Teresa'yı teyzesine bırakarak “kendi hayatını yaşamaya” gider. (294) Bu dönemden sonra tamamen Teresa'nın bakımını üstlenen teyzesinin, Ricardo'nun buluşmaya gelemeyeceğini söylemek için gelen Alberto'ya söylediği ifadeler, bölgenin insanını tanımlamada bir örnek oluşturabilir:

“[...] burayı eviniz kabul edin, yoksul, ama namuslu kişilerizdir. Ben hayatımı hep namusumla, alnımın teriyle kazanmışımdır, terziyim, yeğenim Teresita'yı okutabildim, yavrucuk öksüz kaldı, zavallı, her şeyini bana borçludur, [...]” (108)

Yukarıda da belirtildiği üzere, Lince bölgesinin bir başka sakini olan Jaguar'ın daha önce Saenz Pena isimli bir okula gittiği anlaşılır. Askere alınan ve haber alamadığı abisinin arkadaşı Higuera, bu dönemde Jaguar'ı yönlendiren kişidir. İlk içkisi ve sigarasını içtiği birlikte içtiği Higuera, Jaguar'a “hayatı öğretir”, ona kimi zaman para da verir. Maddi sıkıntı çektiği anlaşılan Jaguar, annesinden para

istediğinde, annesi babasından çok az para kaldığını söyleyerek onu her zaman geri çevirir. Annesinin ilgisiz bir karakterde olduğu gösterilen romanın bu bölümde aynı zamanda Jaguar'ın Teresa ile ilgili olan düşüncelerine de yer verilir. Jaguar'ın vaktini ailesi ile geçirmek yerine sıklıkla Higuera ile mahallenin farklı yerlerinde ve annesinin arkadaşı olan Teresa'nın teyzesinin evinde geçirdiği görülür. Teresa ile geçirdiği vakitte, Jaguar'ın Teresa'ya olan ilgisinin onu masumlaştırdığı söylenebilir. Jaguar sıklıkla kendisini ilerde Teresa ile evlendiğini düşünerek hayal eder. (70) Teresa ile sık görüştüğü dönem Jaguar için okulda başarılı olduğu ve örnek olarak gösterildiği bir zamandır. Başka arkadaşlarla vakit geçirmek yerine, yalnız kalmayı tercih ettiği anlatılır. Higuera ile birlikte geçirdiği vakit ise zamanla Higuera'ın ondan hırsızlık yapmasını istemesi ile yön değiştirir. Jaguar ilk hırsızlığını çocuk yaşta gerçekleştirir ve zamanla buna alışır. Romanın sonunda Jaguar'ın annesinin de durumdan haberdar olduğunu öğreniriz. Ancak annesi için bu bir sorun değildir. Annesinin “Kendi başının çaresine bak, ben hiçbir şey bilmek istemiyorum. Ama para getirmezsen, işe girersin” (320) cümlesiyle, bu durumu çok normal karşıladığı anlaşılır. Bunun yanında, zamanla Jaguar'ın hırsızlıktan kazandığı bu parayı annesine de verdiğini ve kimi zaman annesini para vermemek konusunda tehdit ederek, isteği doğrultusunda yönlendirebildiği de anlaşılır. (330) Bu durumda hırsızlık, Jaguar'ın yaşadığı bu çevrede olağan bir durum olarak gözükmektedir, Higuera ve dâhil olduğu çevre aracılığıyla Jaguar'ın da bu türden bir yaşama alıştığı ortaya çıkar. Jaguar'ın Teresa ile olan arkadaşlığından doğan masumiyetin zamanla suça ve bozulmaya dönüştüğü anlaşılır. Teresa'dan uzaklaştığı dönemde Jaguar'ın, Teresa'nın yeni arkadaşlarını takip ederek, arkadaşlarından bazılarını dövmesi, Jaguar'ın şiddete meyilli karakterinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir:

“[...] bu kez iki çocuğa hayvanca giriştim ve kazandım. Teresa'yla birlikte olan, kendini savunmaya bile çalışmadı, yere kapaklanarak mızıldandı. Arkadaşı on metre ötede durmuş, “Vurma ona, alçak herif, vurma ona” diye bağıyordu, ama ben vurmaya devam ediyordum. [...] Gömleğinden yakalayıp, “Bir daha seni Teresa'nın yanında görürsem, bundan beter bir dayak atarım.”” (332)

Jaguar, annesinin de hayatını kaybetmesinin ardından, vaftiz babasının yanına taşınır ve burada vaftiz babasının dükkânında çalışmaya başlar. Bu dükkânda, gizli gizli içtiği sigarayı alabilmek için fazla para isteyerek ya da para üstünü eksik vererek müşterileri aldatması gereklidir. (386)

Son olarak, La Victoria bölgesi, romanda “işçilerin, hizmetçi kızların, melezlerin, dans eden yerlilerin, bakır tenli Kızılderililerin” (118) yer aldığı “havaya ucuz yemek ve içki kokusunun” (118) sardığı bir yer olarak tasvir edilir. Bu bölge aynı zamanda, “Altın Ayaklar” isimli öğrenciler arasında ün salmış bir hayat kadınının bulunduğu yerdir. Lince ve La Victoria bölgesi arasında yapılacak olan bir karşılaştırmada, Lince’nin maddi sıkıntı yaşayan, ancak yine de “gururla” yaşayan ailelere ev sahipliği yaptığı görülürken, La Victoria’nın iş bölgesi olmasının yanı sıra, genelev niteliğindeki mekânlara zemin oluşturduğu görülür. Bu durumda, okuyucuda La Victoria’nın, Lince bölgesinden daha düşük bir sınıfa ait bir uzam olduğu fikri oluşabilir.

Sonuç olarak, güç dengesi içerisinde kentin insanlarını hükmeden ve hükmedilenler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Lima’da burjuva bölgesi olarak tasvir edilen Miraflores hükmedenleri temsil ederken, Lince ve sonrasında La Victoria bölgeleri hükmedilenleri temsil etmektedir. Kentin ikiye ayırdığı bu hiyerarşik düzende, bölgelerin de kendi içindeki güç dengesi bağlamında ayrı bir düzeni olduğu görülür. Alberto’nun ve ailesinin yaşadığı bölgede maddi gücün hayata hükmettiği algısı oluşturulurken, Ricardo’nun dâhil olduğu bölgede, fiziksel şiddet ve yine aynı bölgeye ait olan Jaguar’ın çevresinde fiziksel şiddetin yanında maddiyatın getirdiği gücün zayıf olanlara kolayca hükmettiği yansıtılır.

5.2.2. Leoncio Prado Askeri Lisesi

Romanın ana merkezi olan Leoncio Prado Lisesi, tüm öğrencileri bir araya getiren ve mikrokozmozun oluşmasına olanak sağlayan uzamdır. Hikâye akışındaki temel olaylar burada gerçekleşir. Lima ve Peru’nun çeşitli bölgelerinden gelen öğrencilerin oluşturduğu mikrokozmozun yansıması askeri okulda gerçekleşen hikâyelerde yer bulur. Cava, Vallano gibi öğrencilerin bazıları, ailelerinin hangi sınıfa

ait olduğu bilgisinden bağımsız olarak, etnik kökenleri ile yansıtılır. Çetenin içinde yer alan Jaguar ve grup ile bağıntılı olan Alberto ve Ricardo ise, yukarıda bahsedildiğı üzere, ailelerinin ve gruplarının ait olduğu ekonomik ve toplumsal sınıfların yapısı birlikte romanda yer bulur. Bu öğrenciler, kentte farklı uzamlarda görülürken, askeri okul ortamında sınırlı bir uzama konumlandırılırlar.

Roman boyunca Alberto, Ricardo ve Jaguar'ın okula ilk olarak gelmeye karar verdikleri anlara da tanıklık edilir. Alberto'nun babasının annesinden bağımsız olarak verdiğı bir kararla okula “adam olmak” için gelmek zorunda kaldığı anlaşılr. Babası, Alberto'ya kendi ailesinin uzun yıllardır her alanda birinci olduğunu, Alberto'nun ise, bu geleneğı bozduğunu söyler. (250) Ricardo'nun ailesinde de durum çok farklı değildir. Onun da “erkek” olması ve kendini düzeltmesi için bu okula girmesi gereklidir. Alberto'da olduğı gibi bu ailede de karar, anneni itirazlarına karşın, babanın ısrarcılığıyla verilir. Ancak, Alberto'nun aksine Ricardo'nun da okula girmek için istekli olduğı görülür. (234) Ricardo gibi, Jaguar'ın da, kendi isteğıyle, vaftiz babasının evinde geçirdiğı hayattan kurtulmak için koleje girmeyi düşündüğü anlaşılr. Vaftiz babasına göre de, “adam olmak” Jaguar'ın bu okula girmesinin temel amacıdır. (388) Bu durumda görülen, askeri okul, gençlerin, kendine çeki düzen vermeleri, yola gelmeleri ve en önemlisi “erkek” olmaları için gitmeleri gereken bir uzam olarak gözükür. Teğmenler de aralarında öğrenciler hakkında konuştuklarında, onların hiç bir şeyden ders almadıklarını ve bunun sebebinin buraya kendi istekleri ile gelmemelerinden kaynaklandığını belirtirler. Onlara göre de, öğrenciler bir asker gibi düşünemezler ve aileleri onları buraya “haydut” olmasınlar diye ve erkek olsunlar diye göndermişlerdir. (201)

Askeri okulun bağılı bulunduğı La Perla bölgesi, otoriteyi, sertliğı ve erkeklik olgusunun baskın olduğı bir dünyayı temsil eder. Özellikle Alberto üzerinden gösterilen bu görüş ile birlikte, La Perla bölgesi ile Miraflores arasında bir karşılaştırma yapmak mümkündür. La Perla, askeri okul ve bu okulun temsil ettiğı tüm katı değerler iken, Miraflores bu açıdan Alberto için çocukluğuna, güven duyduğı ortama bir dönüştür. Alberto'nun kendi gibi olabildiğı, özgür olduğı yerdir. Bunun ötesinde, Ricardo'nun ölümünden sorumlu kişiyi komutanlara bildirmesi ardından komutanların onu daha önce yazmış olduğı müstehcen hikâyelerden ötürü

cezalandırmak ile tehdit etmeleri, Alberto için bu mekânın çekilmez olmasına sebep olur. Öyle ki, okulda birçok öğrencinin en kötü tecrübesi olarak sayabileceği “hoşgeldin töreni” bile ona aynı hissiyatı vermemiştir:

“Alberto o anda Köpeklere yapılan hoşgeldin törenlerini düşündü. Üç yıldan beri ilk kez, Koleje girerken duyduğu bu çaresizlik ve küçülme duygusunu yaşıyordu. Üstelik şimdiki daha da kötüydü; hoşgeldin, hiç değilse başkalarıyla paylaştığı bir duyguydu.” (368)

Yukarıda da bahsi geçen “hoşgeldin töreni”, Leoncio Prado Askeri Lisesi’nde üst sınıf öğrencilerin, yeni gelen öğrencileri “karşılama” için gerçekleştirdiği bir kabul töreni görevi görür. Ancak bu tören, acımasız ve insanlık dışı bir şekilde gerçekleştirilir. Törenin vahşeti de yine romanın en zayıf karakteri Köle Ricardo üzerinden yansıtılır:

“[...] o sabah tanıştığı yeni sınıf arkadaşlarından birçoğu onun gibi yakalanmış, çimenlik alanı geçip dördüncü sınıf yatakhanelerine sürüklenmişti. [...] koğuş duman ve üniformalarla doluydu, kahkahalar ve bağırışlar duyuluyordu. [...] omzuna biri vurdu. Yere düştü, [...] midisinin üstünde bir ayak vardı. On tane surat, bir böceği incelermişçesine, aldırmaçlıkla ona bakıyordu, [...] Aralarından biri, “İlk önce, Meksika corridosu ritmine uydurarak yüz kere, “Ben bir köpeğim” diyeceksin” dedi. [...] tükürük yağmaya başladı, öyle uzun sürdü ki, gözlerini kapamak zorunda kaldı. [...] Bu kez boyun eğdi: [...] Sağdaki önce vurdu ve Köle kolunda ateş gibi bir acı duydu. Hemen aynı anda, soldaki de aynı hareketi yaptı. [...] “Bitti artık” diye düşündü. Ama daha yeni başlıyordu.” (56-57)

Bu “törenin” dikkat çeken en önemli unsurlardan birinin insan ve hayvan olma arasındaki ikilik olduğu görülür. Okulun ilk günlerinde gerçekleşen bu olayların, öğrencileri insanlıklarını bırakmaları şeklinde yönlendiren bir tarafı vardır. Öğrenciler bu sisteme dâhil olup olmayacakları, sınav özelliği taşıyan bu törenle ortaya çıkacaktır:

““Köpek misin, insan mı?” diye sordu ses. “Köpeğim efendim.”
“Öyleyse ayakta ne işin var? Köpekler dört ayak üzerinde yürür.
[...] “İki köpek sokakta karşılaşıncı ne yapar? [...] “Kavga ederler”
dedi ses. “Havlarlar ve birbirlerine saldırırlar, birbirlerini ısırırlar.”
[...] “Birbirlerini yalarlar.”” (58)

Öğrencilerin, bu ayrımı kendi karakterlerine göre yaptığı düşünülebilir. Ricardo’nun, geldiği yer olan Lince’de babasının baskısı altında yetişmiş olmanın getirdiği psikolojiyi okulda da sürdürdüğü görülür. Boyun eğmeyi ve hatta Köle olmayı seçtiği ileri sürülebilir. Babasının psikolojik ve fiziksel şiddeti ile Ricardo’nun maruz kaldığı zorbalık ve aşağılanma, Leoncio Prado’da Ricardo’nun yaşadığı rahatsızlıkların temelini oluşturur. Evde yaşadığı tecrübeler gibi Leoncio Prado da sürekli aşağılanmaya maruz kaldığı bir yer haline dönüşür.

Ricardo törene bu tepkiyi verirken, çetenin lideri olan Jaguar’ın yaklaşımı farklıdır. Jaguar’ın duruşunu, Cava’nın aracılığıyla okuyucuya aktarılır:

“[...] Onu çevrelemişler, [...] Kemerleriyle onu tehdit ediyorlardı. O da onlara sövmeye başladı, analarına küfrediyordu, bütün dünyaya küfrediyordu. [...] Ona dediler ki: “Al bakalım Köpek, madem bu kadar yürekli, al sana dişine göre biri” O da şöyle karşılık verdi: “Bana bakın, benim adım Jaguar. Bana Köpek demesiniz iyi edersiniz.” [...] Dövüşürken adının niçin Jaguar olduğunu anladım. Son derece çevik, insan inanamıyor.” (61)

Daha sonra bu anlatılanın kısmen yalan olduğu ifade edilip Jaguar’ın da dayak yediği anlaşılrsa da (61), grup içinde Jaguar’ın güçlü imajı artık ortaya çıkmıştır. “Garip, mavi haşin gözleriyle onları süzmeye başlamasıyla” ve “alaylı ve aldırılmaz duruşu” ile Jaguar’ın çetenin lideri olacağı hemen anlaşılmaktadır. Askeri liseye gelmeden önceki hayatında Jaguar, Lince’de hayatın uçlarında yaşamış olması, sokakta edindiği tecrübeler, onu askeri lisede bulunan birçok öğrenciden farklı bir konuma yerleştirir. Grupta oluşturduğu özgüvenli duruşunun, onu tartışmasız bir şekilde “ormanın kralı” haline dönüştürdüğü gözlemlenir.

Jaguar'ın lideri olduğu bu çetenin kurulması öğrenciler için önceliklidir. Ancak bu şekilde onlara bu eziyetleri yapan dördüncü sınıflardan öğ alabileceklerdir. Grup planlar yapar ve ekip halinde töreni düzenleyen öğrencileri bularak, saldırılara başlarlar. Kimi zaman taş yağmuruna tutarlar bu öğrencileri ya da maske takarak gece nöbetinde saldırırlar ve bu saldırıların çoğunu yakalanmadan gerçekleştirirler. Tüm bu harekâtları verdiği talimatlar ve çeteden seçtiği kişilerle Jaguar yönetir. (63) Çetenin kolayca fark edilmeyecek bir büyüklükte olması ve verebildikleri büyük zararlarla bir çeşit gerilla gibi hareket ettiği söylenebilir. Üçüncü sınıfa kadar bu tip saldırıları sürdürürler. Ancak sonunda bir gün birisinin onları gammazlaması bunu sona erdirir. Kim olduğunu anlamazlar ve bunun sonucu olarak teğmen onlara sadece bir kereliğine dışarıya çıkış iznini yasaklar. Bu ihbar, romanın temelini oluşturmaya da, ana hikâyedeki sınav sorularının çalınması ardından yapılan ihbarın habercisi ya da provasası gibi görülebilir. Bu olayın ardından çete bu amaçla toplanmaz. Ancak birlikteliklerinin sürmeye devam ettiği ve Jaguar'ın liderliği ile zamanla bütün sınıfın bu çeteye dâhil olduğu anlaşılır.

“Kendini şiddetle kabul ettiren Jaguar” gibi olmayacağını söyleyen Ricardo'nun kim olduğu okulun ilk gününden anlaşılır: “çaresiz, zayıf bir köle” (149). Ricardo'nun evde ve önceki okul hayatında da uzun zamandır hissettiği yalnızlık ve kırılganlık, okulda da peşini bırakmaz:

“Yalnızlığa ve aşağılanmalara katlanabilirdi, onlara çocukluğundan beri alıştı ve yalnızca yüreğini yaralıyorlardı; asıl korkunç olan, bu hapsoluştı, dışarıdan kendisine zorlanan, kendi seçmediği, deli gömleği gibi zorla giydirilmiş sonsuz yalnızlıktı. [...] İlk kez başına gelmiyordu bu. Salesia Kolejinde “Taşbebek” derlerdi ona, çekingendi, her şeyden ürkerdi. Ders aralarında, sınıf arkadaşları çevresinde toplanır, “Ağla taşbebek, ağla,” diye bağırırlardı. [...] çocukların ağızları kendisini ısırmaya hazırlanan hayvan ağızlarına dönüşürdü.” (148)

Bunun ardından, Ricardo'nun alışmış olduğu ve çocukluğundan itibaren üzerinde taşıdığı bu duyguların onu rahatsız ettiği ve bunun sonucu olarak, “Leoncio Prado'nun giriş sınavını kazanmak için elinden geleni” yaptığı anlaşılır. Kendi “ödlek bedenini cezalandırmak, adam etmek” (148) hayattaki önceliği olur. Kendine verdiği

bu sözleri hatırlaması, sınav sorularını çalan Cava'yı ihbar etmesindeki en büyük etkendir. Ricardo "artık özgürlüğünü istemektedir" ancak bu şekilde "yalnızlığını kendi istediği gibi" yaşayacaktır. Teresa'yı sinemaya götürmek ona göre bunu yaşamasını sağlayacaktır. (149) Çete, Ricardo'nun okuldaki hayatını zorlaştırır, sürekli onun "üzerine çullanır." Jaguar ona bu hayatı yaşatan en önemli kişi olsa da Ricardo'nun gözündeki sürekli onun "sigarasını ve parasını çalan ve hatta bir keresinde onun üzerine işeyen" Cava, Jaguar'dan sonra en kötüsüdür. Bu durumda Ricardo haklıdır ve öç alacaktır. Onu bunu yapmaktan alıkoyan "çeteye ihanet ettiği" düşüncesinden kaynaklanan suçluluk duygusuna karşın Ricardo teğmen Huarina'ya olanları anlatır. (151)

Romanın en başından beri birçok öğrencinin askeri okula ait hissetmediği ve asker olmayı istemediği anlaşılmaktadır. Ricardo'nun "erkek" olmayı öğrenmek için gönderilmesi gibi Alberto da burada benzeri bir amaçla bulunur, amacı asker olmak değildir. Alberto, babasının onu Amerika'ya göndereceği hayali ile mühendis olmayı hedefler. (26) O, Jaguar'ın liderliğini sürdürmek için kullandığı şiddet yerine, gruba yakın olmak için başka bir yöntem seçer. "Ben kaçığı oynuyorum. Daha doğrusu soytarıyı." der kendisi için. Alberto'ya göre, "Bu da kendini ezdirmemenin bir yoludur." Bu okulda ona göre: birisi "Tırnaklarıyla, dişleriyle savunmazsa kendini, üstüne basıp geçerler." (26) Ricardo'ya göre de Alberto sürekli "rol yapan, cin gibi" birisidir. (149)

Alberto'nun lakabının şair olmasının sebebi, yazdığı aşk şiirleri ve bunun yanı sıra, arkadaşları için kızlara yazdığı aşk mektupları ve öğrencilerin kendi aralarında merakla okuması için yazdığı, müstehcen hikâyelerdir. Bunlar karşılığında arkadaşlarından para almakta ve bu parayı ise genelde sigara ve içkiye yatırmaktadır. Okul içinde Alberto'nun savunmasız kalmamak için sürekli espriler yaptığı ve Jaguar'ın bazı hareketlerini taklit ettiği görülür. Yaptığı kaba ve müstehcen içerikli esprileri, onun arkadaşları arasındaki popülerliğini korumasını sağlar. Alberto çocukluğunu geçirdiği Miraflores ortamından farklı olarak, burada ailesi ve arkadaşlarının oluşturduğu burjuva rahatlığını yaşayamayacağının farkındadır. Kendisini çok güçlü biri olarak görmediğini ve bu durumu özgüvenli duruşunu kullanarak değiştirmeye çalıştığı söylenebilir.

Okulda özellikle çetenin üyeleri Jaguar, Boa ve Kıvırcık isimli öğrencilerin yaptıkları “şakalar”, buradaki acımasızlığın uç boyutlara geldiğinin göstergesi olabilir. Okulda sürekli Boa isimli öğrencinin yanında bulunan köpeğe yapılan eziyetlerden bahsedilir. Boa’nın anlatımıyla, bir keresinde bu köpeğin üzerine bir avuç kene koyulduğu öğrenilir. (225) Bunun ardından kenelerle, Köle’ye de benzeri bir şakanın yapıldığını anlaşılır. Grup, kendi içindeki dinamiğini de birbirleri hakkındaki müstehcen şakalar üzerine kurar. Birbirleri arasında yaptıkları erkeklik, eşcinsellik ile ilgili şakaların yanı sıra ırkçı şakalar da grubun iletişim şeklidir. Özellikle Alberto, evde annesine karşı sergilediği masum ve sessiz tutumunun aksine okulda takındığı neşeli ve hareketli tavırla bu türden şakaları genelde başlatan kişidir. Ricardo ise bu ortamı genellikle uzaktan izleyen hali ile “Aslında hepsi birbiriyle dost. Birbirlerine hakaret ediyorlar, kavga ediyorlar, ama görünürde, aslında birlikte eğleniyorlar. Yabancı gibi gördükleri benim.” (156) diye düşünür. Bunun yanı sıra, okulda sürekli hırsızlık üzerinde dönen ticari bir sistem vardır: Çete üyeleri öğrencilerin eşyalarını veya olay örgüsünün temelini oluşturan durumdaki gibi sınav sorularını çalarak, bunları yüksek fiyatlara satarlar. Hiçbir yetkilinin haberi olmaksızın okula soktukları sigaraları ve içkileri, değerlerinin çok üstünde başka öğrencilere satarlar. Öğrenciler arasında neredeyse her şey ticari ilişkiye dayalıdır. Çete bunu hırsızlık aracılığıyla sağlarken, Alberto yazdığı erotik öyküler ve mektuplarla sağlar.

Romanda, Alberto, Ricardo ve Jaguar dışında, yalnızca okul içindeki davranış ve tutumları ile okuyucunun karşına çıkan öğrenciler arasında Serrano Cava, Zenci Vallano ve Cholo Urioste, Boa ve Kıvırcık yer alır. Melez olan Urioste, Boa ve Kıvırcık hakkında etnik kökenleri ile ilgili öne çıkan önemli bir unsur bulunmazken, Cava ve Vallano’nun ait olduğu etnik kökenler ile ilgili, romanın çeşitli bölümlerinde bir takım tanımlamalar bulunur. Bunlardan Serranolar ile ilgili olanlarına aşağıdaki alıntıda yer verilir:

“Cava subay olacağını söylerdi [...] Serranolar inatçı olur, bir kere kafalarına bir şey koydular mı, hayatta vazgeçmezler. Ordunun çoğunluğu dağlıdır. [...] Serranoların hiç şansı yoktur, başları dertten kurtulmaz. [...] o camı kırmak için geri zekâlı olmak gerek. Serranoların çoğu biraz geridir. [...] Şans denen şey yok serranolarda, en kötü şeyler hep onların başına gelir. Serrano doğmamak büyük bir şans. (188) [...] uğursuz

serrano, dedi, geri zekâlılığı yüzünden yakalandı, onunla birlikte bütün serranolara da sövdü. [...] o ki serranoları görmeye dayanamazdı. (87) [...] Babası hödüğün teki olmalı, bütün serranolar öyledir. [...] bütün hayatını kızılderililer ve lamalarla geçirecek, aptal köylünün teki olacak. (237) [...] Dağlılar acayip ikiyüzlü olur,” (252)

Serranoların yanı sıra, çetenin bir üyesi olan Zenci Vallano’nun üzerinden de siyahiler ile ilgili benzer genellemeler yapıldığı görülür:

“Vallano mektup karşılığında kopya verir, ama zencinin birine de güvenilmez ki. (18) [...] Zenciyim, tamam, ama hepinizden daha erkeğim, (154) [...] Havlayan zenci ısırmaz.” (155)

Bunun yanı sıra, romanda kıyılılar ve beyazlarla ilgili bir takım genellemeler de, okuyucuya Boa’nın monologları aracılığıyla verilir. Mirafloresli olan Alberto için, “Ne yapsın, o da bütün kıyılılar gibi biraz hanım evladı.” (291) ifadesine benzer bir ifadenin “Beyazların hepsi böyledir zaten, kuru gürültücü, erkek sanırsın, ama yürekleri kadın yüreğidir, kişiliksizdirler” (292) cümlesiyle de beyaz tenliler için yapıldığı anlaşılır.

Yukarıda bahsi geçen, etnik kökenlere dair romanda yakalanabilecek ipuçlarının yanı sıra, eserde vatan kavramı, askerlik olgusu ve Peru hakkında da çeşitli yargılar bulunduğu görülür. “Peruluymuş ama Fransız geçiniyormuş [...] Yurdunu yadsımak kadar alçakça bir şey olamaz. (188)” cümlesi Perulu olduğu için utandığı anlaşılan bir Fransızca öğretmenini tanımlamak için kullanırken, Teğmen Pitaluga’nın, “Peru’da her şey eksik yapılır, onun için de her şey boşuna harcanır” (201) şeklindeki ifadesinin ülke hakkında bir değer yargısı taşıdığı görülür. Ricardo’nun ölmesiyle sonuçlanan ateş taliminde önce Teğmen Gamboa ve Yüzbaşı Garrido’nun arasında geçen diyalog, askerlik, savaş ve Peru’nun durumu ile ilgili bir takım düşünceleri yansıtır:

“Eğer bir gün gerçekten savaşmaları gerekse, ya kaçarlarsa, ya ödlekl olurlar. Ama şansları var, bu ülkede askerler yalnızca eğitim sırasında ateş eder. Peru’nun gerçek bir savaş göreceğini sanmıyorum.

-Ama Yüzbaşım, [...] düşmanlarla çevriliyiz. Biliyorsunuz, Ekvador’la, Kolombiya, balta girmemiş ormanlarımızın bir bölümünü ele geçirmek için uygun bir zaman kolluyorlar. Şili’ye gelince, Arica ve Tarapaca bölgelerini hala geri alamadık onlardan.

-Hepsi palavra [...] Şimdi her şeye karar verenler büyük devletler. 1941’de, Ekvador’a karşı açılan kampanyaya katılmışım. Quito’ya kadar ilerleyebilirdik. Ama bütün devletler burunlarını soktular ve diplomatik bir çözüm buldular. Aramızda kalsın, çözüm falan değil, rezillik. Siviller sonuçta her şeyi belirliyorlar. Peru’da artık askerlik göstermelik bir iş.” (207-208)

Grup dinamiğinin dışında kalan Ricardo’nun okuldaki tek arkadaşı olan Alberto sayesinde, yalnızlığından bir ölçüde sıyrılabilirdiği ve ancak Alberto’ya tam olarak güvenmediği anlaşılır. Alberto için ise, Ricardo zaman zaman tersleyebildiği, bazı durumlarda yalan söyleyebildiği ancak yine de yakın olduğu biridir. Ricardo, sınav sırasında kopya çekme konusunda suçunu üstlendiğinden cezalı olduğu bir zamanda Alberto’nun yardımını ister. Kendi mahallesinde beğendiği Teresa isimli kıza mektup yazmasını istediği Alberto başta bunu kabul etmese de, sonunda Ricardo’ya yardım etmeye karar verir. Teresa ile buluşan Alberto’nun, ilk olarak Ricardo’nun cezalı olduğunu ve bu yüzden onunla buluşamayacağını söylemesiyle Teresa ile başlayan ilişkisi, Alberto’nun da Teresa’dan hoşlanmasıyla sürer. Zamanla, Teresa ile buluşmaya devam eden Alberto da Teresa’ya âşık olur, Ricardo’ya bu durumu anlatmaz ve yalan söyleyerek ya da onu geçiştirerek ilişkisini sürdürür. Bu durumda, Alberto ve Ricardo arasında oluşan arkadaşlığın sağlam temeller üzerine inşa edilmediği düşünülebilir. Ancak Alberto, Ricardo’nun atış eğitimi sırasında başına isabet eden kurşunun onun yaşamına son vermesinin ardından, sarsılır. Bu durum Boa’nın anlatımıyla yansıtılır:

“Şair, [...], ne biçim değişti, kimse bulaşmıyor ona, [...] Artık hiç konuşmuyor. Arkadaşı gömüleli dört gün geçti, hayata dönebilirdi artık, ama daha da kötüleşti durumu. Tabutun yanı başına çakılıp kaldığı gün, “Bu herif kendine gelemeyecek” diye düşünmüştüm.

Aslına bakılırsa, onun arkadaşıydı. Sanırım Köle'nin, yani Arana'nın Kolejde başka da arkadaşı olmadı. O da son zamanlarda; eskiden Şair de onu kızdırırdı, [...] Acaba ne oldu da birden yakınlaştılar, birbirlerinden hiç ayrılmamacasına hem de? [...] Şair de Köle'yi kızdırdıklarında onu korumaya başlamıştı. [...] Biri Köle'nin canını sıktı mı, Şair hemen ona saldırıyordu, hemen her defasında da kazanıyordu. Şair saldırıya geçti mi tam bir kaplan kesilir, daha doğrusu kesilirdi. Şimdi kimsenin yüzünü görmek istemiyor, şakalaşmıyor, hep tek başına, uyuyormuş gibi. Ondaki değişiklik çok belirgin,” (290)

Alberto'nun yanı sıra, dönemdeki tüm öğrencilerin olaydan büyük ölçüde etkilendiği görülür. Teğmen Gamboa ve albay arasında geçen diyalogda öğrencilerin sadece bu konuyu konuştukları ve geceleri uyuyamadıkları anlaşılır. (270) Aynı şekilde Boa'nın monoloğunda da benzeri ifadeler yer alır: “Kendileri fark etmese de bütün bunlar herkesi çok değiştirdi.” der. (289)

Kazanın ardından askeri okulun hastanesine kaldırılan, yoğun bakımda olan Ricardo'yu ziyaret etmek için gelen babasının pişmanlık yaşadığı ancak bu pişmanlığı bastırmaya çalıştığı, bunun yanı sıra böyle bir kaza geçirmiş olmasına karşın, yine de Leoncio Prado Askeri Lisesi'nin oğlu açısından iyi bir kurum olduğunu düşündüğü Alberto ile olan diyaloglarından anlaşılabilir:

“Kötü çocuk değildir. Biliyor musun, benim sayemde böyle oldu. Bazan belki biraz sert davranmak zorunda kaldım ona karşı. Ama iyiliği içindi. Onu adam edebilmek için çok uğraştım. Tek oğlum, ne yapsam onun iyiliği içindir. Geleceği için. [...] Ricardo çok içine kapanıktır. Bize hiçbir şey anlatmazdı. Ama bazan hoşnut olmadığı duygusuna kapılırdık. [...] Ama onun için iyi oldu. [...] Değiştirdi onu, bambaşka biri oldu. [...] Çocukken nasıl biri olduğunu tahmin edemezsiniz. Burada kişilik kazandı, sorumluluğun ne olduğunu öğrendi. Ben de bunu istiyordum, daha cesur olmasını, daha sağlam bir kişiliğinin olmasını. [...] Benim hiçbir suçum yok. Ben ne yaptıysam, onun geleceğini düşünerek yaptım.” (230)

Jaguar da, Ricardo'nun ölümünden sonra değişir. Ancak ondaki bu değişim Alberto'nun aksine, durgun ve sarsılmış olmaktan ziyade, daha öfkeli hissetmek yönündedir. Jaguar'ın değişimi yine Boa'nın anlatıcılığıyla gözler önüne serilir:

“Jaguar tanınamayacak halde, insanın ödü patlıyor. Sürekli sinirli, konuşamıyoruz onunla, [...] sövüp saymaya başlıyor. [...] Jaguar, ne oluyorsun, canını sıkmaya gelmedim ki, sinirlenme, kızman için bir neden yok. [...] en küçük şey için bile dövüşüyor, bugünlerde epey adamı dövdü. [...] Kıvırcık’la bana da aynı biçimde davranıyor, bizimle böyle olmasına inanamıyorum, eninde sonunda Çetedeniz. [...] Böyle öfke nöbetleri geçirdiğini hiç görmemiştim. [...] sonra o söyledikleri; her yanı ateşe vereceğim, hepsini geberteceğim, bir gece subayların binasını yakacağız, albayın karnını deşip bağırsaklarından kravat yapmayı isterdim. [...] Jaguar diyordu ki, “Kim olduğunu bulmak için iki saat yeter, üç saat değil, hatta daha az, bir saat yeter, gözümüzü açmamız yeterli, gammazcılar anında saptarız.” (307)

Boa’nın anlattığı bu bölümde dikkat çeken bir başka husus da, Jaguar’ın dışarıya yansıyan bu değişiminin, çetenin diğer üyeleri üzerindeki etkisidir. Zamanla çeteden uzaklaşan Jaguar’ın, liderlik vasfını kaybetmek üzere olduğu görülür:

“Ama hiç olmazsa bizimle birlikte olmalıydı, her zaman arkadaşı olduk onun. Tek başına ne yapmaya çalıştığını anlamıyorum. Yanına yaklaşıp suratını asıyor, sanki her an üstümüze atlamaya, ısırmaya hazır, [...] Bundan sonra ona yaklaşmak için bir adım bile atmayacağım. [...] Sana ihtiyacım var sanma, Jaguar, vakit geçirmek için birlikteydin seninle, ama şimdi ihtiyacım yok artık sana, kısa bir süre sonra bu çöplüğün adını bile anmayacağız, birbirimizin de suratını görmeyeceğiz.” (307-308)

Ricardo’nun ölümünün Alberto’da oluşturduğu acının yanında duyduğu şüphe dayanılmaz boyuttadır ve bu şüphe onu sonunda Teğmen Gamboa ile görüşmeye iter. Ona, kendi gözüyle, olan her şeyi anlatacaktır. Alberto teğmenin yanında, okula soktukları sigara ve alkolden, Ricardo’ya yapılan kötü şakalara, hırsızlıklardan, duvardan atlayıp kaçmalarına ve çetenin okul hayatı boyunca işlediği tüm suçlara kadar her şeyi itiraf eder. (314) Sonunda suçlunun Jaguar olduğundan emin olduğunu Gamboa’ya itiraf eder. Ardından koğuşa gitmek yerine okulun nezarethanesinde bulunmasının daha iyi olacağına kadar verildikten sonra Alberto’nun ailesinin ve Teresa’nın vereceği tepkileri ve olacakları düşündüğünü yansıtan iç dünyası aşağıdaki cümlelerle verilir:

“[...] şimdi, gazetecileri çağıracaklar, fotoğraflarım çekilecek, dışarı çıktığımda beni linç edecekler, annem çılgına dönecek, yurtdışına kaçıp adımlı değıştırmem gerekecek Teresita, [...] öğrendiklerinde, beni kimin döveceğini saptamak için kura çekecekler, [...] babam adımlı lekeledin diyecek, adımlı gazetelerin dedikodu sütunlarında boy gösteriyor, dedenle büyükdeden olsa kalp krizi geçirirlerdi, biz her zaman, her konuda birinciydik, sense pislik içinde sürüm sürüm sürünüyorsun, Teresita, New York’a kaçacağız, bir daha hiç Peru’ya dönmeyeceğiz,” (324)

Alberto, sonunda Teğmen Gamboa’nın aracılığıyla Yüzbaşı Garrido’nun yanına tüm olanları anlatması için gönderilir. Burada da yüzbaşıya suçlunun kim olduğunu itiraf etmenin yanında, kendisinin çiğnediğı kurallar da dâhil olmak üzere, takımın yetkilerden uzak olan gizli hayatını tamamıyla deşifre ettiğı görülür. Bu itiraflara karşın, yüzbaşının olanlara karşı duyarsız bir tavır sergilediğı ve Alberto ile bir anlaşmaya vararak olayın kapanmasını sağlamaya çalıştığı şu cümlelerle yansıtılır:

“Bu öğrencinin ölümü seni etkiledi. [...] Bunu anlıyorum, arkadaşındı. Ama anlattıklarının bir bölümünün doğru olduğunu kabul etsek bile, hiçbir zaman kanıtlamayız. Hiçbir zaman, çünkü bütün anlattıkların bir varsayıma dayanıyor. En fazla, yönetmeliğın çiğnendiğini kanıtlayabiliriz. Bu da birçok kişini atılmasına yol açar. Doğal olarak, ilk atacaklarından biri de sen olursun. Bütün bunlarla ilgili tek söz etmemeye söz verersen, hepsini unutmaya hazırım. [...] Evet, en iyisi bu. Bu zırvaları unutmak.” (329)

Bu anlaşmayı kabul etmek istemeyen Alberto, yüzbaşının tehditleri ile karşılaşır. Bu durumun ardından Teğmen Gamboa olaya müdahale ederek, bir soruşturma açılması gerektiğini ifade eder. Teğmen Gamboa’nın olaya yaklaşımının olayın çözümlenmesi ve suçlunun cezasını bulmak amacı taşımasına karşın, Yüzbaşı Garrido’nun yaklaşımı olayın bir an önce kapanmasına yöneliktir. Teğmen Gamboa romanın farklı yerlerinde, kurallara uyan, dürüst, ahlaklı bir karaktere sahip olarak yansıtılır. Askeri okulda bulunan diğeri görevlilerden farklı bir yapıya sahip olduğu, her zaman nöbetten ve eğitimden yakınan Teğmen Pitaluga, izin alabilmek için karısını hasta olduğu yalanını söyleyen Huarina ve nöbetteyken gizli gizli içki içen Martinez isimli yetkililerin davranışları üzerinden yapılan bir karşılaştırma ile yansıtılır. (195) Gamboa’nın askerliği sevmesinin nedeni, disiplin, hiyerarşı ve

eğitimidir. (196) Öğrenciler üzerinde ise güçlü duruşu, liderliği ile büyük bir etkiye sahiptir:

“[...] bakışlarıyla bütün sınıfı aynı anda kavrayabiliyordu, tıpkı savaş eğitimi sırasında olduğu gibi. Eğitimde emrindeki bölüğü çamura sürer, elinin küçük bir hareketi ya da kısa bir düdük sesiyle çimenlerde süründürür, kayalara tırmandırırdı, emrindeki öğrenciler, her zaman yakalanan, kuşatılan ve dağıtılan öteki bölüklerdeki subay ve öğrencilerin çaresizliğini görünce gurur duyarlardı. Gamboa, başlığı sabah güneşinde pırıl pırıl, sakın, kararlı, çevredeki görünmez düşmana karşı korkusuz bir tavırla parmağını kiremitlerden yapılmış yüksek bir duvara uzatıp da, “Şu duvarı aşın, kartallarım,” diye bağırdı. [...] Gamboa her zaman önlerinde, bir kayanın üzerinde, tek bir sıyrık bile almamış, denizin havasını içine çekip hesap yapıyor olurdu.” (54-55)

Gamboa’nın bu karakteri, onu soruşturma olması yönünde ilerletirken, okulun diğer yetkilileri soruşturmayı sonlandırmak ve olayı kapatmak konusunda ısrarcıdır. Onlara göre, “bütün bunlar çok kötü reklam olacak”tır ve “böyle bir saçmalığı, kuruluşun aleyhinde atıp tutmak için kullanacaklardır.” (268) “Kolejin prestiji, hatta ordunun prestiji söz konusudur. Her türlü dedikodu ve yorum kestirilip atılmalıdır” (274) Yetkililerin gözünde, öğrencinin bir generalin oğlu olmaması büyük bir şanstır. (273) Yüzbaşı Garrido ve Teğmen Gamboa’nın askeri düzende zıt kutuplar gibi olduğu ileri sürülebilir. Her ikisinin de terfi etmek istediği, ancak terfiyi kazanmak için farklı yollara başvurdıkları görülür. Gamboa bu duruma aşağıdaki gibi yaklaşır:

“Okulda öğrendiğim bir şey varsa, o da disiplinin önemi. Disiplin olmayınca, her şey yozlaşıp çürüyor. Ülkemizin bu durumda olmasının nedeni, düzensizlik ve disiplinsizlik. Güçlü ve sağlıklı kalabilen tek şey, ordu, yapısı ve örgütlülüğü sayesinde. Eğer bu çocuğu öldürdükleri, içki, sınav sorularının çalınması ve bütün öbür olaylar doğruysa, ben kendimi sorumlu tutarım, Yüzbaşım. Bütün bu olaylarda gerçeği bulmanın görevim olduğuna inanıyorum. [...] artık bilmiyormuş gibi davranmam, onlarla suç ortaklığı yapmış gibi hissedirim.” (337)

Görüldüğü üzere, Gamboa sorumlulukları üstlenir ve idealist bir yaklaşım sergiler. Ancak Yüzbaşı Garrido'nun cümlelerinin bir Peru gerçeğini gözler önüne serdiği düşünülebilir:

“Abartıyorsun, Gamboa [...] Her şeye göz yummalı demiyorum. Sınavlar ve içki konusunda önlem almak gerekli elbette. Ama unutma ki, orduda ilk öğretilen şey adam olmak, erkek olmaktır. Erkekler de sigara içer, içki içer, kaçır ve hovardalık yapar. Öğrenciler yakalanırlarsa okuldan atılacaklarını biliyorlar. Bugüne dek çok sayıda öğrenci kovuldu. Ama uyanıklar yakalanmıyorlar. Erkek olabilmek için riske girmek, tehlikeyi göze almak gereklidir. Askerlik budur, Gamboa, yalnızca disiplin değildir. Aynı zamanda cesarettir, becerikliliktir.” (337)

Garrido'nun bu yaklaşımı, ordudaki “erkek” veya “adam” olma kavramları hakkında ipucu verebilir. Buna göre, erkeklik, doğru olanı yapmaktan ve disiplinli olmaktan ziyade, yakalanmadan kuralları çiğneyebilmektir. Bunu başarabilenler de gerçek askerlerdir. Ancak Gamboa aksi yönde düşünmektedir. Sadece disiplinli bir yaşam, “onların gerçek erkek olmalarını sağlayacaktır.” (338)

Sonuç olarak, iki farklı yetkili karşılaştırılacak olunursa, taburun sorumluluğunu taşıyan teğmen okulda her durumda adaletten şaşılmaması ve disiplinden ödün verilmemesi gerektiğini düşünürken, yüzbaşı tüm bu olanları, kendisinin yükselmesini engelleyecek bir pürüz olarak görür, bu düzensizliği asker olmanın bir gerekliliği olarak sayar ve olayın bir an önce kapanması gerektiğini düşünür.

Gamboa'nın olayın ardından Jaguar ile olan görüşmesi, iki farklı gücün çarpışmasına benzetilebilir. Teğmen, Jaguar'a öncelikle hırsızlık, içki ve sigara içmek gibi suçlamaları yöneltir. Ona “topluma zararlı biri” olduğunu, bir “suçlu” (348) olduğunu söyler. Ancak Jaguar pişman gözükmez, durumdan etkilenmemiştir. Sonunda Gamboa, ona Ricardo'yu öldürmesi ile ilgili suçlamayı yöneltir. Jaguar itiraf edecek bir şeyin olmadığını ifade eder, ilk başta suçlamayı kabul etmez ve ileri giderek teğmen ile dövüşmeyi bile düşünür.

Bu sırada, Alberto'nun Ricardo'nun ölümünün yanı sıra, okulda gerçekleşen tüm suçları itirafının ardından, çetenin bulunduğu öğrenci takımında yapılan ayrıntılı aramanın ardından ortaya çıkan sigara, alkol ve iskambil kâğıtları, öğrenciler arasında

büyük bir korkuya sebep olur. Liderini yitiren çete, Jaguar'a karşı cephe almaya başlar. Jaguar'ın "onları sattığını" ve her şeyi "gammazladığını" (343-344) düşünürler. Bir müddet sonra, çete içinde kaos oluşur, gruptakiler kendi içinde kavga eder ve birbirlerini suçlarlar.

Gamboa vakit kaybetmeksizin, Ricardo'nun ölümüyle ilgili gerçeği üstlerine bildirmek ister. Öğrendiği durumu tüm yönleriyle binbaşıya yazdığı bir raporda anlatır. Binbaşı da diğer tüm yetkililer gibi, artık olayın sonlandığını söyler ve buna devam ederse Gamboa'nın da Disiplin Kurulu'na verileceğini belirtir. Gamboa, inandığından vazgeçmez, raporun Albay'a verilmesinde konusunda ısrar eder ve burayı terk eder. Binbaşı olayın ardından odada bulunan Yüzbaşı Garrido'yu disiplinsizlik ile suçlar. Terfi bekleyen yüzbaşı, üstünün gözünde kötü bir subaya dönüşür. Bu durumda, olayın Disiplin Kurulu'na devredilmesinden başka bir seçenek kalmaz.

Alberto, disiplin kurulun toplandığı "şeytansı görünümlü" (362) yönetim binasına çağrıldığında, buranın okul hayatı boyunca karşılaştığı okul ortamından farklı olduğunu hemen hisseder. İlk olarak Albay'ın odasında yer alan Alberto, Albay'ın erkekli tanımlamalarını dinlemek zorundadır:

"Konuyu duyar duymaz dedim ki kendi kendime: Beşinci sınıf öğrencisi, çocuk değildir. Üç yıllık Kolej eğitimi boyunca, erkek olmak için yeterli zamanı bulmuştur. Bir erkek de, yani akılla donatılmış bir varlık da, birini katil olmakla suçlayabilmek için, elinde kesin, şaşmaz kanıtlar bulundurmalıdır. [...] Sen bir erkeksin, Leoncio Prado Askeri Koleji beşinci sınıf öğrencisisin. Ne yaptığını biliyorsun." (364-365)

Alberto'nun, Albay'ın tanımlamaları ile erkek olma kavramı altında ezildiği söylenebilir. Albay'ın bunun ardından, Alberto'nun varsayımlarının "yaratıcı bir zekâya, zengin bir hayal gücünün" ürünü olduğunu söylemesi ve bunu tekrar etmesi, okuyucuya, Alberto'nun gerçekliği savunma şansının azaldığı izlenimini verir. Elinde kanıt olmadığını söylemek durumunda kalan Alberto'nun sözü birçok defa kesilir. Albay, Alberto'nun "şaka yaptığı" fikrini kendisine ve ona kabul ettirmeye

çalışırcasına, aralıksız olarak konuşmasına devam eder. Yeterli kanıt olmadığını sık sık tekrar eder:

“Eğlenmeye hakkın var, zaten espri, şaka, gençliğin işaretidir. [...] Silahlı kuvvetler’i alaya alamazsın. [...] Birini katil olmakla suçlamak için, bir dayanağın, nasıl desem, geçerli ve yeterli bir dayanağın olması gerekir. Evet, geçerli ve yeterli kanıtlar. Seninse elinde hiçbir kanıt yok. [...] buna karşın, karşımıza geçip hayalinde yarattığın bir suçlamayı yapabiliyor, arkadaşına, onu yetiştiren Koleje kara çalabiliyorsun. Aptal numarası yapmaya kalkma bize Fernandez.” (366)

Tüm bu baskıların ardından Albay, Alberto’nun askeri okulda bulunduğu sürede yazdığı müstehcen hikâyeleri kendisine göstererek, ondan bunları okumasını ister. Bu hikâyelerle karşılaşan Alberto’nun iyice afalladığını ve gerçeği anlatma yönünde artık hiçbir şansını kalmadığını söylemek mümkündür. Albay, onu ahlaksızlık ve sapkınlıkla suçlar, onu okuldan atmakla tehdit eder ve Alberto’dan “bir erkeğe yaraşır biçimde davranmasını” ister. Böylece, okul sonuna kadar Alberto, Albay’ın “güvenine layık” olabilirse, okuldan mezun olacaktır. Aksi takdirde, atılması söz konusudur. Çaresizlikle bu duruma boyun eğen Alberto, sonunda Jaguar ile aynı yere hapsedilir. Burada, yazarın yüzleşmenin gerçekleştirebilmesi için iki öğrenciyi aynı uzama, olabilecek en ufak boyutta bir mekâna koyduğu söylenebilir. Bu uzamda Jaguar ile yüzleşen Alberto, ona her şeyi bildiğini söyler. Alberto’ya göre, Jaguar, “sağlam gibiymiş gibi görünür, ama aslında zavallı olan odur.” (377) Jaguar’a göre ise, “ona kimse bulaşmıyorsa”, bunun sebebi onun “daha erkek olmasındandır.” (378) Bu alan daha sonra ikilinin sert bir şekilde dövüştüğü yere dönüşür. Bu dövüşün ardından, okula geri dönen Jaguar ve Alberto, takımdaki öğrencileri bıraktıklarından farklı bulurlar. Jaguar’ın önceden lideri olduğu çete, artık Jaguar’a sırt çevirmiştir. Onlara göre, Jaguar “ispiyoncudur, haindir”, (400) tüm takımı satmıştır. Arrospide isimli öğrencinin başlattığı “isyan” sayılabilecek hareket, koğuşların olduğu uzamda yankı bulur, koğuştaki Boa haricince tüm öğrenciler, Jaguar’a “ispiyoncu” diye bağırmaya başlar ve beraber Jaguar’a saldırırlar. Bu saldırılar, büyük bir kavgaya dönüşür. Jaguar’ın psikolojisi bu bölümde öğrenciler arasındaki tutumları ve

Alberto'nun düşünceleri ile verilir. Jaguar'ın olanlardan sonra, üzölmüş ve yıkılmış olduğuna dair bir işaret bulmak oldukça güçtür. Grubun içinde "sürgün" hayatı yaşadığı, "hepsi aralarında bir sürgünün bulunduğunun bilinceydiler" (410) cümlesinden anlaşılabilir. Jaguar'ın sessizleştiğı ise, "kollarını sıranın üzerinde kavuşturup mavi gözlerini tahtaya dikerek saatlerce ağzını açmadan, tek bir not almadan, başını bir kez olsun kimseden yana çevirmeden oturuyorlardı derslerde" (410) ifadeleri ile anlaşılabilir. Ancak, Alberto'ya göre, Jaguar daha çok takımı "dışlıyormuş, o bütün takımı cezalandırıyormuş gibi" (410) davranıyordur. Alberto, bir müddet sonra, Jaguar'a, kendisinin her şeyi yetkililere söylemiş olmasına rağmen neden olanları takıma anlatmadığını, neden onun gammazladığını düşünmelerine izin verdiğini sorar. (412) Jaguar'ın verdiği cevap, romanda erkeklik kavramının bir kez daha irdelenmesine sebep olabilir. Jaguar'a bunu yaparak kendisine göre, "onlara erkek olmayı öğretmiştir". (412) Bu durumda, Jaguar'ın "erkekliğe", masum birinin ölmesinin sorun olmadığı, ancak ispiyonculuğun kabul görmediğı bir olgu olarak baktığı söylenebilir.

Teğmen Gamboa ve Yüzbaşı Garrido, tüm bu olanların ardından yeniden karşılaşır. Albay, teğmenin verdiği raporun kayıtlardan silinmesini emretmiştir. Artık ortada bir suç ya da suçlama yoktur. Alberto tüm suçlamalarını geri almak zorunda kalmıştır. Bu durumda, Garrido'ya göre, Gamboa boşuna böyle bir zahmete girmiştir ve onda "yönetmelik hastalığı" vardır. Gamboa'nın ise "yönetmeliklere inancı vardır" ve "vicdanı rahattır." (381-382) Yüzbaşının, Teğmen Gamboa'ya söylediğı ifade okuyucuya verilmek istenilen ordu imajının özeti gibidir: Rahat bir vicdanla kendine cennette bir yer edinirsin, ama orduda değil." (382) Gamboa'nın zamanla, düşünceli bir hale dönüştüğü ve bildiğı doğruları sorguladığı anlaşılır:

"O güne kadar, Gamboa için disiplini sağlamak, disipline uymak kadar kolay olmuştı. Askeri Kolejde de böyle olacağını sanmıştı. Ama şimdi o kadar emin değildi. Bu olanlardan sonra, üstlerine nasıl körü körüne güvenebilirdi? Yapılacak tek mantıklı şey, belki de ötekilerin yolunu seçmektir. Yüzbaşı Garrido belki de haklıydı, [...] her şeyden önce kendi güvenliğini, kendi geleceğini düşünmek gerekiyordu." (406)

Gamboa'nın bu bölümde, okuyucuya sunulan bu düşünceli tavrı ve anlamlandıramadığı hüznü, sonunda binbaşı ve albayın onun acilen atanmasını istemesi haberi ile sonuçlanır. Gamboa, orman ya da yayla bölgesinde bir garnizona gönderilecektir.

Romanda önemli son görüşmenin Jaguar ve Gamboa arasında gerçekleştiği söylenebilir. Bu görüşme, okulun dışında ancak yine okul çevresinde gerçekleşir. Jaguar burada, Gamboa'ya, Albay'ı görmek istediğini söyler. Jaguar'ın pişmanlık ve aldatılmışlık olmak üzere iki temel duyguya sahip olduğu görülür. Pişmanlık, ilk olarak “geceleri uyumama engel oluyor” (420) cümlesiyle anlaşılır. Jaguar'ın, Köle'ye olan bakış açısının değiştiği gözükür. Onu başta gammazlayan ve arkadaşının geleceği ile oynayan birisi olarak görürken, daha sonra onun aslında “ezik” olarak yaşayan biri olduğunu ve çetenin ve özellikle kendisinin Köle'nin okuldaki hayatını zorlaştırdığını anladığını ifade eder:

“Hepimiz canını burnundan getirirdik, doğrusu bu, bıkmadan, usanmadan, ben herkesten çok yapardım üstelik. Yüzünü unutamıyorum, Teğmenim. Yemin ederim ki, aslında bu işi nasıl yaptığımı bilemiyorum. Önce temiz bir dayak çekmeyi, iyice korkutmayı düşünmüştüm. Ama o sabah, önümde, kafasını kaldırdığını gördüğümde, nişan aldım. Takım adına öç almak istiyordum, ötekilerin ondan beter olduğunu nasıl bilebilirdim, Teğmenim? Sanırım yapılacak en iyi şey, beni hapse atmak. Herkes sonumun ne olacağını söylerdi, annem de, sonra siz de söylediniz. İşte, şimdi beni hapse atabilirsiniz, Teğmenim.” (421)

Jaguar, diğerleri konusunda da yanıldığını itiraf eder. Jaguar'a göre çete “nankör”dür. (419) Onun liderliğini artık hak etmiyorlardır:

“[...] Hoş geldin törenlerinden ödleri patlıyordu, karılar gibi tir tir titriyorlardı, ben onlara erkek olmayı öğrettim. Ama ilk güçlükte bana sırtlarını çevirdiler. Bunlar ne biliyor musunuz? Hepsi zavallı, bir alay hain, işte o kadar. [...] Beni işpiyoncu sanıyorlar. Anlıyor musunuz? Gerçeği öğrenmeye bile çalışmadılar, dolapları açtığınız an, bana sırt çevirdiler, nankör herifler. [...] Jaguar=İşpiyoncu, ‘Gammazcı Jaguar’, bütün duvarlar bunlarla dolu. [...] Onlar benim ailem gibiydi, herhalde bu yüzden şimdi bu kadar iğreniyorum onlardan.” (419)

Jaguar'ın pişmanlığı kolejde gerçekliğin ortaya çıkması yönünde hiçbir şeyi değiştirmez. Artık olay tamamen kapanmıştır. Gamboa'nın ifadesi ile Ricardo “Arana'yı canlandırmak, orduyu yanıldığına inandırmaktan daha kolay”dır. (421)

SONUÇ

Bu çalışmada, Mario Vargas Llosa'nın 1962 yılında yayınlanan **Kent ve Köpekler** isimli eseri üzerinde durulmuştur. Bir Latin Amerika ülkesi olan Peru toplumunda yer alan zenginler ve fakirlerin, beyazlar ve melezlerin, yerliler ve siyahilerin bir arada bulunduğu bir uzam olan Leoncio Prado Askeri Lisesi'nin ana merkezi olduğu bu yapıt, toplumsal yapıyı kavrama açısından ele alınmıştır.

Tezin öncelikli amacı, **Kent ve Köpekler** romanının yansıttığı toplumsal unsurlar üzerinde çalışmaktır. Bu yapı üzerinde çalışılırken, tezin birinci bölümünde, Marksizm'in edebi eleştiri yönüne ve bu kuram üzerine ilk sayılabilecek çalışmaları yürüten Plehanov, Macar düşünür Lukács ve devamında Fransız felsefeci Goldmann'ın görüşlerine yer verilmiştir.

Goldmann'ın görüşleri doğrultusunda, romanın ortaya çıkardığı yapıyı geniş bir çerçeveye oturtmak amacıyla, tezin ikinci bölümünde, romanın yazıldığı bölge olan Latin Amerika, tarihi siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan incelenmiştir. Tezde ele alınan tarihsel süreç, İspanyolların kıtayı keşfetmesi ile bazı Latin Amerika ülkelerinin yakın tarihi arasındaki dönemi kapsamaktadır. Tarihsel süreç, döneme örnek oluşturabilecek ülkelerin geçirdiği bir takım siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerin irdelenmesi üzerinden ele alınmıştır. Böylelikle, Peru'nun ve yer aldığı bu bölgenin geçirdiği tarihsel sürecin okuyucu tarafından kavranılması amaçlanmıştır. Bu incelemenin sonucu olarak, romana yansıtılan unsurların Latin Amerika ülkeleri ile benzer tarihi gerçeklikler taşıyabileceği görülmüştür. Hammadde arayışı içinde olan ülkelerin sömürgecilik yarışına girdiği yüzyıllardan itibaren, Latin Amerika'nın geçirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler, başta İspanya olmak üzere, farklı Avrupa ülkelerinin ve sonrasında da ABD'nin etkisi altında yaşanmıştır. Bu durum, Latin Amerika ülkelerinin yapısında ve kültürlerinde ortak tarihsel bütünlüğün ve benzer dönüşüm dinamiklerinin görülmesine yol açmıştır. Bu düzen içerisinde, ekonomik olarak dışa bağımlı ve zengin sermayenin yabancı ülkelerin elinde bulunduğu bir yapı meydana gelmiştir. Farklı ırkların kıtada bir arada bulunmasının ardından oluşan sosyal yapı ile birlikte, beyazların ve kreollerin üstün olduğu, melez ve yerlilerin toplumun alt sınıfları arasında yer aldığı bir sınıflaşma görülmüştür. Bu sosyal yapı, siyasi açıdan

da ülkeleri etkisi altına almıştır. Anakarada beyazlar ve kreoller siyasi liderliği ellerinde bulundurmuşlardır. Latin Amerika’da sömürge kültürüne karşı oluşan birliktelik, yine kreollerin önderliğinde bağımsızlık savaşlarına dönüşmüştür. Zamanla ülkeler, İspanya’dan bağımsızlıklarını askeri kökenli liderlerin önderliği ile kazanmıştır. Bu durum, ülkelerin bağımsızlığını kazanmalarında önemli bir etken olsa da, Latin Amerika ülkelerinde daha sonraki dönemlerde de askeri kurumların siyasette etkin rol oynamasına bir etken olarak görülebilmektedir. Askeri kurumların güç kazanması, diktatörlük rejimlerinin ülkelerde kolayca yerleşebilmesini, askeri darbelerin sıklıkla tekrar etmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle Peru ve Arjantin gibi ülkelerde militarizm ve bu kültürün oluşturduğu etki toplumun farklı kesimlerinde etkisini sürdürmektedir.

Eser üzerinde çalışılırken, Georg Lukács’ın da üzerinde durduğu dönemin özünü, toplum yapısını ve dinamiğini kavramak amacıyla, Latin Amerika’nın geçirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik dönüşümün yanında, bölgenin edebi tarihi üzerinde de durulmasının gerekliliği görülmüştür. Tezin üçüncü bölümünde ele alınan süreç, siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerde ele alınan tarihsel sürece paralellik göstermesi amacını taşımaktadır. Bundan dolayı, 15. yüzyılda İspanyolların kıtaya gelmesi ile başlayan dönem ve Latin Amerikalı Mario Vargas Llosa’nın da dâhil olduğu “boom” isimli edebi hareketin ortaya çıktığı dönem arasında gelişen yazın süreci üzerinde durulmuştur. Bu bilgiler izinde, kıtaya ayak basan fatihlerin anakarada özellikle üç yüzyıl boyunca, kendi kültürlerini dayatarak, burada yüzyıllardır bulunan yerlilerin kültürlerini yok etmeye çalıştıkları görülmüştür. Eserlerin, ilk olarak, kilisenin etkisi altında, Hristiyanlığı yaymak amacıyla, İspanyolların kıtayı keşfetmeleri ve yerlilerin kültürleri üzerine yazıldığı görülmüştür. Ardından, bağımsızlık fikirleri ile ortaya çıkan milli kimlik duygusunun bir sonucu olarak bölgede filizlenen, Avrupa kökenli romantizm, kıtada etkin bir rol oynamıştır. Bu etkide yazılmış eserlerin oluşturduğu cesaret duygularının bağımsızlık sürecine katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Bu dönemin ardından, Latin Amerika’nın kendi edebi kültürünü oluşturmasının gerekliliği görülmüştür. Avrupa’daki edebi süreçten farklı olarak gelişen Latin Amerika edebiyatı, romantizmin, gerçekçilik ve doğalcılık ile birlikte varlığını sürdürdüğü bir bölge haline dönüşmüştür. Yazarların bu dönemde de sıkça toplumsal

konular üzerine eğildiği anlaşılmıştır. Latin Amerika'ya ulaşan edebi akımların birçoğunun yazarların Avrupa ülkelerine yaptıkları seyahatlerin ve bu ülkelerde bulundukları süre içinde benimsedikleri edebi akımların etkisi altında geliştiği görülmektedir. Bu yazarların, edebi akımları kendi kültürleri içerisinde yorumlaması ile ortaya çıkan yeni anlatım türleri, Latin Amerika Çağdaş Edebiyatı'nın da temellerini oluşturmaktadır. Gerçeklik akımının etkileri zamanla, kırsal edebiyat, politik içerikli sosyal romanlar ve Meksika'da yaşanan devrim ile ortaya çıkan romanlar gibi türlere evrildiği görülmüştür. Özellikle, politik içerikli sosyal romanların, sosyal adaletsizlikler ve toplumda yer alan dengesizlikler gibi konulara eğildiği; adaletsizliklere karşı çıkmayı görev edindikleri gözlemlenmiştir. Modernizm akımının etkileri kıtada yine, Latin Amerikalı yazarların, Avrupa ülkeleri ile olan etkileşimlerinin bir sonucu olarak gelişerek ilerlemiş ve kendi yolunu çizmiştir. Özellikle İspanyol İç Savaşı'nın ardından ortaya çıkan sürgünler, birçok yazarın kıtaya yerleşmesine sebep olmuş, bunun sonucu olarak, Latin Amerikalı yazarlarla ve Avrupalı yazarlar arasında oluşan kültürel etkileşim sağlanmıştır. Endüstriyel devrimin Avrupa'da ortaya çıkarttığı akımların da Latin Amerikalı yazarlarca yorumlandığı, "Creacionismo" (Yaratılışçılık) gibi farklı edebi akımlara dönüştüğü görülmüştür. Özellikle şiir ve öykü türlerinin hızla gelişmesiyle, zamanla Latin Amerika edebiyatının yükselişe geçtiğinin üzerinde durulmuştur. Tezin yine üçüncü bölümünde, Latin Amerika'yı büyük ölçüde etkileyen büyümlü gerçekçilik ve olağanüstü gerçekçilik akımlarının, Guatemalalı Miguel Ángel Asturias, Kübalı Alejo Carpentier ve Kolombiyalı Gabriel García Márquez gibi yazarların etkisiyle gelişerek şekillendiği üzerinde durulmuş; bu akımları içine alan, Mario Vargas Llosa'nın da dâhil olduğu Latin Amerika "boom"u olarak adlandırılan hareket ile birlikte Latin Amerika Edebiyatı'nın dünya çapında tanındığı ve bu dönemde verilen eserlerin büyük ilgi gördüğü okuyucuya sunulmuştur.

Goldmann'ın yazarın bireysel duyarlılığının incelenmesi yönündeki yorumunun toplumsal gerçekliğe ulaşma yönünde önemli bir unsur olması, yazar hakkında yapılacak olan incelemeyi gerekli kılmıştır. Bu sebeple, tezin dördüncü bölümünde Mario Vargas Llosa'nın yaşam öyküsü ve ideolojik tutumu üzerinde durulmuştur. Bu bölüm sonucunda, tezin beşinci bölümünde incelenilen **Kent ve**

Köpekler romanında yer alan bir takım toplumsal unsurlarla, yazarın kişisel hayatı arasında benzerlikler bulunduğu görülmüştür. Yazarın, çocukluğunun bir bölümünü annesi ve annesinin ailesi ile birlikte geçirdikten sonra, anne ve babasının yeniden birleşmeye karar vermesiyle babası ile birlikte yaşamaya başlaması ve babasının yaşadığını ilk defa bu dönemde öğrenmesi, romanda Köle lakabıyla anılan Ricardo Arana isimli öğrencinin aile hayatında yer alan unsurlar ile büyük ölçüde benzerlik taşıdığı görülmüştür. Yazarın ve annesinin büyürken babası tarafından gördüğü psikolojik ve fiziksel şiddet, yine Ricardo ve babası arasında gelişen anlaşmazlık ile aynı özellikleri taşımaktadır. Yazarın babasının gözünde yeterince “erkek” olarak yetişmemiş olması, Ricardo’nun babasının romanda söylediği cümlelerle paralellik sağlamaktadır.

Perulu yazar ve eleştirmen José Miguel Oviedo’nun Vargas Llosa’nın anlatımında uzamların büyük bir öneme sahip olduğunu ve neredeyse tüm romanlarında bu etkinin görüldüğüne dair yorumunun **Kent ve Köpekler** romanı için de geçerli olduğu gözlenmiştir. Romanda uzamlar okuyucuya gerçekçi bir şekilde sunulmuştur. Bu uzamların ilki olan Lima kentinin yazarın otobiyografilerinde de geniş bir tuttuğu görülmüştür. Yazarın Lima’ya taşındıktan sonra yalnız ve kendini anne ve babasından uzaklaşmış hissetmesi ve bunun sonucu olarak Piura’ya geri dönmek istemesi; romanda Ricardo’nun Lima kentini korkutucu bulması ve önceden yaşadıkları yere geri dönmek istemesi ile benzerlik göstermektedir. Yazarın Lima kenti için söylediği, zenginlerin fakirlerin hayatından haberdar olmadığı yorumu, romanda zengin ve fakir bölgelerdeki yaşam standartlarının farklılığı ile göz önüne serilmiştir. Mario Vargas Llosa’nın Lima’nın Miraflores bölgesinde geçen çocukluğu ile romanda bu bölgede yaşayan Alberto arasında bir paralellik görülmektedir. Ayrıca Vargas Llosa’nın çocukluğunu şekillendiren arkadaşlık ortamı, romanda Alberto’nun anılarında yer bulan arkadaş çevresi önemli benzerlikler taşımaktadır.

Yazarın otobiyografisinde kentin bölgeleri arasındaki sınıfsal farklılıklara yer vermekte olduğu görülmüştür. Yazarın otobiyografisinde sıkça bahsettiği Miraflores’in, romandaki Miraflores imgesine yakın bir çizgi taşıdığı gözlemlenmiştir. Ancak Perulu gazeteci Rafo León tarafından ele alınan **La Lima de Mario Vargas Llosa** (Mario Vargas Llosa’nın Lima’sı) isimli çalışmada, yazarın eserinde yansıttığı

Miraflores imgesinin, belirli açılardan gerçekte olduğundan daha üstün olarak betimlediği anlaşılmıştır. Aynı çalışmada, romanda yer alan bir başka bölge olan La Victoria'nın, 1920 yılında kurulduktan sonra, zamanla çalışan kesimin yoğunlaştığı geniş bir bölge haline dönüştüğü; ancak zamanla genelevlerin bulunduğu bir bölge haline geldiği ifade edilmiştir. Bu durumda, romanda La Victoria'nın, liseli gençlerin "Altın Ayaklar" isimli bir hayat kadını ziyaret etme amacıyla geldiği bir yer olarak betimlenmesinin gerçeklikle örtüştüğü görülmektedir.

Romanda yansıtılan hali ile Lima kentinde yer alan bölgelerden Miraflores'in genel hatlarıyla, gençlerin eğlenebildiği ve parasal güce sahip olduğu kentin burjuva kesiminin yaşadığı bir yer olarak gözüktüğü, Lince ve La Victoria bölgelerinin ise, kentin gelir seviyesi düşük ailelerinin yaşadığı uzamlar olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan ailelerin sosyal yapısına bakılacak olunursa, babaların söz sahibi olduğu ve annelerin olaylar karşısında çoğunlukla sükûnetini koruduğu, karar verme haklarının olmadığı gözlemlenmiştir. Baba karakterlerinden biri zenginlik sayesinde güç ve itibar kazanırken, bir diğeri de kaba kuvvet sayesinde güç elde etmiştir. Bu grubun kendi etrafında oluşturduğu görünmez "güç kalkanı", onları dokunulmaz hale dönüştürmüştür. Yapmış oldukları hiç bir sapkınlık ve kötülükten sorumlu tutulmamış ve hesap vermek zorunda kalmamışlardır. Baba karakterlerini Latin Amerika'daki maço kültürünün birer temsilcisi olarak görmek mümkündür. Erkeklerin, kadınlardan daha güçlü, sert, söz sahibi ve çalışkan olduğuna inanan bu karakterlerin, Latin Amerika'da hâkim olan düşünceleri yansıtmada birer araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Anneler ise, babaların ezici güçleri altında, çocuklarının hayatlarını ilerletmek adına sessizliklerini korumak zorunda kalmışlardır. Ricardo'nun annesinin, eşinin yarattığı psikolojik ve fiziksel şiddeti sorgulamaması ve Alberto'nun annesinin eşinin aldatmasından sonra da eşi ile yaşamaya devam etmesi güçsüzlüklerinin bir sonucu olarak görülebileceği gibi, aynı zamanda aile yaşamlarını sürdürmek istemeleri ile de açıklanabilir.

Bölgeler güç piramidi içerisinde değerlendirildiğinde, Miraflores'te güç dengesinin varlıklı olmak üzerine oturtulduğu; paranın gücü ve vicdanlı olmak arasında yapılan karşılaştırmada ilkinin ağır bastığı görülmüştür. Sosyal statü, paraya ulaşma ve mülk sahibi olma düzeyine göre belirlenmektedir. Ricardo ve Jaguar

karakterlerinin yaşadığı Lince bölgesinde ise, fiziksel güç hayatta kalmanın neredeyse tek yolu olarak gözükmüştür. Ricardo babasının şiddeti altında ezilirken, Jaguar dövüşebildiği için Lince sokaklarında yaşamı sürdürebilmiştir. Lince bölgesinin başka bir yönünü de yansıtan Jaguar karakteri, yukarıda bahsi geçen diğer karakterlerin aksine, aile yaşamından daha çok bireysel yönü ile ele alınmıştır. Kendi başının çaresine bakmak zorunda kalan karakterin hırsızlığa yönelmesinin annesi ve çevresi tarafından sıradan olarak karşılandığı gözlemlenmiştir. Bu durum, toplumun hırsızlığa karşı olan duyarsızlığının bir göstergesi olarak gözükmektedir.

Lima kentinin yukarıda adı geçen bölgelerinden ve Peru'nun çeşitli bölgelerinden öğrencilerin bir araya gelerek Peru mikrokozmu oluşturduğu Leoncio Prado Askeri Lisesi'nde öğrencilerin büyük bir kısmının rahatlıkla okuldaki kuralların dışına çıktığı görülmüştür. Romanda, öğrencilerin sigara ve alkolü okul sınırları içerisinde rahatlıkla kullanabildikleri, okul duvardan atlayarak kaçabildikleri sıklıkla yansıtılmıştır. Hırsızlık ise okulun sıradan bir gününde kolaylıkla gerçekleşen ve Lima'nın Lince bölgesinde olduğu gibi kimsenin sorgulamadığı bir durumdur. Okuldaki hırsızlık, öğrencilerin şahsi eşyalarının çalınmasından, sınav sorularının çalınmasına kadar geniş bir yelpazede sunulmuştur. Romanın ilk bölümünde, hırsızlığın yanında, okulda oynanan bahis oyunları, sınav sorularının para karşılığı satılması, cinsel sapkınlıklar ile okulun sosyal ortamı okuyucuya en çarpıcı yönleriyle sunulmuştur. Öğrencilerin içinde bulundukları yozlaşmış ortam romanın öne çıkan unsurları arasında yer almıştır.

Bu yozlaşmış ortama en büyük katkı, üst sınıf öğrencilerinin, yeni gelen öğrenciler için hazırladığı, işkence ve aşağılanma üzerine kurulmuş olan “hoşgeldin töreni” ile oluşmaktadır. Öğrenciler, okula ilk başladığı dönemde, “köpek-insan” ikilemi içerisinde bırakılmaktadırlar. Gençlerin büyük bir kısmının bu aşağılanmaya maruz kaldığı, yalnızca Jaguar isimli karakterin bu güce karşı koyduğu görülmektedir. Romanda özellikle, okulun en masum ve zayıf karakteri sayılan Ricardo ve okulun lider karakteri olarak yansıtılan Jaguar'ın bu tören içerisindeki tutumları üzerinde durulması, bahsedilen iki karakterin zıtlığını ortaya koymaktadır. Ricardo ve Jaguar arasındaki karşıtlık, Ricardo'nun okulda neredeyse hiçbir kurala karşı gelmemesi ve Jaguar'ın ise okuldaki bozulmuş ortamın lideri olması üzerinden de yansıtılmıştır.

Ricardo'nun “ezilen” ve Jaguar'ın “ezen” olması aralarındaki ilişkinin başka bir boyutudur. Jaguar'ın Ricardo'yu öldürmesi ise, bu ilişkinin bir sonucu olarak görülmektedir.

Öğrencilerin yanı sıra, her bir yetkilinin, kendi açısından okulun yozlaşmış ortamına katkı sağladığı görülmektedir. Teğmenlerin yalan söylemeleri, şiddet eğilimli olmaları, işlerinde ciddiyet sağlayamamaları gibi unsurlar, askeri kurumun içinde bulunduğu bozulmuşluğu yansıtmaktadır. Yetkililer arasında tek güvenilir kişi olan teğmen Gamboa ile öğrenciler arasında tek masum olan Ricardo arasında bu yönden bir benzerlik kurulmuştur. Ancak, Gamboa, “erkeklik” kavramının temsili açısından, Ricardo'dan ayrılmaktadır. Gamboa için, askerlik ve erkeklik “disiplinli ve adaletli” olmak üzerine kurulmuştur. Ancak yetkililerin geri kalanı için “erkeklik” kimi zaman kuralları çiğneyerek, riske girmek anlamına da gelmektedir. Ricardo'nun ölümünün soruşturulması konusunda bu iki farklı yaklaşımın sonuçları görülmektedir. Gamboa soruşturmayı sürdürdüğü için başka bir garnizona sürülürken, geri kalan yetkililer okulun itibarını düşünerek olayı kapattıkları için okulda kalmayı sürdürmüşlerdir. Bu durumda, askeri okulun öğrencilere öğrettiği, kişi, kurum ve sistemlerin çıkarları ve devamlılığının, adaletin yerine bulmasından daha önemli olduğudur. Okul dışarıdan bakıldığında, prestijli olarak gözükmekte; ancak, içeriye girildiğinde bozuk bir düzene sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Goldmann'ın üzerinde durduğu, ele alınan grup açısından yaklaşıldığında ise, yazarın bir zamanlar kendisinin de dâhil olduğu ergenlerin dünyası üzerinden ülkenin toplumsal yansımasını sunduğu görülmüştür. Ayrıca yazarın maço kültürü ve erkeklik olgusunu yansıtmak için bu erkek ergen grubu seçtiği düşünülmüştür. Ergenlerin, masumiyetlerini neredeyse okulun ilk zamanlarında, bozuk olan bu sistemin içine girdiklerinde kaybettikleri görülür.

Eserin, kent ve askeri kurum üzerinden iki farklı okuma sunduğu görülür. Kendi ihtiraslarında tükenen bir toplumun gücünün yozlaşması kent üzerinden ve itibarsızlaşması ise askeri kurum üzerinden gösterilmektedir. **Kent ve Köpekler**'de acımasızlığın portresini çizmekte, aynı zamanda adalet kavramını yitirmiş bir toplumun alçalışını da gözler önüne sermektedir.

Ricardo'nun ölümünün ardından, yapılan soruşturmanın sonuçlandırılmadan sonlandırılması, Vargas Llosa'nın, Peru'da ve Latin Amerika tarihinde benzeri konularda ortaya çıkan endişelerini yansıtmaya yöntemi olarak anlaşılabilir. Yazar romanda bu konuları üstü kapalı bir şekilde işlemiştir. Romanda verilen toplumsal mesajların oldukça örtük olduğu görülmekte; verilen mesajın yorumu daha çok okuyucuya bırakılmaktadır. Romanın sonunda suçlunun cezasını bulmaması ve toplumun çarpık yapısının esere yansması Lukács'ın "toplumsal hayatın çelişkilerinin de esere yansması" yönündeki düşüncesine yakın durmaktadır.

Kent ve Köpekler yayımlandıktan sonra 1963 yılında bir albayın okulda, öğrencilerin gözü önünde romanın kopyalarını yaktığı göz önüne alınırsa, Kent ve Köpekler romanının oluşturduğu askeri otoriter rejim algısının gerçek hayata da yansıdığı düşünülebilir.

Mario Vargas Llosa'nın, katı bir şekilde, nereden gelirse gelsin, köleleştiren tüm dogmalara karşı çıktığı görülmektedir. **Kent ve Köpekler** eserinde de toplumda var olan umursamazlığa, tüm dogma ve otoriter formlara karşıt bir görüş sunmuştur. Peru'nun farklı bölgelerinden gelen öğrencilerin askeri lise gibi kapalı bir uzamda yer almış; yazar, bu öğrencileri bu uzama toplayarak, Peru toplumunun iskeletini ortaya çıkarmış, güç ve hırs peşinde alçalmış bir dünyayı gözler önüne sermiştir.

Sonuç olarak, yazarın, romana yansıyan gerçekliklerden beslenerek, Güney Amerika kıtasının sosyal tarihine odaklandığı görülmüştür. Bu sosyal tarih içerisinde yer alan adaletsizlik, gelir eşitsizliği, güçlünün güçsüzü ezmesi, otoriterizm ve maço kültürü gibi Latin Amerika kıtasının kaderi olarak belirlenmiş olguları yansıttığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

ALVER, K.: 2004

Edebiyat Sosyolojisi, Ankara, Hece Yayınları

ASTURIAS, M.A.: 2016

Sayın Başkan, Çev. Zeyyat Selimoğlu, İstanbul, Yordam Edebiyat - Yayınevi Genel Dizisi,

ATALAY, İ.: 2016

“Yapıt Çözümlemesinde Toplumeleştirme, Yazın Toplumbilimi Yöntemleri ve Lucien Goldmann’ın Olumsuzsal Yapısalcılığı” **Humanitas Sosyal Bilimler Dergisi**,

AZUELA, M. :1975

Ayaklanma, İstanbul, Habora Kitabevi,

BAEZA FLORES, A.:1966

“Panorama Social y Político de Chile En El Siglo XX” **Mundo Hispanico**, (Çevrimiçi)
<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2081368.pdf>

BELGE, M.: 1989

Marksist Estetik, Christopher Caudwell üzerine bir inceleme, İstanbul, BSF Yayınları İnceleme Dizisi

BENEDETTI, M.: 1964

“La ciudad y los perros de Vargas Llosa o el porfiado aprendizaje de la crueldad” **Notas Perdidas**, (Çevrimiçi)
https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/blogs.uoregon.edu/dist/5/11432/files/2019/03/Benedetti_LCY_LP-24op0xp.pdf

BETHELL, L.: 2002

Historia de América Latina 16. Los Países andinos desde 1930, Barcelona, Cambridge University Press Crítica

BOWERS, M.: 2005

Magic(al) Realism, London and New York, Routledge, Taylor & Francis e-Library,

BRAVO, F.: 2000

“La palabra Trilce: origen, descripción e hipótesis de lectura”, **Nueva Revista de Filología Hispánica**, (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/24675434/La_palabra_Trilce_origen_descripci%C3%B3n_e_hip%C3%B3tesis_de_lectura

CARPENTIER, A.: 2017

Bu Dünyanın Krallığı, Çev. Murat Tanakol, İstanbul, h2O Kitap, 2017

CHOMSKY, A.: 2015

A History of the Cuban Revolution, Second Edition, West Sussex, UK, Wiley Blackwell

COBB, R.: 2008

“The Politics of Literary Prestige: Promoting the Latin American “Boom” in the Pages of Mundo Nuevo”, **A Contra corriente, Una revista de historia social y literatura de América Latina**, University of Alberta, Vol.5, No.3, 75-94

CORTÁZAR, J.: 2019

Seksek, Çev. Necla Işık, İstanbul, Can Yayınları,

EAGLETON, T.: 2012

Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi, Çev. Utku Özmkas, İstanbul, İletişim Yayınları

ERKAN, Ü.: 2017

Yüzyılın Sorunları ve Sosyoloji II, Ed. Fethi Nas, Gece Kitaplığı, Ankara

ESCARPIT, R.: 1992

Edebiyat Sosyolojisi, Çev. Hüseyin Portakal, İstanbul, İletişim

GALEANO, E.: 2006

Latin Amerika'nın Kesik Damarları, Çev. Atilla Tokatlı, Roza Hakmen, İstanbul, Çitlembik Yayınları

GARCÍA-BRYCE, I.: 2014

“Haya de la Torre and the Pursuit of Power in Peru, 1926–1948: the Seven Paradoxes of APRA” Jahrbuch für Geschichte Lateinamerikas – **Anuario de Historia de America Latina**, Vol. 51, Issue 2014

GARCÍA, A.: 2004

20. Yüzyıl Latin Amerika Öyküsü/İnceleme, Ankara, Ürün Yayınları, Başkent Matbaacılık

GEZGÜÇ, G.M., UZUN, T: 2017

“Arjantin Siyasi Tarihinde Askeri Darbeler”, **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt:6 , Sayı:2, s.150-183 (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/322437390_ARJANTIN_SIYASI_TARIHINDE_ASKERI_DARBELER_1 **Diyalektik Araştırmalar**, Çev. Afşar Timuçin, Mehmet Sert, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları

GOLDMANN, L.: 1998

GOLDMANN, L.: 2005

Roman Sosyolojisi, Çev. Ayberk Erkay, Ankara, Birleşik Yayınevi

HERRA, M.: 1989

El “boom” de la literatura

latinoamericana: causas, contextos y consecuencias, San Ramón, Alajuela:

Coordinación de Investigación, Sede de Occidente, Universidad de Costa Rica, (Çevrimiçi)

[http://www.icomosc.org/literatura/%5BEG-](http://www.icomosc.org/literatura/%5BEG-0125%5D01.Herra.El%20BOOM%20de%20la%20literatura%20latinoamericana.pdf)

[0125%5D01.Herra.El BOOM de la literatura latinoamericana.pdf](http://www.icomosc.org/literatura/%5BEG-0125%5D01.Herra.El%20BOOM%20de%20la%20literatura%20latinoamericana.pdf)

HERTOGHE, A., LABROUSSE, A.: 1991

Peru’da Aydınlık Yol Deneyimi, Çev. Rıza Tura, İstanbul, Belge Uluslararası Yayıncılık

İLGÜREL, M.: 2017

"Julio Cortázar’ın Öykücülüğü". Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 299-306 (Çevrimiçi)

<http://sefad.selcuk.edu.tr/sefad/article/view/791/668>

JUAN NAVARRO, S.: 2007

“The Power of Mimesis and The Mimesis of Power: Plato’s Concept of Imitation and His Judgement on the Value of Poetry and Art”, **Revista de Humanidades**, 13, ISSN: 1137-8417, s. 97-108

KRISTAL, E.: 2012

“Refundiciones Literarias y Biográficas En La Ciudad Y Los Perros” (Çevrimiçi)

http://www.rae.es/sites/default/files/Epilogo_Efrain_Kristal_Refundiciones_literarias_y_biograficas_en_La_ciudad_y_los_perros.pdf

KUT, İ., KUT, G.: 2005

İspanyolca Sözlük, İstanbul, İnkılap Yayınları

KUTLU, M.N.: 2004

Tılsımdan İnanca, Başlangıcından XVII. Yüzyıla Kadar Latin Amerika Edebiyatı, Edebiyat Araştırmaları, İstanbul, Cadde Yayınları

LAURENSEN, D., SWINGWOOD,
A.: 1972

The Sociology of Literature, London,
Granada Publishing Limited

LLARENA, A.: 2008

“Surrealismo, Lo real Maravilloso y
Realismo Mágico. Alejo Carpentier y
Miguel Ángel Asturias”, **Historia de la
Literatura Hispanoamericana, Tomo
III, Siglo XX**, Koor. Trinidad Barrera,
Madrid, 115-135

LORENZO, R.B., HERMIDA, M.F.,
GONZÁLES PINO, A.M.: 2006

**Curso de Literatura Español Lengua
Extranjera**, Madrid, Edelsa Grupo
Didascalía

LEÓN, R.: 2008

**La Lima de Mario Vargas Llosa,
Rutas Literarias**, Biblioteca Nacional
del Perú, PromPerú, Lima

LUKÁCS, G.: 2017

Roman Kuramı, Çev. Cem Soydemir,
İstanbul, Metis Eleştiri

MARCELO, J.J.: 2008

Vargas Llosa, El Vicio de Escribir,
Barcelona, Debolsillo

MÁRQUEZ, G.G.: 2016

Başkan Babamızın Sonbaharı, Çev.
Tomris Uyar, İstanbul, Can Yayınları

MÁRQUEZ, G.G.: 2019

Yaprak Fırtınası, Çev. İnci Kut,
İstanbul, Can Yayınları

MARTÍN, J. L.: 1979

La Narrativa de Vargas Llosa,
Madrid, Editorial Gredos

MERT, A.: 2005

Venezüella’da Neler Oluyor? İstanbul,
NK Yayınları

MORAN, B.: 2008

Edebiyat Kuramları ve Eleştiri,
İstanbul, İletişim

OVIEDO, J.M.: 2012

“La Primera Novela de Vargas Llosa”,
La Ciudad y los Perros, Mario Vargas
Llosa, **Edición Conmemorativa del**
Cincuentenario, Real Academia
Española Asociación de Academias de
la Lengua Española, İtalya, Prisa
Ediciones

ÖĞÜT, D.: 2005

Bir Yaşam Öyküsü, Márquez,
İstanbul, Digital Kültür Yayınları

ÖKTEMGİL TURGUT, C.: 2005

“Büyülü Gerçekçilik”, **Bir Yaşam**
Öyküsü, Márquez, Yayına hazırlayan
Deniz Öğüt, İstanbul, Digital Kültür
Yayınları, 57-77

ÖNAL, Z.: 2009

“Çağdaş Latin Amerika Yazını”,
İspanyol ve İtalyan Dilleri ve
Edebiyatları Dergisi, Mediterraneo,
C. 1, 13-25, (Çevrimiçi),
https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/190870/makaleler/4/arastrmx_190870_pp_13-25.pdf

ÖZGENÇ, B.: 2017

“20. yy’da ABD’nin Latin Amerika
Politikaları”, **20. yy’ın başından**
sonuna dek Arjantin’de yaşanan
siyasi ve ekonomik bunalımlarda
ABD faktörü, (Çevrimiçi),
<https://www.academia.edu/33461823/> 2

0.YYDA ABDN%C4%B0N LAT%C4%B0N AMER%C4%B0KA POL%C4%B0T%C4%B0KALARI

PASTOR, G.: 2012

“Los veinte años del “autogolpe” de Fujimori: el surgimiento del “fujimorismo””, **Amérique Latine Political Outlook**, SciencePo, (Çevrimiçi)
<http://www.sciencespo.fr/opalc/sites/sciencespo.fr/opalc/files/Fujimori%20P%C3%A9rou.pdf>

PLEHANOV, G., FREVILLE, J.: 1974

Sosyalist Gözle Sanat ve Toplum, Çev. Asım Bezirci, İstanbul, May Yayınları

QUINTANA, M.: 2007

Historia de América Latina, Madrid, Editorial Edinumen

REYNA, C.: 2000

“La anunciación de Fujimori Alan García 1985-1990” Desco Centro de Estudios y Promoción del Desarrollo, Lima, (Çevrimiçi),
lanic.utexas.edu/project/laoap/desco/desco00001.pdf

RINKE, S.: 2016

Historia de Latinoamérica: desde las primeras culturas hasta el presente, Çev. Enrique García de la Garza, Ciudad de México, El colegio de México

RUCH, A.B.: 2005

“Latin Amerika’nın Değerli Evladı Dünya Haklarının Dostu: Gabo”, **Bir Yaşam Öyküsü, Márquez**, Yay. Haz. K. Deniz Ögüt, İstanbul, Digital Kültür Yayınları No:15,19-27

SAĞIROĞLU, A.: 2016

“Latin Amerika’da Asker–Siyaset İlişkisi: Arjantin ve Şili’deki Askeri Darbelerin Etkileri Ve Tarafları”, **Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1-2, (Çevrimiçi)
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/317922>

SÁNCHEZ FERRER, J. L.: 1990

El realismo mágico en la novela hispanoamericana, Madrid, Anaya, D.L.

SHAW, D.L. 2003

Nueva Narrativa Hispanoamericana, Boom, Posboom, Posmodernismo, Madrid, Ediciones Cátedra (Grupo Anaya, S.A.)

SHAW, D.L. 1994

“Which Was the First Novel of the Boom?” **The Modern Language Review**
Vol. 89, No. 2, pp. 360-371 (Çevrimiçi)
https://www.jstor.org/stable/3735239?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents

SILVA HERZOG, J.: 2004

Breve Historia de la Revolución mexicana, I. Los antecedentes y la etapa maderista, México, Fondo de Cultura Economica

ŞAN, M.K. 2004

“Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar”, **Edebiyat Sosyolojisi**, Ed. Köksal Alver, Ankara, Hece Yayınları, 91-132

VARGAS LLOSA, M.: 1993

El Pez en el agua, Memorias, Barcelona, Editorial Seix Barral

VARGAS LLOSA, M.: 1992

Elebaşlar-Hergeleler, Çev. İnci Kut, İstanbul, Can Yayınları

VARGAS LLOSA, M.: 1984

Kent ve Köpekler, Çev. Roza Hakmen, İstanbul, Can Yayınları

VARGAS LLOSA, M.: 2011

Sables y utopías, Visiones de América Latina, Madrid, Santilla Ediciones Generales, S.L.

VÁZQUEZ G., MARTÍNEZ DÍAZ N.: 2000

Historia de América Latina, Madrid, Sociedad General Española de Librería, S.A.

VILLAR RASO, M.: 1987

Historia de la literatura hispanoamericana, Madrid, Editorial Edi-6, D.L.

VILLALOBOS, J.P.: 2012

Los Raros, Letras Libres, No:131, (Çevrimiçi),
<https://www.letraslibres.com/mexico-espana/los-raros-0>

WEBSTER, M.

“Boom” (Çevrimiçi),
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/boom>

WORDREFERENCE

“Gaucho” (Çevrimiçi)
<https://www.wordreference.com/definicion/gaucho>

YILMAZ, S.: 2014

“Latin Amerika'da Neler Oldu?”,
İstanbul Aydın Üniversitesi Ulusal Güvenlik ve Strateji Araştırma Merkezi (USAM), (Çevrimiçi)
https://www.academia.edu/7647872/Latin_Amerikada_Neler_Oldu